Pla municipal de família 2013-2016

BCN

Ajuntament de Barcelona

Direcció i edició:
Àrea de Qualitat de Vida, Igualtat i Esports

Regidora de Família, Infància, Usos del Temps i Discapacitats:
Irma Rognoni

Gerència:
Àngel Miret

Comissió de seguiment:
Irma Rognoni (Regidora), Jordi Grané (assessor regidoria), Josep Villarreal (Director d'Estratègia i Innovació), Claudia Raya (cap del Departament de Família i Infància), Carme Gómez (directora de CIIMU), Carmina Català (cap del Departament de Planificació i Processos).

Grup motor:
Claudia Raya (cap del Departament de Família i Infància),
Carles Gil (tècnic del Departament de Persones Grans)
Ramón Morell (cap del Programa d'Adolescència i Joventut)
Mercè Fernàndez (tècnica del Programa de Dona)
Montserrat Calvo (cap del Departament de Temps i Qualitat de vida)
Marta Fité (directora Territorial de Serveis Socials de Sarrià Sant Gervasi)
Carmina Català (cap de Departament de Planificació i Processos).

Coordinació Tècnica:
Departament de Planificació i Processos

Coordinació de l'edició:
Departament de Comunicació

Fotografies de coberta:
©iStock.com

El Pla de família s'ha elaborat amb les aportacions del grup de treball de famílies del Consell Municipal de Benestar Social, i el treball cooperatiu de responsables i tècnics de diferents departaments i àmbits municipals, així com dels grups polítics.

Desembre de 2013

Pla municipal de família 2013-2016

Qualitat de Vida,
Igualtat i Esports

Pla municipal
de família
2013-2016

Barcelona és la ciutat de les persones i de les famílies. Les famílies són una de les nostres prioritats perquè mantenen viva l'atenció, l'educació, la vinculació afectiva i la convivència de les persones que la composen.

En la darrera dècada, les famílies han experimentat una gran transformació, tant en la seva composició i en la seva estructura com en els seus valors i estils de vida. Hi ha nous models familiars que configuren noves formes i maneres de ser família, però la família continua essent fonamental per al desenvolupament i la socialització de les persones.

Aquest Pla està dirigit a totes les famílies de la ciutat, sigui quin sigui el seu estil de vida, les seves creences o procedències. Aquest 2014 se celebra l'Any Internacional de la Família i el 20è aniversari de la declaració de l'Any Internacional de la Família per part de les Nacions Unides. En aquest marc de commemoració, és el meu desig convidar tots els barcelonins i barcelonines a participar en les activitats que s'organitzaran a la ciutat.

Qualitat de Vida,
Igualtat i Esports

Pla municipal
de família
2013-2016

Vull transmetre el meu reconeixement al treball rigorós que han dut a terme totes les persones que han participat en el procés d'elaboració d'aquest pla, així com a aquelles que l'aplicaran des dels diferents serveis. Però molt especialment vull agrair les aportacions valuoses de les entitats i organitzacions del grup de treball de famílies del Consell Municipal de Benestar Social, així com les dels grups polítics, perquè és gràcies a la col·laboració de tothom que hem pogut construir aquest **Pla de Família 2013-2016**.

Xavier Trias
Alcalde de Barcelona

Des de la regidoria de Família, Infància, Usos del Temps i Discapacitats presentem el Pla de Família 2013-2016, que és producte d'un treball de col·laboració entre els diferents agents tècnics i socials que treballen per a les famílies a la ciutat.

Aquest Pla es caracteritza per ser totalment transversal ja que aborda multiplicitat d'àmbits i temàtiques relacionades amb la vida de les persones i perquè va dirigit a tots el membres de totes les edats integrants de la família, i a totes i cada una de les diferents famílies de la ciutat.

El Pla de família aporta una visió global de l'acció municipal a la ciutat realitzada en clau de família i identifica nous temes i necessitats que cal abordar. Les mesures i accions que es deriven del Pla es duran a terme segons les característiques de cada districte i de cada barri.

El Pla de família 2013-2016 recull les principals polítiques familiars municipals tant de promoció com d'atenció, les quals aborden temes d'actualitat per a les famílies com:

- La convivència, la implicació, la solidaritat i la participació de les famílies en la seva comunitat.
- L'impuls de mesures d'harmonització dels horaris familiars, laborals i de serveis.
- L'orientació i suport que necessiten les famílies davant de situacions de crisi i dificultats de la vida quotidiana.
- La importància de donar suport a les competències parentals i habilitats educatives dels progenitors, promovent la coresponsabilitat de la cura i l'educació.
- La família com a transmissora de valors, tals com models de gènere més igualitaris, les relacions intergeneracionals i el respecte dels fills per les persones grans, el diàleg i la comunicació com alternativa al conflicte, el compromís entorn al bé comú, la confiança i l'ètica com valor individual i familiar, entre d'altres.
- La necessitat de millorar les condicions de vida de les famílies (d'habitatge, d'ocupació, de salut, educatives i de serveis socials), especialment per aquelles que han patit un empobriment a causa de la crisi.

Aquest any l'Ajuntament de Barcelona, a través de la regidoria, decideix seguir les recomanacions de les Nacions Unides i celebrar l'Any Internacional de la Família amb la creació d'un seguit d'activitats específiques que es duran a terme durant tot l'any, amb el lema "Barcelona és família". Creiem que aquesta és una bona oportunitat per impulsar aquest pla, amb el suport i la participació de tots els agents que han contribuït a la seva construcció.

Estic segura que serà un marc molt valuós per enfocar la direcció que hem de prendre per seguir promovent polítiques de família a la ciutat.

Irma Rognoni
Regidora de Família, Infància,
Usos del Temps i Discapacitats

Qualitat de Vida, Igualtat i Esports

Pla municipal de família 2013-2016

ÍNDEX

1. Marc **10**
1.1 Marc normatiu i competencial **10**
1.2 Marc planificador i programàtic de ciutat **12**
1.3 Abast del Pla de família **17**

2. Anàlisi de context **19**
2.1 L'estat de les famílies a Barcelona **19**
2.1.1 Les transformacions familiars: canvis demogràfics i estructurals 19
2.1.1.1 Canvis demogràfics 20
2.1.1.2 Canvis en la mida, la composició i l'estructura de les llars 31
2.1.2 Noves famílies, nous temps, noves relacions 36
2.1.3 Les condicions de vida de les famílies 54
2.1.3.1 La situació econòmica de les famílies 55
2.1.3.2 L'impacte de l'estructura de la llar 62
2.1.3.3 Les conseqüències de la pobresa en els fills i filles 65
2.1.3.4 Ocupació, petit comerç i crisi laboral 68
2.1.3.5 L'habitatge: un risc anunciat 75
2.1.3.6 La salut a les famílies 79
2.1.3.7 Sostenibilitat a les llars 80
2.1.3.8 Les tecnologies de la informació i la comunicació a les llars 80

2.2 Les polítiques de suport i atenció a les famílies **81**
2.2.1 Els serveis d'atenció i suport a les famílies 84
2.2.1.1 Els serveis socials d'atenció bàsica 84
2.2.1.2. Altres serveis d'atenció i suport a les famílies 92

2.3 Balanç del Programa municipal per a les famílies 2006-2010 ..... **96**

3. Marc conceptual i tècnic. Definició dels conceptes bàsics **102**

4. Participació i aportacions **106**
4.1 Recomanacions del Grup de Treball de Famílies del Consell Municipal de Benestar Social **106**

5. El Pla 2013-2016 ..... **110**
5.1 Principis rectors del pla **110**
5.2 Orientació del pla **112**
5.3 Eixos centrals i grans línies estratègiques del pla **114**
Línia estratègica 1: Família, comunitat i ciutat 115
Línia estratègica 2: El cicle vital de les famílies 123
Línia estratègica 3: Desenvolupament d'una parentalitat positiva 132
Línia estratègica 4: Condicions de vida de les famílies 141

6. Seguiment i avaluació del pla **155**

7. Bibliografia i referències de suport **159**

8. Annex **164**
8.1 Serveis d'atenció i suport a famílies **164**
8.2 Programes d'atenció i suport a famílies **165**

Qualitat de Vida, Igualtat i Esports
Pla municipal de família 2013-2016

1.
MARC

1.1
MARC NORMATIU I COMPETENCIAL

El Pla municipal de família 2013-2016 se situa dins d'un marc normatiu i competencial d'àmbit local, a partir de la creació de la Carta municipal de Barcelona i del Consorci de Serveis Socials de Barcelona, i també d'àmbit autonòmic, amb la Llei de suport a les famílies i el decret que la desenvolupa.

Mitjançant la Llei 22/1998, de 30 de desembre, de la Generalitat de Catalunya, es crea la **Carta municipal de Barcelona** per reforçar l'autonomia de Barcelona i potenciar les competències municipals per a la millora de la qualitat dels serveis, amb una voluntat descentralitzadora vers els districtes i per donar una resposta més pròxima a la demanda de les famílies barcelonines. En la Carta de Barcelona es constitueix, entre altres, el **Consorci de Serveis Socials de Barcelona**, que gestionarà les funcions pròpies d'aquest sector. L'objectiu d'aquest serà contribuir a la igualtat entre els ciutadans, pel que fa a l'accés als serveis, especialment en cas de limitacions i mancances, per tal d'aconseguir un desenvolupament lliure i ple de les persones i els col·lectius, respecte a la qüestió de les famílies com a conjunt i de cadascun dels seus membres per separat. En la constitució del Consorci, mitjançant el **Decret 113/2006, de 25 d'abril, de la Generalitat de Catalunya**, es reforça aquesta idea d'ens associatiu entre la Generalitat de Catalunya i l'Ajuntament de Barcelona per a la gestió conjunta dels temes relacionats amb Serveis Socials a Barcelona, fonamentats en el principi de proximitat en la prestació de serveis socials, de manera més propera a les persones usuàries i, per tant, a les famílies.

En l'àmbit autonòmic, la **Llei de suport a les famílies, 18/2003 de 4 de juliol,** té com a objectiu establir bases i mesures per a una política de suport i protecció de la família, pel que fa als seus drets i a les prestacions que poden percebre. Amb referència a mesures de tipus econòmic, la llei estableix prestacions econòmiques a càrrec de la Generalitat, així com mesures fiscals de suport a les famílies relatives a impostos estatals sobre els quals la Generalitat té capacitat normativa. A més, es presenten mesures per a la conciliació de la vida laboral i familiar, aplicables al personal de l'Administració de la Generalitat i de les entitats locals, a més del món empresarial privat. De manera particular, aquesta llei té en compte mesures de suport a les famílies en clau d'infància i adolescència, i preveu l'atenció precoç com un dret, l'augment de places a escoles d'educació infantil i de primer cicle i l'escola com a marc d'aprenentatge i ofertes culturals per a famílies. Dins de la línia d'infància, hi ha altres mesures relacionades amb l'educació infantil i els serveis complementaris, com per exemple; el lleure, la cultura i la formació permanent de pares i mares. Quant a les famílies amb persones en situació de dependència o amb alguna persona en situació de risc d'exclusió social, la seva problemàtica i els mecanismes de reacció i de protecció per a supòsits concrets. Per acabar, es fa referència als serveis d'atenció a les famílies i als òrgans de consulta i de coordinació en aquesta matèria, com ara programes i actuacions en les famílies educadores, atenció personalitzada de problemes específics i altres informacions de caràcter més general.

D'altra banda, el desenvolupament de les mesures previstes per aquesta llei es fan a partir del Decret 151/2009, de 29 de setembre, de la Generalitat de Catalunya. Aquest decret desplega les bases establertes en la llei, els àmbits d'objecte de les quals són les famílies monoparentals, les famílies nombroses, les prestacions econòmiques i els ajuts, el concepte de fill i filla, de progenitor i de persona incapacitada per treballar. D'aquesta manera, es fa la regulació de les famílies nombroses d'acord amb la Llei estatal 40/200, es concreten els conceptes, les condicions i les categories de les famílies monoparentals, s'estableix el procediment per a l'obtenció del títol de família nombrosa i monoparental i, finalment, es planteja la naturalesa, el procediment i el control de les prestacions econòmiques i els ajuts.

1.2
MARC PLANIFICADOR I PROGRAMÀTIC DE CIUTAT

El Pla municipal de família 2013-2016 recull les principals polítiques municipals, tant de promoció com d'atenció, dirigides a totes les famílies de la ciutat, i fixa objectius i mesures directament relacionades amb les famílies que es preveuen en altres marcs programàtics de la ciutat.

Aquest pla s'emmarca bàsicament en el PAM (Programa d'actuació municipal 2012-2015). **El Programa d'actuació municipal** es va elaborar a partir de propostes fetes pels ciutadans a través d'un procés participatiu. Parteix d'una premissa més gran, **"Barcelona, la ciutat de les persones i les famílies",** en què es determinen tres eixos d'assoliment consecutiu: el benestar i qualitat de vida de les persones, el progrés econòmic i la il·lusió de la ciutadania i la confiança en la institució, creant el mapa de ciutat per grups d'objectius. El primer d'aquests objectius, "Persones i famílies", permet veure les línies del programa orientades a les famílies, entre les quals hi ha les següents:

- Impulsar accions que afavoreixin la promoció i la protecció de la família i la infància.
- Fomentar la conciliació de la vida laboral, familiar i personal.
- Fomentar l'envelliment actiu de les persones grans i la protecció dels membres vulnerables de les famílies, potenciant els serveis per a persones amb dependència lleu i gran dependència o en risc d'exclusió, promovent l'autonomia de les persones amb discapacitat i defensant el dret a la igualtat d'oportunitats de totes les dones de la ciutat.
- Fer de l'educació i de la cultura un factor clau de benestar i èxit: promovent la participació dels pares i les mares a les AMPA i afavorint-ne l'accés a la cultura.
- Promoure valors a través de la família, com ara la salut i la funció social de l'esport.
- Garantir la convivència veïnal i preservar la cohesió social, fomentant la solidaritat i inclusió social.
- Garantir l'accessibilitat, qualitat i equitat dels serveis, com ara dels serveis socials bàsics.
- Potenciar l'accés a l'habitatge i l'ocupació dels membres de les famílies.

També volem destacar la complementarietat entre el Pla municipal per a la família, que es dirigeix a totes les famílies de la ciutat, i el **Pla per a la inclusió social 2012-2015,** que està dissenyat especialment per a famílies que ja estan en una situació de vulnerabilitat o d'exclusió social.

Aquest pla articula de manera transversal el treball unitari, a la ciutat, de la inclusió de les persones i els col·lectius en situació de vulnerabilitat i d'exclusió social, a través de les polítiques per a la prestació de serveis, amb línies i objectius innovadors. Pel que fa a les famílies, cal destacar:

- Desenvolupar serveis de suport a la família i atenció a la petita infància i per a famílies i adolescents.
- Impulsar els serveis i les ajudes de suport a famílies amb infants en situació de pobresa o risc d'exclusió social amb necessitats bàsiques no cobertes.
- Suport a les famílies cuidadores des de la xarxa d'equipaments municipals.
- Fomentar la protecció de membres de família en situació de violència, com ara gent gran, infants i dones.
- Promoure la ciutadania activa i consolidar programes de col·laboració cívica i sensibilització veïnals.
- Fomentar projectes, d'atenció i assessorament destinats a famílies afectades per processos de llançament o desnonaments, i garantir acolliment residencial urgent de famílies i gent gran.
- Promoure la inserció sociolaboral de membres de famílies en risc d'exclusió social, oferint suport a programes de formació i a l'emprenedoria. Fomentar l'ocupació, entre altres, de membres de famílies afectats per ERO i de joves.

El **Pla de família 2013-2016** s'impregna i influeix en l'objecte de treball i en la definició de les línies estratègiques dels plans per a tots els sectors de població: infància, adolescència i joventut, dona i gent gran.

El **Pla per a la infància 2013-2016** constitueix un encaix bàsic i essencial per a les polítiques de famílies. Treballar amb la família assegura una infància protegida. En aquest sentit, es posa de rellevància el suport a les famílies per afavorir els vincles afectius i la transmissió de valors i models positius per al creixement de l'infant com a persona. Destaquem quatre eixos que s'impregnen mútuament:

- Suport als processos de criança i competències parentals.
- La prevenció segons cada etapa del cicle vital familiar, d'acord amb factors relacionals i emocionals de la família.
- La conciliació del temps personal, laboral i amb la família i en família, donant valor al temps presencial amb el fills en totes les edats, per afavorir el benestar integral en totes les edats.

El **Pla d'adolescència i joventut 2013-2016** impregna les polítiques de família en els temes següents:

- Dotar els adolescents i els joves d'autonomia perquè esdevinguin ciutadans independents i oferir-los la possibilitat de participar activament en el projecte col·lectiu de ciutat.

- Una aposta per l'etapa de l'adolescència, que acotem entre els 12 i els 18 anys, ja que ha estat una franja d'edat molt desatesa a l'hora de dissenyar polítiques de joventut. En aquesta franja, es vol continuar incidint en la prevenció i l'atenció del risc social sense oblidar la resta de situacions normalitzades. En el Pla de família hem fixat com a prioritat l'assessorament i l'orientació a famílies amb adolescents.

Com a accions concretes relacionades amb la família podem esmentar les següents:

- Dur a terme diferents accions d'informació i assessorament amb mares i pares dels temes més importants que afecten els seus fills (sexualitat, nutrició, seguretat viària i hàbits saludables) i garantir, així, que tractin els temes amb naturalitat.

- Promoure la formació en activitats parentals per millorar la convivència familiar, la salut mental dels seus membres i prevenir conductes de risc (*Guia d'habilitats parentals* com a mesura en el nou centre per a adolescents i famílies).

- Fomentar la flexibilització dels horaris laborals per millorar la conciliació de la vida familiar i laboral explorant els nous usos del temps i altres mesures que afavoreixin la qualitat laboral.

- Prevenir el sobrepès i l'obesitat en la infància i l'adolescència a través de tallers adreçats a pares, mares i infants ("Consells per ser una família saludable"), preferentment en barris desafavorits.

- Abordar els temes relacionats amb la família que més interessen els adolescents en els punts JIP dels instituts de la ciutat.

- Dur a terme campanyes d'informació en relació amb el maltractament en l'àmbit familiar per eradicar la violència de gènere i familiar.

El **Pla municipal per a la igualtat d'oportunitats real i efectiva entre dones i homes 2012-2015** té com a finalitat un escenari futur on domes i homes puguin desenvolupar lliurement les seves capacitats personals i socials, i prendre decisions sense les limitacions imposades pels rols tradicionals atribuïts a cada sexe i avançar cap a una societat sense subordinacions, inclusiva, respectuosa i integradora.

Aquest pla impregna les polítiques de família en dues dimensions clau:

- **La integració de la perspectiva de gènere.** És a dir, el reconeixement de l'existència de dones i homes, de nenes i nens, en el conjunt de les actuacions de l'Ajuntament, per tal que aquestes responguin a les realitats, oportunitats, necessitats i expectatives dels dos sexes.

- **La realitat específica de les dones, sovint discriminatòria.** Les dones estan més desprotegides que els homes, perquè tenen més precarietat laboral, un nivell d'ingressos menor, grans dificultats per accedir a càrrecs de responsabilitat i una major dedicació al treball familiar, domèstic i de cura. A més, encapçalen gran part de les famílies monoparentals i de llars de persones grans que viuen soles. Així mateix, és imprescindible un reconeixement a les aportacions de les dones en la construcció i el manteniment de la societat, aportacions sense les quals la major part de les famílies no podrien tirar endavant.

En vista del context actual de crisi econòmica, el paper de les dones és fonamental per mantenir la cohesió social com a principals gestores de l'economia domèstica, i comporta que pateixin en primera persona l'estrès i l'ansietat de les condicions de vida familiar, alhora que despleguen estratègies creatives d'adaptació i resiliència.

En definitiva, el Pla de família, que té com a subjecte actiu les famílies de la ciutat, incorpora les necessitats i demandes de les dones per a contribuir a un nou model no androcèntric de relacions personals i de convivència que garanteixi la inclusió social de tota la població.

El Pla municipal per a les persones grans 2013-2016 estableix unes prioritats que impliquen tant les famílies que tenen membres grans com famílies que estan en una etapa del cicle vital de la vellesa. En destaquem tres grans línies d'assemblatge:

- **Les relacions de suport i ajuda mútua que donen i reben les persones grans en la família.** Pel que fa al paper de la família, s'insisteix que es tracta d'una font de seguretat i companyia molt important. Les persones sense família propera són més vulnerables a les situacions d'aïllament social. Tanmateix, és freqüent que les persones grans transmetin la percepció d'una tendència creixent a desatendre les persones grans de la família, que s'explica en bona mesura per manca de temps o per les dificultats de conciliar els àmbits laboral i familiar.

- Les persones grans identifiquen aquestes relacions com un factor clau del benestar, especialment importants en els moments difícils de la vida: procés de dol, emancipació dels fills, malaltia, etcètera. Tot i així, moltes persones no demanen l'ajuda necessària per evitar donar feina als altres, en un context en què són freqüents els comentaris sobre la pèrdua del valor del compromís i de la solidaritat entre les persones.

- **Les relacions intergeneracionals,** que les persones grans valoren molt, no només entre avis i àvies, néts i nétes, sinó també entre joves i adults. El foment d'aquestes relacions, facilitant els espais per al seu desenvolupament i lluitant contra les imatges estereotipades de la gent gran, és una prioritat en el Pla de família. La consideració i el tracte a les persones grans com si totes fossin persones vulnerables i passives dificulta l'establiment de relacions i de xarxes d'intercanvi i de suport adequat.

- D'altra banda, temes com **la soledat, la malaltia, la mort i el dol són reptes pendents d'abordar en clau familiar.** Les persones que viuen soles, amb alguna limitació funcional o física, les persones grans que no tenen família o les que no hi tenen contacte, necessiten un acompanyament per assegurar-los les necessitats bàsiques o específiques que requereixin. Així mateix, la mort, considerada en general un tabú, és un altre aspecte que preocupa les persones grans, sobretot quan resulta difícil parlar-ne amb la família. El dol també és una qüestió de la qual no es parla de manera oberta i amb cura, fet que pot derivar en casos d'aïllament.

Igualment, s'ha tingut en compte **el Pla del col·lectiu LGTB 2010-2015** per posar de rellevància **la diversitat de models de famílies.**

En l'àmbit programàtic, el Pla de família es vincula de manera estratègica amb el **Pacte del Temps**, per a una ciutat amb qualitat de vida i sostenible adaptada als ritmes de vida de les persones. És un instrument de treball i un fòrum per construir conjuntament (Administració, associacions i entitats) una ciutat adaptada als ritmes de vida de les persones, que promou la qualitat de vida i la sostenibilitat, alhora que **fomenta la conciliació de la vida laboral, familiar i personal** perquè els barcelonins i les barcelonines puguin gestionar més fàcilment el seu temps. En aquest procés resulta molt important comptar amb el teixit empresarial de les empreses com a actors clau.

1.3
ABAST DEL PLA DE FAMÍLIA

El Pla municipal de família 2013-2016 recull les principals polítiques municipals, tant de promoció com d'atenció, dirigides a totes les famílies de la ciutat.

L'objectiu del pla que ens ocupa és **posar les famílies en el punt de mira de la ciutat de Barcelona.**

Aquest pla té present que el conjunt de famílies de Barcelona és altament heterogeni. L'anàlisi de la realitat de les famílies a Barcelona constata aquesta diversitat a l'hora de formular polítiques de suport i promoció de les famílies.

El pla està dirigit al conjunt de totes les famílies de la ciutat. La immensa majoria de famílies de la ciutat són totes les famílies que ni es troben en risc d'exclusió social real, ni formen part de les classes socioeconòmiques més benestants.

Volem referir-nos, doncs, a famílies amb capacitat i voluntat proactiva, famílies que ocupen el cap de setmana amb els fills buscant oferta cultural, famílies que ocupen el cap de setmana fent compres als centres comercials o bé es troben als parcs públics. Famílies amb fills adolescents i preocupats per posar-los límits, famílies de persones grans que ja no viuen amb els fills però que sovint han de tenir cura dels néts, pares que volen exercir la paternitat masculina i es reuneixen amb altres pares a les ludoteques de ciutat, famílies col·laboradores que acullen temporalment infants, etcètera.

Aquest pla es dirigeix a la família com a grup, a totes les persones que tenen un projecte familiar i volen ser família. **El Pla de família preveu línies, objectius i accions municipals en clau de família.**

Si bé tots els plans municipals són tranversals, el **Pla de família és el més tranversal de tots, perquè és el que va dirigit a totes les edats i a totes les famílies de ciutat**: famílies amb infants i adolescents, famílies joves o amb joves, famílies de persones grans i amb persones grans, dones i homes que formen diversos models de famílies i necessàriament ha d'implicar tots els àmbits municipals de tots els sectors de població (infància, joventut, dona i gent gran) i de totes les temàtiques relacionades amb la vida de les persones i famílies de la ciutats: serveis socials, salut, immigració, discapacitats, esports, participació, drets civils, educació, cultura, hisenda, habitatge, ocupació i comunicació.

La **transversalitat** és un concepte i alhora una eina tècnica i organitzativa que ens permet, més enllà de la coordinació interdepartamental necessària, tenir una visió global de l'acció de ciutat en clau de família. "La transversalitat es proposa com l'eina organitzativa adequada per incorporar en el treball del conjunt, o d'una part significativa de l'organització, el tractament de polítiques públiques que reflecteixen la multidimensionalitat de la realitat, sense eliminar cap de les dimensions ja incorporades en el seu treball a través de la seva estructura orgànica bàsica"[1]. Podríem dir que el Pla de

1 Serra, A. (2004). "La transversalitat en la gestió de polítiques públiques". *Síntesi* (Dossier número 7, juny, pàgina 16). Diputació de Barcelona: Centre d'Estudis de la Presidència / Centre per a la Innovació Local. Barcelona.

família és molt més que la suma dels plans per sectors de població i que la suma de les prioritats de cada àmbit, ja que ens permet:

- **Pensar l'acció municipal en clau de família** incorporant aquesta visió global a l'organització.

- **Disseny i conceptualització de serveis i projectes** específics dirigits als grups familiars com a tal.

- **Fer aflorar projectes i programes que ja fem** i que no estan inicialment concebuts per al grup familiar com a eix central de l'acció, però en què podem identificar subprojectes específics de família, objectius o accions per a la família que cal posar en relleu.

- Detectar necessitats **o identificar buits en temes que s'haurien d'afrontar i planificar en clau de família.**

Amb la finalitat de garantir aquesta visió integrada i transversal de les polítiques públiques de família, durant el procés d'elaboració del Pla es va treballar amb dues taules funcionals:

La Taula de Família de l'AQVIE, formada presencialment pels departaments i programes de: Adolescència i Joventut, Immigració i Interculturalitat, Temps, Dona, Gent Gran, Infància i Família, Atenció a Persones Vulnerables, Drets Civils, Salut i Instituts de Serveis Socials, Discapacitats i Esports.

La Taula de Família de Ciutat, formada funcionalment per Participació Ciutadana, Institut Municipal d'Educació de Barcelona, Consorci de Biblioteques, Consorci de Cultura, Hisenda, Comunicació, Habitatge i Hàbitat Urbà, Prevenció Seguretat i Mobilitat, Comerç i Consum - Economia, Empresa i Ocupació, i Qualitat de Vida, Igualtat i Esports.

En aquestes taules s'ha treballat per interconnectar o integrar propostes i orientacions de l'actuació municipal de ciutat en clau de família. També en el marc de les línies estratègiques del Pla, s'ha adoptat un compromís per al seguiment transversal dels programes i les accions.

La **territorialitat** és una finalitat del Pla per integrar i promoure incitatives dirigides a famílies a tots els territoris de la ciutat, segons les característiques i condicions de vida de la població. Aquesta visió territorial està garantida en el marc dels plans d'acció de districte, a partir dels quals es desenvolupen les accions de proximitat als deu districtes de la ciutat.

La Taula de Coordinació de Serveis Personals dels deu districtes de Serveis Personals ha vehiculat les seves propostes, concertant els programes, projectes i serveis en què s'aplicaran de manera concreta cada un dels objectius definits en el Pla, diferenciant els que són de continuïtat d'aquells en què s'ha fet un canvi o una millora, o dels que són de nova creació.

Es disposa d'un annex de districtes amb els projectes territorials concrets.

2. ANÀLISI DE CONTEXT

2.1 L'ESTAT DE LES FAMÍLIES A BARCELONA

2.1.1 LES TRANSFORMACIONS FAMILIARS: CANVIS DEMOGRÀFICS I ESTRUCTURALS

Des de mitjan anys setanta, amb l'arribada de la transició democràtica, Catalunya i Barcelona han experimentat transformacions polítiques i socials molt importants. Entre aquestes darreres es troben, sens dubte, les que afecten la família, que encara que continua sent la institució social bàsica ha patit una mutació extraordinària. En el marc del pas a una *societat postindustrial,* caracteritzada per la globalització econòmica, tecnològica, social i cultural, en temps de grans canvis de tot tipus, que alguns han caracteritzat ja com a propis d'un *canvi d'època*, les famílies han protagonitzat canvis demogràfics, estructurals i relacionals de gran impacte. Transformacions personals i familiars que han canviat radicalment les formes i les condicions de vida dels seus membres.

En aquest capítol analitzarem quins han estat els canvis demogràfics i les transformacions en la mida i l'estructura de les llars a Catalunya i Barcelona. Uns canvis que, més enllà de les xifres, tenen repercussions rellevants en els canvis en les condicions de vida i les formes de relació de les famílies, com veurem més endavant.

En aquesta breu anàlisi de les transformacions familiars i les condicions de vida de les famílies catalanes i barcelonines, no podem deixar de banda l'impacte de la crisi econòmica. Malgrat que no disposem encara de gaires dades, tenim informació suficient per evidenciar l'augment de l'exclusió i les desigualtats socials, en tots els seus vessants, que més enllà de l'econòmic afecten àmbits com el laboral, el de l'habitatge, l'educatiu, el sociosanitari o el de les relacions personals i comunitàries. En aquest context, el paper de les polítiques de suport a les famílies que abordarem en aquest anàlisi té una importància especial.

2.1.1.1 CANVIS DEMOGRÀFICS

Una característica específica dels canvis demogràfics a Espanya i Catalunya és que s'han produït amb una rapidesa extraordinària. La caiguda impressionant i el retrocés de la fecunditat amb el descens de la natalitat corresponent, el declivi de la nupcialitat, l'emergència d'altres formes d'unió, l'increment de les ruptures conjugals, l'endarreriment de l'emancipació dels joves, l'allargament de l'esperança de vida i l'arribada i el creixement ràpid de la immigració són fenòmens que, com veurem a continuació, modifiquen profundament la dinàmica familiar, social i econòmica.

A. Baixa fecunditat, maternitat tardana, descens de la natalitat

Durant el segle passat, entre els anys setanta i els anys noranta, la fecunditat s'ha reduït de manera continuada en la major part de països occidentals. La caiguda de la fecunditat, que ha anat acompanyada d'un augment de la proporció de dones amb menys fills o sense fills, ha estat un dels aspectes que està influint més decisivament en el volum i l'estructura de la població. En els anys setanta, Barcelona presentava taxes de natalitat del 17% amb més de 30.000 naixements anuals i una alta fecunditat. Però entre el 1976 i el 1996, tant Barcelona com Catalunya van experimentar un descens ràpid i notable de la natalitat i la fecunditat, fins el punt de presentar un dels valors més baixos d'Europa. Durant la dècada dels noranta les taxes van arribar a baixar fins a valors del 7%; el nombre de naixements anuals no arribava a superar els 15.000 i, per primera vegada, va començar a ser inferior al de defuncions i inaugurava una tendència de creixement natural negatiu que encara continua. A finals de la dècada i sobretot a partir de l'any 2000, la natalitat es va recuperar lleugerament. Un fet que s'explica, per una banda, per l'entrada a la maternitat d'un important col·lectiu de dones nascudes durant el període del *baby boom* a Catalunya) que van retardar l'edat de la seva primera maternitat i, de l'altra, per l'increment de naixements de mares d'origen estranger, que l'any 2009 representaven el 29,46% dels naixements a Barcelona. Però a partir del 2009 la crisi econòmica va esmorteir aquesta recuperació i els índexs van tornar a retrocedir, tant a Barcelona com a Catalunya, que es van situar **el 2011 amb unes taxes de naixements del 10,8 a Barcelona i del 10,9 a Catalunya** (taula 1).

Taula 1. Indicadors de Fecunditat.Barcelona i Catalunya. 1986, 1991, 2001, 2009 i 2011

	%	1986	1991	2001	2009	2011
Taxa bruta de natalitat	Barcelona	8,5	7,7	8,3	9,21	10,8
	Catalunya	10,9	9,23	10,27	11,5	10,9
Indicador sintètic fecunditat	Barcelona	1,2	1,1	1,14	1,15	
	Catalunya	1,38	1,22	1,29	1,47	1,43
Edad mitja maternitat	Barcelona	29,3	29,7	31,7	32,21	
	Catalunya	28,54	29,29	30,94	30,94	31,31

Font: Elaboració CIIMU a partir de dades de l'Institut d'Estadistica de Catalunya (IDESCAT).

Gràfic 1. Evolució de naixements en nombres absoluts. Barcelona, 1986-2010

Font: Elaboració CIIMU a partir de dades de l'Institut d'Estadística de Catalunya (IDESCAT).

Com ja hem dit, totes aquestes fluctuacions en el comportament de la natalitat tenen a veure amb el descens i les transformacions en la fecunditat, que impliquen canvis importants en aspectes com ara la distribució de naixements per edats –avui la taxa de fecunditat més elevada se situa en el grup de dones d'entre 30 i 34 anys, mentre que disminueix en les dones més joves– o l'augment de l'edat mitjana en la maternitat (Delgado, 2007), que a Barcelona està per damunt dels 32 anys.

En efecte, en els darrers anys, no només s'ha produït una disminució del nombre de fills, sinó que també s'ha endarrerit el calendari associat al seu naixement que se situa, cada cop més, en edats tardanes de la mare. Les dones barcelonines han passat d'una mitjana de 28 anys per ser mare l'any 1986, a més de 32 anys el 2011.

Cal dir, també, que aquesta mitjana es manté gràcies a l'arribada de mares immigrants que decideixen tenir el primer fill a una edat més jove que les mares de l'Estat espanyol. La majoria de mares joves a Barcelona són d'origen estranger. Gairebé el 62% de les mares d'entre 20 i 24 anys són estrangeres, el 54% de les menors de 19 anys i el 49% de les de 25 a 29 anys.

El 65% dels naixements que van tenir lloc a la ciutat de Barcelona el 2011 van ser de mares d'entre 30 i 39 anys (un 37,8% de mares de 30 a 34 anys i un 27,3% de 35 a 39 anys). Vint anys abans, al 1981, gairebé el 65% dels naixements van ser de mares menors de 30 anys, mentre que el 2011 les mares en aquesta franja d'edat només van representar un 28% dels naixements de la ciutat. Una dada també significativa és l'augment dels naixements en dones majors de 40 anys. El 1981, els naixements de mares majors de 40 anys suposaven el 2,5% del total a la ciutat. Aquest percentatge augmenta fins al 6% el 2011 (taula 2).

Taula 2. Naixementes segons edat de la mare. Barcelona, 1981 - 2011

%	1981	1986	1991	1996	2001	2006	2007	2011
Menys de 15 anys	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
De 15 a 19 anys	4,9	3,4	1,9	1,2	1,9	1,8	1,9	1,7
De 20 a 24 anys	23,1	15,8	10,7	6,2	7,3	7,3	7,0	7,6
De 25 a 29 anys	36,5	40,3	36,5	27,9	21,2	18,5	17,7	19,3
De 30 a 34 anys	23,5	27,0	36,5	44,2	41,9	40,3	39,8	37,8
De 35 a 39 anys	9,3	10,4	11,8	17,6	23,5	26,6	27,6	27,3
De 40 a 44 anys	2,3	2,3	2,0	2,6	3,9	5,1	5,4	5,6
Més 45 anys	0,2	0,1	0,2	0,0	0,2	0,3	0,6	0,4
No consta	0,0	0,7	0,5	0,2	0,1	0,2	0,0	0,0
Total	100	100	100	100	100	100	100	100,0

Font: Elaboració CIIMU a partir de dades de l'Institut d'Estadistica de Catalunya (IDESCAT)

La caiguda de la fecunditat i l'augment de la infecunditat tenen a veure amb processos de canvis en la formació de famílies com a conseqüència de la consolidació de nous estils i valors. Homes i dones prioritzen els projectes personals i professionals als familiars (Iglesias de Ussel i Marí-Klose, P. 2011). Però aquesta no n'és l'única causa.

Existeixen a casa nostra altres factors, com ara les dificultats d'accés a l'habitatge, els problemes d'inserció laboral, o les dificultats per conciliar la vida familiar i laboral, que dificulten enormement la predisposició de les parelles a tenir fills.

B. Menys nupcialitat, més diversitat d'unions

Els canvis demogràfics descrits no es poden entendre sense vincular-los a l'evolució de la nupcialitat, per la seva relació no només amb la natalitat, sinó també amb el canvi de valors i estils de vida de la població. Avui la gent es casa menys i més tard, i el matrimoni ja no es considera un requisit important ni per a la formació de parelles ni per a la procreació. A Barcelona aquest fet és especialment rellevant. La taxa de nupcialitat, que a finals dels anys setanta era de 7 matrimonis per cada mil habitants, l'any 1986 havia caigut a 4,6 i l'any 2011 se situava en 3,4 (taula 3).

Taula 3. Indicadors de nupcialitat. Barcelona i Catalunya. 1986 - 2011

	%	1986	1991	2001	2009	2010	2011
Taxa bruta de nupcialitat ‰	Barcelona	4,67	5,06	4,03	3,50	3,60	3,40
	Catalunya	4,91	5,34	4,08	3,73	3,66	3,47
Edad mitjana en la nupcialitat femenina	Barcelona	26,93	28,77	31,25	34,19	33,63	33,97
	Catalunya	25,22	26,76	29,36	33,06	33,47	33,80
Matrimoni exclusivament civils ‰	Barcelona	32,74	39,49	45,34	75,94	78,20	
	Catalunya	23,86	29,86	37,10	74,60	77,10	77,80
Matrimonis amb un cònjuge estranger	Barcelona			13,95	41,30	31,10	
	Catalunya			7,81	30,74	23,40	21,70
Taxa bruta de ruptures ‰	Barcelona			3,43	2,63		
	Catalunya			3,29	2,63	3,70	3,50

Font: Elaboració CIIMU a partir de dades de l'Institut d'Estadistica de Catalunya (IDESCAT).

La caiguda de la nupcialitat ha implicat l'augment de la proporció de persones solteres, un fet que també està en relació amb l'augment de les parelles de fet. L'any 2007 de cada deu matrimonis vuit havien contret matrimoni i dos eren parelles de fet.

Segons dades del Cens del 1991, el 28,7% de la població entre 30 i 34 anys i el 18% entre 35 i 39 anys eren solters; en el Cens del 2001, aquest percentatge havia pujat al 51,83% i al 31,92%, respectivament. El 2007, a la ciutat de Barcelona el percentatge de persones solteres es va situar en el 45,05%, i superava el de persones casades, que era del 41,8%. El gràfic 2 ens mostra que, en perspectiva 2006-2011, les taxes de les persones solteres han augmentat i les casades han disminuït lleugerament, mentre que les vídues i separades o divorciades s'han mantingut.

Gràfic 2. Estat civil. Barcelona, 2006 i 2011

Font: Idescat i IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya, 2006 i 2011(*)(*) Nota: L'Esquesta (ECVHB) de l'any 2006 ha fet el càlcul sobre la població de 18 anys i més, i la del 2011 l'ha fet sobre la població de 16 anys i més.

D'altra banda, les pautes de la nupcialitat també han canviat. Els matrimonis civils han augmentat considerablement, i representen el 76% de tots els matrimonis, mentre que la caiguda dels canònics s'accentua any rere any, com a efecte fonamentalment del procés de secularització creixent de la societat espanyola i molt especialment dels joves (gràfic 3).

Gràfic 3. Nombre de matrimonis segons tipus (canònics i civils) a Barcelona

Font: Elavoració CIIMU a partir de dades de l'Anuari Estadístic de l'Ajuntament de Barcelona.

També han augmentat notablement els matrimonis mixtes, és a dir, aquells en què almenys un cònjuge és estranger, que a Barcelona suposen prop del 31% dels matrimonis celebrats.

Finalment, cal assenyalar el fet que, com dèiem abans, la nupcialitat ja no constitueix un requisit per a la maternitat (Pujadas i López Villanueva, 2012). En vint-i-cinc anys, (de 1986 a 2011), el percentatge de naixements de mares no casades respecte del total de naixements ha passat d'un 9,3 a un 40,3 a Barcelona i supera les mitjanes de Catalunya (36,6) i d'Espanya (37,4), les quals s'han anat apropant en els últims anys (gràfic 4).

Del matrimoni com a única forma d'unió legitimada, s'ha passat a una heterogeneïtat i una diversitat de formes d'unió, com les parelles de fet o les unions de parelles homosexuals, que si bé sempre havien existit, avui es beneficien de legitimitat jurídica i social.

Gràfic 4. Naixements de mares no casades (percentatge respecte al total de naixements). Barcelona, Catalunya i Espanya, 1986-2011

Font: Departamente d'Estadística de l'Ajuntament de Barcelona; Institut d'Estadística de Catalunya; Instituto Nacional de Estadística; EUROSTAT.

C. Més ruptures conjugals

En aquest context de canvis, un dels més importants és sens dubte l'augment de divorcis i separacions que experimenten un increment a Barcelona, sobretot a partir de l'any 2005, amb l'aprovació de la Llei del divorci. **A partir de l'any 2007 va començar una lleu inflexió, motivada en principi per la regularització de la situació una vegada s'aprova la llei i més recentment per l'efecte de la crisi.** En qualsevol cas, com han posat de manifest des de fa temps diversos estudis (Gómez-Granell (dir.), 2002; Gómez-Granell (dir.), 2004; Solsona i Simó, 2010), el divorci s'ha normalitzat al nostre país, com a efecte de la independència econòmica de la dona, el canvi en les relacions de parella, l'increment de l'individualisme, etcètera (gràfics 5 i 6).

Gràfic 5. **Nombre de divorcis i separacions registrats a Barcelona**

Font: Elavoració CIIMU a partir de dades de l'Anuari Estadístic de l'Ajuntament de Barcelona.

Gràfic 6. **Evolució del nombre de matrimonis i separacions o divorcis. Barcelona, 2001-2011**

Font: Elavoració CIIMU a partir de dades de l'Anuari Estadístic de l'Ajuntament de Barcelona.

Una de les causes principals per les quals ha augmentat el nombre de separacions i divorcis és *l'expansió de la inestabilitat matrimonial*. Segons un nou estudi del CIIMU, a partir d'una enquesta a parelles joves que comparteixen domicili habitual, la inestabilitat matrimonial està relacionada amb la insatisfacció conjugal. Una insatisfacció que és bàsicament deguda a la transformació profunda de la vida familiar, que té la base en l'àmbit cultural i econòmic. En el model clàssic de família es pressuposava la perdurabilitat de la vida en parella i els membres s'acomodaven socialment amb una separació de rols definida. Amb la incorporació de la dona en el mercat laboral, s'ha eliminat la situació de dependència econòmica. Així, apareix un nou model que prioritza les gratificacions afectives i emocionals i que confia que la perdurabilitat d'aquests sentiments aportarà l'estabilitat a la parella. La situació de la dona en el mercat laboral implica un canvi en el paper que tenen elles i les seves parelles a la llar, que no sempre està exempt de tensions (Iglesias de Ussel, Marí-Klose, P., Marí-Klose, M. i González, 2009).

L'augment de les ruptures conjugals s'observa clarament en les dades del Panel de Famílies i Infància,[2] una àmplia enquesta dissenyada pel CIIMU i aplicada a 3.000 adolescents de Catalunya i les seves famílies. En només quatre anys (2006-2010), ha augmentat en cinc punts percentuals el nombre d'adolescents que han viscut el procés de divorci o separació dels pares, que ha passat d'un 14,5% a un 19,5%. **Amb l'increment de separacions i divorcis han augmentat també les famílies reconstituïdes, i, conseqüentment, les famílies amb algun fill o filla d'una relació anterior.**

D. La difícil emancipació dels joves

En un passat no gaire llunyà, en el marc de la societat industrial, les etapes de la vida de les persones estaven ben delimitades. A l'etapa educativa seguia la del treball, l'emancipació, el matrimoni i els fills. Avui, aquesta cadena ben organitzada ha patit també canvis importants i el fet és que els joves, sobretot del sud d'Europa i molt especialment d'Espanya, s'emancipen cada vegada més tard. La prolongació dels anys de formació i les dificultats d'inserció en el mercat de treball i en l'accés a l'habitatge, afegida a la cultura familiarista predominant a Espanya, n'ha dificultat l'emancipació. Catalunya i Barcelona no constitueixen una excepció en aquesta tendència, però en els darrers anys havia augmentat el nombre de joves emancipats entre els 16 i els 34 anys. **La crisi econòmica i les altes taxes d'atur juvenil han propiciat de nou la caiguda de l'emancipació, així com el retorn de molts joves a la llar familiar** (gràfic 7).

2 El Panel de *Famílies i Infància (CIIMU, 2006-2010)* va ser un projecte pioner per conèixer la situació de les famílies catalanes i, en particular, els aspectes que afecten el benestar dels infants i els adolescents. En vista que es donen resultats qualitativament importants per explicar el comportament social de les famílies i la seva organització interna, en el Pla de família 2013-2016 tindrem en consideració alguns dels seus resultats.

Gràfic 7. Evolució joves emancipats (16-34 anys) Catalunya. 1999-2012

Font: Elaboració CIIMU a través de dades de l'Instituto Nacional de Estadística. Encuesta Población activa 1999-2012 (EPA). Nota: Les dades pertanyen al 2º trimestre de cada any.

E. L'increment ràpid de la migració internacional

Un altre dels fets que ha modificat l'estructura de la població a Catalunya i Barcelona és l'arribada d'un contingent importantíssim de població estrangera en un temps molt breu. De fet, amb l'arribada d'aquesta població Barcelona ha invertit la seva tendència negativa iniciada a finals dels anys setanta. L'any 1991 les persones estrangeres només representaven l'1,4% de la població, l'any 2006, el 6,3%, i l'any 2010 ja suposaven un 17%. A partir d'aquest any, les dades del 2011 mostren un lleuger descens, que sembla més una conseqüència de la no-arribada de nous immigrants que no pas del retorn als seus països d'origen (gràfics 8 i 9).

Gràfic 8. Evolució immigració. Barcelona, 2001-2011

Font: Elaboració CIIMU a partir de dades de l'Anuari Estadístic de l'Ajuntament de Barcelona.

Gràfic 9. Evolució immigració segons edat. Barcelona, 2001-2011

Font: Elaboració CIIMU a partir de dades de l'Anuari Estadístic de l'Ajuntament de Barcelona.

D'altra banda, l'estructura i composició de les llars també s'ha modificat, ja que les llars dels immigrants són més nombroses i més complexes.

F. Augment de l'esperança de vida i envelliment de la població

Com succeeix a totes les societats desenvolupades, la població catalana i barcelonina està immersa en un accelerat procés d'envelliment. El descens de la fecunditat i la natalitat i l'increment simultani de l'esperança de vida porta com a conseqüència una estructura d'edats de població fortament envellida. Un fet, d'altra banda, que a Barcelona es produeix des de fa anys com a conseqüència, en part, de l'emigració de la població jove cap a altres àrees de la regió metropolitana amb preus de l'habitatge més assequibles (Pujadas i López Villanueva, 2012).

A Barcelona l'envelliment de la població ha estat molt intens. L'any 1986 la població infantil (0-15) representava el 19% de la població i l'any 2008, el 13%, xifra que suposa una disminució de set punts percentuals. Per contra, el grup de persones de 65 anys i més havia augmentat cinc punts percentuals en el mateix període (del 15% al 20%). L'índex d'envelliment a la ciutat s'ha doblat en menys de trenta anys; la proporció de majors de 65 anys supera àmpliament la població infantil, de manera que si el 1986 hi havia 87 persones majors de 65 anys per cada 100 menors de 15 anys, el 2010 són 170,64.

L'augment de l'esperança de vida i la longevitat creixent a Barcelona també han estat molt ràpids. Si l'any 2000 l'esperança de vida dels homes era del 75% i la de les dones, del 82,6%, l'any 2011 aquesta s'ha incrementat cinc punts en el cas dels homes (de 75,3% a 79,3%) i tres anys en el de les dones (de 82,6% a 85,9%) (gràfic 10).

Gràfic 10. Evolució esperança de vida en néixer per sexe. Barcelona.

Font: Elaboració CIIMU a partir de dades de l'Anuari Estadístic de l'Ajuntament de Barcelona.

Les conseqüències d'aquest procés d'envelliment, que anirà creixent segons totes les previsions, són enormes, amb implicacions econòmiques i socials que suposen un desafiament tant per atendre les necessitats creixents derivades de la dependència, com per procurar noves polítiques, recursos i espais perquè les persones grans puguin desenvolupar la seva autonomia, participació social i aportacions a la comunitat.

2.1.1.2 CANVIS EN LA MIDA, LA COMPOSICIÓ I L'ESTRUCTURA DE LES LLARS

Els nous comportaments demogràfics comentats, juntament amb els canvis en els estils de vida, han comportat també canvis importants en la mida, la composició i l'estructura de les llars, que han crescut en diversitat.

Taula 4.
Caracteristiques de les llars. Juny 2012

Nombre total de llars	600.232
Mitjana de persones per llar	2,5

Font: Dades del padró de Barcelona. Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona.

En primer lloc, **el nombre total de llars s'ha incrementat fins a 660.232.** Encara que, en termes generals, la població barcelonina ha disminuït en les darreres dècades, durant el període 2001-2010 s'ha produït una certa recuperació gràcies a l'arribada de la immigració i el nombre de llars s'ha incrementat en més de 64.000 (taula 4).

Quant a la composició d'aquestes llars, l'augment ha anat acompanyat d'una disminució de la dimensió que tenen. Hi ha més llars, però la mida que tenen és més petita. A mesura que han anat canviant les pràctiques familiars ja esmentades (menys fills, més ruptures d'unió, augment de la taxa d'envelliment i més autonomia residencial de les persones grans) el nombre de persones de la llar ha anat disminuint: **l'any 1991 la mitjana era de 2,8 persones per llar; l'any 2012 (el mes de juny), de 2,5 per llar.**

Les dades ens confirmen la **disminució de la composició de les llars i la tendència d'augment de les llars unipersonals al llarg dels últims anys** (30,9% el juny del 2012). La taula següent ens mostra com disminueixen les llars més nombroses mentre que s'incrementen les que tenen un nombre més reduït. El 2008 les llars d'una o dues persones ja conformaven el 60% de totes les llars, les de tres persones s'acostaven al 20% i les de quatre persones i més representaven un altre 20% (taula 5).

Taula 5. Evolució de la tipologia de les llars a Barcelona. 2007-2011

%	2007	2008	2009	2010	2011
Unipersonal	**29,8**	29,9	30	30,5	30,8
Persona > 16 anys amb menor	**2,3**	2,3	2,3	2,4	2,3
2 persones sense menors	**28,1**	28,1	27,9	28	28,2
2 adults i 1 o més menors	**11,3**	11,3	11,3	11,3	11
3 adults amb menors o sense	**16,8**	16,7	16,6	16,4	16,4
4 adults amb menors o sense	**7,7**	7,6	7,5	7,4	7,4
5 adults amb menors o sense	**3,7**	4	4	3,8	3,6
no consta	**0,2**	0,1	0,1	0,1	0,1

Font: Padró Municipal, Ajuntament de Barcelona.

Mapa 1.
Llars unipersonals per barris

Font: Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona.

El mapa 1 ens mostra la distribució per districtes de les llars unipersonals. Aquest tipus de llar es concentra principalment al districte de Ciutat Vella i en alguns barris de Gràcia.

L'estructura de les llars unipersonals també està canviant. Ja no es tracta fonamentalment de persones grans, normalment dones. Com ens mostra el gràfic 11, podem veure l'evolució creixent de les persones d'entre 25 i 49 anys que viuen soles, que ha passat del 4,9% l'any 1991 al 11,8% l'any 2012. Un fet que està relacionat tant amb una opció personal com amb l'increment de persones separades i divorciades.

Gràfic 11. Evolució de les persones que viuen soles de 25 a 49 anys. Barcelona, 1991-2012

Font: Elavoració CIIMU a partir de dades del Departament d'Estadística de l'Ajuntament de Barcelona.

És també interessant veure la distribució per gènere de les llars unipersonals. Veiem, a partir del gràfic 12, que les llars de persones soles majors de 65 anys estan majoritàriament compostes per dones, ja que són les dones les que, de mitjana, tenen una esperança de vida més llarga. Aquestes dades revelen un fenomen creixent, el de la soledat de la gent gran.

Gràfic 12. Tipologia de les llars segons estructura. Barcelona, 2007-2012

Font: Cens de població i Habitatges 2001. Institut Nacional d'Estadística. Institut d'Estadística de Catalunya. Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona. De l'any 2007 en endavant, lectures del Padró Municipal d'Habitants el 30 de juny de cada any.

D'altra banda, tal com s'observa en el mapa 2, les llars amb algun membre de nacionalitat estrangera estan distribuïdes a Barcelona de tal manera que la gran concentració es produeix en alguns barris de Ciutat Vella, però també el barri del Poble-sec del districte de Sants-Montjuïc.

Mapa 2. Llars amb algun membre de nacionalitat estrangera

< 10% | 10 a 15% | 15 a 20% | 20 a 25% | > 25%

Font: Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona.

Taula 6. Llars segons el nombre i el tipus de nucli. Barcelona, 2007-2011

%	2007	2011
Parelles amb fills/es	29,6	28,5
Mare o pare amb fills/es	11,4	10,8
Parelles sense fills/es	27,2	32,2
Llars sense nucli (dues persones o més)	4,7	7,2
Unipersonals	26,2	21

Font: Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya 2011.

Segons la taula 6, les llars de parelles amb fills, que són les que van disminuir més entre el 1991 i el 2001 com a conseqüència del retard en la maternitat, representen el 2011 un 28,5% del total. **Les llars nuclears de parelles sense fills, el 2011, se situaven ja al 32,2%, havien augmentat cinc punts respecte al 2007 i representaven el tipus de nucli familiar majoritari.** La causa d'aquest increment cal buscar-la tant en el retard en l'accés a la maternitat i l'augment de la infecunditat, com en l'increment de l'esperança de vida, que fa augmentar el nombre de parelles grans amb fills emancipats. Pel que fa a les llars monoparentals (de mare o pare amb fills), han disminuït lleugerament l'any 2011 i s'han situat en el 10,8%. En aquesta situació, un nombre creixent d'infants i joves passen etapes més o menys llargues de les seves vides a càrrec d'un progenitor divorciat o separat i pot ser que, en algun moment de la seva vida, convisquin al costat d'una nova parella del seu progenitor, això és, en el si d'una família reconstituïda. A mesura que s'incrementen les ruptures d'unió, augmenten també les llars de família reconstituïda (parelles amb algun fills no comuns de parelles anterior), amb un total de 13.100 llars que representen el 4,7% dels nuclis de parelles amb fills el 2007, però el 7,2% l'any 2011.

Gràfic 13. Tipologia de les llars segons estructura. Barcelona, 2007-2012

Font: Cens de població i Habitatges 2001. Institut Nacional d'Estadística. Institut d'Estadística de Catalunya. Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona. De l'any 2007 en endavant, lectures del Padró Municipal d'Habitants el 30 de juny de cada any.

D'altra banda, les llars monoparentals continuen estan, en una gran majoria, encapçalades per dones, fins i tot amb un cert augment, mentre que les encapçalades per homes es mantenen sense canvis remarcables. El nombre de famílies d'un sol progenitor encapçalades per dones és pràcticament cinc vegades superior al de les encapçalades per homes (gràfic 13).

Aquesta proliferació de famílies monoparentals i reconstituïdes reflecteix noves realitats cada vegada més presents en la biografia dels menors: 1) la del divorci o la separació dels progenitors, 2) l'existència de segones llars, on el/les adolescents passen períodes de la seva vida al costat del progenitor amb el qual no conviuen habitualment, i 3) la convivència amb noves parelles dels seus progenitors i amb germanastres producte de les noves relacions establertes pels seus pares o mares. Les dades del Panel de Famílies i Infància indiquen que el 16% dels/de les adolescents han viscut directament el procés de divorci o separació dels seus pares. Com a conseqüència d'això, el 8% d'adolescents reconeixen que passen temps en una segona llar, amb el progenitor amb el qual no conviuen habitualment, i de vegades, amb la seva nova família. Els resultats de l'anàlisi evidencien també un increment extraordinari de la complexitat familiar. El 4% dels/de les adolescents declaren que conviuen amb germanastres, ja sigui a la llar on viuen habitualment o a la llar a la qual van més puntualment, per visitar el seu segon progenitor o progenitora a passar-hi temporades.

En síntesi, podem dir que Barcelona és una de les ciutats on s'han produït canvis demogràfics i transformacions de les llars amb més intensitat i rapidesa. Molts d'aquests canvis generen un nou escenari d'incertesa i inseguretat, sobretot perquè afecten la nostra vida emocional i les relacions amb els altres. Com afirma Giddens en la seva obra *Un món desbocat*: "Les institucions del matrimoni i la família han canviat moltíssim. Aquí els individus estan prenent un impuls, com pioners. En aquesta situació és inevitable que, ho sàpiguen o no, comencin a pensar cada vegada més en termes de risc. Han d'afrontar futurs personals molt més personals que abans, amb totes les oportunitats i els perills que això comporta." (Giddens, 2000: 40-41)

2.1.2 NOVES FAMÍLIES, NOUS TEMPS, NOVES RELACIONS

En el primer capítol hem parlat dels importants canvis demogràfics i d'estructura que estan afectant les famílies des de finals del segle passat i en l'actualitat. Però, sens dubte, els canvis més importants estan afectant les relacions entre els seus membres. Les relacions entre les parelles i les relacions intergeneracionals estan canviant profundament com a conseqüència dels factors ja esmentats, però també, o sobretot, com a conseqüència dels canvis en els valors i en l'organització del temps. Les idees d'igualtat, llibertat i tolerància han impregnat la societat, una societat alhora amb un sentiment individualista i consumista creixent que indueix constantment a l'increment de la capacitat de consum i benestar material. La societat espanyola i catalana s'ha fet cada vegada més permissiva i tolerant en relació amb les accions individuals, com ara eutanàsia, suïcidi, pràctiques sexuals, homosexualitat, avortament o consum de certes substàncies. D'altra banda, creix la desvalorització dels àmbits institucionals de caràcter públic –religió, política, sistema judicial– però es valoren molt els espais privats: família i relacions d'amistat, fets que configuren una tendència a la privatització dels projectes vitals que no existia fa uns anys (Iglesias de Ussel i Mari-Kose, P., 2011).

El procés d'individualització creixent dels drets que caracteritza la nostra societat ha fet que els sentiments individuals s'anteposin a l'interès familiar, de manera que ara, per exemple, l'elecció de la parella es basa en raons sentimentals i es trenca per les mateixes raons, postergant altres raons socials que abans eren importants per mantenir el matrimoni (Iglesias de Ussel, Marí-Klose, P., Marí-Klose, M. i González, 2009). De la família altament institucionalitzada, considerada el fonament de l'estructura social, hem passat a una diversitat de tipus de família constituïda fonamentalment per xarxes de relacions íntimes entre individus. El dret individual a la felicitat és el factor que mou en bona part la vida de les persones i s'incrementen les anomenades "parelles individualistes" (Cherlin, 2010), que mesuren sobretot el valor de la vida en parella per les satisfaccions personals que proporciona.

En una nova enquesta ja esmentada (Iglesias de Ussel, Marí-Klose, P., Marí-Klose, M. i González, 2009), feta a una mostra de parelles joves d'Espanya, es constata que un nombre considerable de parelles joves (52%) consideren que la vida en parella és el primer i que els fills no han de comprometre la felicitat i els projectes de parella. Tenir fills ja no representa un obstacle per a la separació o el divorci. Amb el divorci, l'estabilitat tradicional de la família deixa d'existir. El principi d'igualtat entre gèneres ha fet canviar el model clàssic d'home dedicat a la feina i dona dedicada a tenir cura de la família. Encara que persisteix una alta valoració de la família, la seva concepció i les orientacions cap a la vida familiar també han canviat.

En el context descrit, també han canviat les concepcions en relació amb la cura i la criança de la infància. Es considera majoritàriament que aquesta no pot continuar descansant en l'abandó de l'activitat laboral de les dones. I encara que es veu amb bons ulls que les dones que tenen fills petits redueixin la seva activitat laboral, també es veuen amb bons ulls els serveis extrafamiliars d'atenció a la petita infància (escoles bressol, espais familiars, etcètera), no tan sols com a espais que faciliten la conciliació familiar i laboral, sinó com a espais educatius i de socialització.

També s'han reforçat actituds negociadores i dialogants en l'educació dels fills. **S'aspira a construir amb els fills un clima relacional basat en la confiança i en la comunicació on preval la interacció per sobre de la jerarquia.** Però, alhora, creix la preocupació per l'educació de les noves generacions i la creença que molts dels problemes actuals d'infants i joves es deuen a una pèrdua creixent d'autoritat dels pares i mares i també dels mestres, així com de la pèrdua d'alguns valors, com el respecte, l'esforç, etcètera.

L'autoritat parental és un element necessari per al desenvolupament psicosocial dels fills. **Per poder créixer en societat, els infants necessiten una autoritat adulta en la qual trobin un referent de conducta**, una autoritat que sigui reconeguda pel mateix infant, però també reconeguda i legitimada per l'escola i la comunitat. Una autoritat que marqui els primers límits entre les necessitats del jo i les relacions d'aquest jo amb el seu entorn familiar i social. Però **el gran repte és com construir una autoritat democràtica dins les famílies.** Sens dubte, dialogar, raonar i arribar a consensos és més costós en temps que imposar. I també requereix noves habilitats parentals. Però com veurem més endavant, és molt més rendible tant individualment com socialment. Nous estudis del CIIMU (Gómez-Granell i Marí-Klose (dir.), 2012; Marí-Klose, M., Gómez-Granell, et al., 2010) han mostrat els beneficis que reporta als fills el fet que les famílies dediquin temps de qualitat al seguiment de les seves activitats escolars, de les relacions amb els seus amics, a generar expectatives positives, etcètera. En una paraula, les famílies necessiten incrementar el capital social, o el que és el mateix, la capacitat d'establir relacions intergeneracionals i vincles socials amb els seus fills i això requereix també passar més temps de qualitat amb els seus fills.

A. Temps dels pares i les mares

En el context de canvis profunds en què es troba immersa la vida familiar, l'organització del temps familiar i, en particular, allò que afecta directament les relacions intergeneracionals, s'ha tornat molt més complex. En relació amb el passat, les dificultats més grans de gestió del temps són resultat de dos processos: els canvis en l'estructura de les famílies, que, com ja hem vist, són cada vegada més reduïdes, plurals i complexes, i els canvis en els rols que desenvolupen els membres de la llar, que generen desigualtats importants entre homes i dones, tant en l'àmbit laboral com familiar. Com a resultat d'aquestes transformacions, una de les preocupacions que les famílies amb fills i filles menors d'edat o altres persones dependents expressen més sovint són les dificultats que tenen per organitzar i coordinar de manera satisfactòria els espais i els temps en què es desenvolupa la seva vida quotidiana (treball remunerat i treball familiar de les persones adultes, escola dels infants, ús de transports, manteniment d'atencions als ascendents amb qui es viu o que viuen en una altra llar, manteniment de la llar, subministrament d'aliments i arranjaments domèstics, compres, visites mèdiques, ús d'altres serveis necessaris, necessitats de lleure i associació, etcètera) (Marí-Klose, P., Gómez-Granell, Escapa i Brullet, 2008).

En les últimes dècades, a totes les societats europees s'està imposant la norma que estipula la integració en el mercat laboral de totes les persones adultes potencialment ocupables, ja siguin homes o dones. Amb la incorporació de la dona i l'home a l'activitat remunerada, els paràmetres d'organització de les tasques domèstiques i l'atenció i cura dels fills/es vigents en el model de pare que es guanya el pa topen amb dues situacions inèdites: d'una banda, amb les realitats del món laboral, que estipulen horaris i ritmes de treball sovint incompatibles amb les inversions de temps que reclamen les responsabilitats familiars i, de l'altra, amb els desitjos de moltes dones que aspiren a consolidar i impulsar les seves carreres professionals. **Les vies de conciliació actuals impliquen habitualment alguna mena de cost o sacrifici, que continua sent assumit de manera desigual per homes i dones.** Encara avui dia, en la gran majoria de les llars amb fills/es, són les mares la pedra angular que permet resoldre les antítesis temporals entre món laboral i família. I, per norma general, amb un suport bastant limitat de les seves parelles.

B. Dones i homes davant les tasques de la llar

Des de fa anys, la recerca sociològica ha evidenciat de manera crítica que la principal estratègia de "conciliació" de vida laboral i familiar, quan les mares fan una feina remunerada, passa habitualment per l'acumulació de càrregues. És el que es coneix com a "doble presència" en l'esfera pública i privada, que expressa la situació de dones que, tot i que tenen una activitat remunerada, també assumeixen la responsabilitat principal –i sovint única– en la supervisió, gestió i execució de les tasques domèstiques.

Algunes dades de l'Estat espanyol ens mostren que la durada mitjana de diària dedicada a tasques de la llar i la família varia segons el sexe, i encara és la dona la que hi dedica més temps (taula 7). Tot i això, la diferència del temps dedicat a llar i família entre dones i homes s'ha anat escurçant llarg dels anys, deixant entreveure una possible tendència (gràfic 14).

Taula 7. Mitjana d'hores dedicades a la llar i a la familia. Espanya, 2009 - 2010

%	Homes	Dones	Total de persones
Llar i família	2:32	4:29	3:38

Font: INE. Encuesta de empleo del tiempo 2009-2010.

Gràfic 14. Diferència d'hores dedicades a tasques de la llar i a la família entre dones i homes. Espanya. 2009-2010

Font: INE. Encuesta de empleo del tiempo 2009-2010.

Les dades a Barcelona mostren que, com és habitual, les dones dediquen més hores que els homes a les tasques de la llar. Els percentatges de dones que hi dediquen més de 20 hores setmanals són més alts. Però **les dades també mostren que els homes també han començat a dedicar temps a les tasques domèstiques, encara que amb un nombre inferior d'hores setmanals** (taula 8).

Taula 8. Hores setmanals dedicades a les tasques de la llar per sexe (%). Població de 16 anys i més a Barcelona. 2011

%	Menys d'1 hora	1 a 9 hores	10 a 19 hores	20 a 29 hores	30 a 39 hores	40 hores o més	No consta
Homes	**4,2**	25,1	28,3	11,1	4,8	7,7	18,7
Dones	**1,4**	10,5	21,4	17,8	10,5	16,6	21,8
Total	**2,7**	17,4	24,6	14,7	7,8	12,4	20,3

Font: Elaboració CIIMU a partir de dades de l'Institud d'Estadistica de Catalunya (IDESCAT) i Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona (IERMB). Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població (ECVHP).

Malgrat això, en la major part de les llars és la dona qui organitza les tasques domèstiques i familiars (un 46,1%), mentre que els homes només ho fan en un 11,9% de casos. **En un 27,2% de les llars, les tasques s'organitzen conjuntament entre l'home i la dona, i en un 14,8% són tots els membres de la llar que hi participen** (gràfic 15).

Gràfic 15. Persona que organitza les tasques domèstiques i familiars a la llar. Barcelona, 2011

Font: Elaboració CIIMU a partir de dades de l'Anuari Estadística de Catalunya (IDESCAT) i Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona (IERMB). Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població (ECVHP).

El nivell de participació de la dona en el mercat laboral té una incidència significativa en la dedicació a les tasques domèstiques, malgrat que continuïn sent elles les que hi dediquen moltes més hores. Com es pot veure al gràfic 16, les dones que tenen una feina remunerada tendeixen a dedicar, de mitjana, menys hores a les tasques domèstiques que aquelles que no ho fan. A més, hi ha una certa tendència a la baixa d'hores dedicades a les tasques domèstiques entre les dones segons augmenten les hores de la jornada laboral. Tot i que aquest fet va acompanyat per un cert augment de les hores dedicades a tasques domèstiques dels homes, no existeix una correspondència proporcional entre els dos.

Gràfic 16. Mitjana d'hores setmanals que mares i pares dediquen a les tasques domèstiques segons la jornada laboral de la mare. Catalunya, 2006.

Font: Elaboració CIIMU a partir de dades del Panel de Famílies i infància (CIIMU). 2006.

Aquesta relació s'accentua més clarament segons la situació professional dels pares. És en el cas de ser assalariats del sector públic que la diferència de mitjana d'hores setmanals dedicades per mare i pare a les tasques domèstiques és més curta.

A partir de dades del Panel d'Infància i Famílies, constatem que hi ha una relació entre el tipus de tasca domèstica i el membre de la família que la fa. En la major part d'activitats domèstiques el percentatge de dedicació de les mares és el més alt, però cal destacar que tot i que de comprar segueixen ocupant-se majoritàriament les mares, també trobem que un 31% de les famílies els dos membres de la parella són habitualment els responsables de fer-ho.

Aquestes dades ens evidencien una tendència a diferenciar, per una banda, les tasques rutinàries (planxar, cuinar, netejar) que les duen a terme majoritàriament les dones, i per una altra banda, les activitats esporàdiques que són les que més porten a terme els homes. Mentre que les dones acaparen més responsabilitats entre el treball remunerat i el domèstic, els homes tenen una aparent reticència a responsabilitzar-se de les tasques domèstiques que exigeixen una dedicació més regular i, en canvi, participen en els aspectes més esporàdics, com ara les reparacions o els tràmits administratius. Aquesta situació, herència d'un model patriarcal, manca de sentit en una societat en què majoritàriament els dos membres de la parella tenen feina remunerada i que aposta per l'equitat entre dones i homes.

Els problemes de *la conciliació de la vida laboral i familiar* s'han convertit en un focus freqüent de conflictes dins de la parella i un motiu d'angoixa per a les mares, que han de demostrar competència en la feina fora de la llar i no descuidar la cura dels fills. **La doble presència femenina a la llar i a la feina i el repartiment desigual de les tasques domèstiques es converteixen freqüentment en un element de conflictivitat.** La manca de temps per atendre les necessitats dels infants provoca angoixa i desorientació i té repercussions greus en la seva educació.

C. Dones i homes en l'atenció i seguiment dels fills i filles

Cada cop són més les investigacions que destaquen la importància del temps compartit entre els pares i mares amb els fills i filles. En el gràfic 17, es mostra una selecció d'activitats relacionades amb la cura dels fills i filles, i qui se n'encarrega principalment. Com es pot observar, les mares són les qui majoritàriament es fan càrrec d'aquestes activitats de cura dels fills i filles. No hem de menystenir, però, una proporció elevada de pares i mares que declaren que duen a terme les activitats de cura de manera conjunta, la qual cosa suposa un avenç en la implicació del pare en la cura dels fills. Fins i tot en alguns casos, com anar a les entrevistes o reunions amb tutors o professors, el percentatge de famílies en què la mare se n'encarrega principalment gairebé s'iguala amb el de la dedicació dels dos membres de la parella conjuntament (prop del 45%). Tot i així, cal remarcar també que són molt pocs els pares que es fan càrrec principalment de les activitats de cura dels fills i filles. Acompanyar els nens a l'escola sembla que és l'activitat més freqüentada pels pares (el 14,5% ho fan en "solitari"), i tenir cura dels fills i filles quan estan malalts és la que menys assumeixen (el 4,2%), en contrast amb les mares (el 55,5% en tenen cura sense suport del pare o altres). Portar els nens a l'escola també és l'activitat més "externalitzada" i són segurament altres familiars, com els avis i àvies o els mateixos fills i filles, els qui supleixen els pares en aquesta tasca.

Gràfic 17. Qui s'ocupa principalment de les activitats referents a la cura dels fills/es Barcelona

Font: Elaboració CIIMU a partir de dades del Panel de Famílies i Infància 2006, CIIMU.

El Panel de Famílies i Infància recull també informació retrospectiva de la cura i atenció prestada als fills i filles adolescents uns deu anys enrere. El gràfic 18 mostra qui es va fer càrrec principalment dels i les adolescents, objecte d'estudi del Panel de Famílies i Infància, quan tenien entre zero i tres anys. Les dades són eloqüents. Malgrat els canvis en la presència d'homes i dones en el mercat laboral, el paper central de la mare en els tres primers anys de vida dels infants continua sent molt majoritari. Tot i això, com ja hem fet notar en relació amb les feines de la llar, és important tenir en compte que **un grup minoritari (però significatiu) de mares i pares tendeixen a adoptar pràctiques de coresponsabilitat.** En el cas de la criança i atenció dels fills més petits, entre el 15% i el 20% de parelles ja van compartir la cura dels fills i filles, ara adolescents, quan eren molt petits. Aquests comportaments ens indiquen que, malgrat la persistència de fortes desigualtats, hi ha sectors socials ben predisposats al canvi i amb condicions de vida favorables per construir un tipus nou de paternitat i maternitat, més compartit i democràtic, tal com apunten també altres estudis empírics fets a Catalunya (Brullet, 2004) i l'Estat espanyol (Meil, 2006; Alberdi i Escario, 2007).

Gràfic 18. Qui es va fer càrrec principalment del nen o nena entre 0-3 anys segons etapes. Barcelona.

Font: Elaboració CIIMU a partir de les dades del *Panel de Famílies i Infància* 2006, CIIMU.

Aquestes dades sobre les activitats que pares i mares tenen amb els fills i filles i el temps que hi dediquen confirmen de nou la rellevància explicativa de la "doble presència". **Les mares continuen sent el pilar fonamental sobre el qual se sosté l'edifici familiar i, en particular, els processos de socialització dels fills i filles,** tant a través del nombre brut d'hores que dediquen a tasques d'atenció i cura dels infants, com del temps de "qualitat" que inverteixen en la interacció quotidiana, en activitats compartides, i el seguiment de les seves activitats escolars i extraescolars (Marí-Klose, P., Gómez-Granell, Escapa i Brullet, 2008).

D. Temps compartit: activitats conjuntes i comunicació

Passar temps amb els progenitors segueix sent essencial per fixar actituds, valors i comportaments exemplars que serveixin als adolescents per al seu desenvolupament al llarg de la vida –a part dels beneficis emocionals que suposa per a les dues parts–. Tot i la importància d'aquest temps, la realitat demostra que la gestió del temps familiar resulta cada cop més complicada i les expressions de descontentament i insatisfacció són més grans. Les dificultats de conciliar el món laboral i familiar aboca moltes famílies a buscar fórmules de gestió que disten de les desitjades. En aquest sentit, les dades del Panel de Famílies i Infància a Barcelona ens mostren que un percentatge prop del 70% de pares que treballen arriben a la llar més tard de les 18.00 hores, i prop d'un 45% en el cas de les mares que treballen. Això comporta que en moltes llars no hi hagi cap dels progenitors quan els fills i filles arriben a casa després de l'escola. En alguns casos aquesta presència se substitueix per altres persones. Un exemple és el dels avis, dels quals trobem la presència en un 20% de les llars amb fills de 13 a 14 anys a Barcelona quan aquests arriben de l'escola i declaren que com a mínim algun cop hi ha algun adult a la llar.

El percentatge de famílies en què sempre o gairebé sempre hi ha algun adult present a la llar quan arriben els nois i noies de 13 a 14 anys és del 44,7%. La resta de joves d'aquesta cohort arriben algun cop a casa sense la presència de cap adult, com l'11,3%, que declara que mai o gairebé mai es troben una figura adulta quan arriben a casa. Aquest element no hauria de significar un problema *per se*, però la manca de seguiment del temps no lectiu dels infants sol ser molt important en aquestes edats per assegurar unes pautes d'oci i educatives que tinguin una influència positiva. A vegades s'associa la falta d'una figura adulta a una major independència de l'adolescent en les seves conductes que correlaciona amb hàbits de consum perjudicials (ja sigui d'alimentació, de temps veient la televisió, etcètera).

De la mateixa manera que és determinant que hi hagi una figura adulta amb qui compartir temps i activitats amb els adolescents, també ho és amb qui ho fa. No és el mateix el que poden aportar els avis i àvies que el que poden aportar els progenitors. Davant de la ja demostrada incompatibilitat d'horaris entre el món laboral dels progenitors i l'escolar dels infants, moltes famílies busquen alternatives (com apuntar-los a activitats extraescolars, anar a acadèmies o fer esports) que ajudin a la quadratura del cercle en la gestió del temps familiar. En el gràfic 19 es pot observar que només el 33,4% dels adolescents van a casa directament després de sortir de classe, un 27,4% un o dos dies i un 14,4% cap dia. Aquestes dades tampoc no signifiquen que aquests adolescents facin tots activitats extraescolars o semblants, ja que alguns van a cases d'amics o s'estan al carrer. El percentatge d'adolescents que s'estan al carrer de tant en tant quan acaben l'horari escolar és del 6,5%.

Gràfic 19. **Proporció d'adolescents que van a casa immediatament després de sortir de l'escola (percentatges). Barcelona.**

Font: Elaboració CIIMU a partir de dades del Panel de Famílies i Infància 2006.

L'entramat familiar troba en les activitats compartides entre mares o pares i fills i filles un dels factors d'unió i una manera de reforçar la correspondència entre els valors que els progenitors volen transmetre als fills i filles i que aquests acaben fent seus (Marí-Klose, Gómez-Granell, Brullet i Escapa, 2008). En el gràfic 20, a partir de les dades del Panel de Famílies i Infància, es mostren les activitats més habituals que comparteixen els adolescents amb les mares i els pares. Destaca, per damunt de totes, veure la televisió, en què el 85% ho fan amb les seves mares i el 77% amb els pares. Això demostra el poder que té la televisió per articular la unió dels membres de la llar, si bé aquest no deixa de ser un acte primordialment passiu. Amb un percentatge molt proper, observem que anar a comprar és una activitat molt compartida dels adolescents amb les mares (73%) i, en canvi, no amb els pares (només arriba al 25%). Les activitats que segueixen amb una prevalença propera al 50%, tant del pare com de la mare, són les de passejar o anar d'excursió al camp. La major part d'activitats tenen més incidència amb les mares que amb els pares, menys en les relacionades amb els esports. Fer exercici físic o esport té una diferència de 17 punts percentuals més gran amb els pares i anar a un esdeveniment esportiu arriba a una diferència de 23 punts percentuals. Aquestes diferències també les trobem segons el gènere dels adolescents. Una de les moltes diferències que trobem en les activitats que comparteixen els nens i nenes de diverses edats és que s'accentuen les diferències pel que fa al gènere a mesura que creixen. No són el mateix les activitats que comparteixen les noies adolescents amb els pares o mares que els nois. Segons les dades del Panel de Famílies i Infància, els percentatges de noies que fan les activitats amb la mare és superior en tots els tipus. En el cas dels nois, això només succeeix en fer els deures, visites culturals, passejar i anar d'excursió. Tota la resta d'activitats el percentatge és major amb els pares o molt igual amb les mares. Aquestes diferències de gènere evidencien que es mantenen amb certa intensitat models referencials de socialització específics per a nois i noies.

Gràfic 20. **Activitats que l'adolescent ha fet amb la mare i el pare en el darrer mes (%). Barcelona.**

Font: Elaboració CIIMU a partir de les dades del Panel de Famílies i Infància 2006.

Tornant al gràfic 20, s'observa que fer els deures també és una activitat que els adolescents comparteixen més amb les mares (35%) que amb els pares (27%). Normalment, això no respon a criteris d'ajuda de la persona més capacitada, si no a criteris de disponibilitat. Les mares solen estar més temps a casa i fan més activitats quotidianes que els pares. Pel que fa a les visites culturals i de museus o exposicions, el percentatge és manté entorn del 30%, ja sigui amb la mare o el pare.

El tipus d'activitats compartides entre els adolescents i les seves mares i pares també mostren variacions significatives en funció dels perfils sociodemogràfics que té cada família. Com es pot observar a la taula 9, el nivell educatiu dels pares i les mares té una incidència determinant en la realització d'activitats compartides de caire educatiu i cultural. Tant les mares com en els pares amb estudis universitaris tenen un consum cultural conjuntament amb els seus fills i filles més elevat que en altres nivells educatius més baixos en tots els tipus d'activitats. Aquesta tendència també la trobem a fer els deures, fet que deixa entreveure que segurament els fills i filles que tenen condicions més favorables són reben més ajuda dels progenitors amb capacitats educatives més elevades; per contra, els que segurament tenen més dificultats en reben menys ajuda. Aquest element el veiem potenciat en els ingressos elevats de la llar en què els pares s'impliquen 12 punts percentuals més que els d'ingressos més baixos.

Taula 9. Activitats de caràcter educatiu o cultural que han fet els i les adolescents amb la mare i el pare en el darrer mes segons característiques sociodemogràfiques (%). Barcelona.

Amb la mare	Fer els deures	Anar al cine, teatre o concerts	Visitar un museu o una exposició	Fer una visita cultural	Anar a la biblioteca
Nivell d'estudis de la mare					
Primaris	17,9	29,5	19,2	23,1	2,8
Secundaris	19,1	34,3	23,8	22,4	9,0
Universitaris	32,2	46,3	27,3	32,4	12,2
Hores setmanals que treballa a la mare					
Fins a 20 h	30,3	39,4	15,2	27,3	6,1
De 21 a 30 h	32,4	50,0	32,4	29,4	11,8
De 31 a 40 h	25,1	35,2	25,0	25,4	7,8
Més de 40 h	14,5	40,6	24,6	26,1	8,7
Nivell ingressos de la llar					
Menys de 21.600 € anuals	26.4	38,9	20,8	22,2	6,9
De 21.600€ a 36.000€	24,4	37,9	24,2	27,4	8,9
Mes de 36.000€	24,4	39,0	25,8	29,2	9,3
Origen pares					
Espanyol (almenys un)	23,9	38,2	25,3	27,1	9,2
Immigrants (ambdós)	30,8	41,0	15,4	17,9	12,8

Amb el pare	Fer els deures	Anar al cine, teatre o concerts	Visitar un museu o una exposició	Fer una visita cultural	Anar a la biblioteca
Nivell d'estudis del pare					
Primaris	9,9	22,2	16,3	18,5	7,4
Secundaris	14,4	31,5	23,3	21,5	6,6
Universitaris	27,5	35,3	25,6	28,6	6,4
Nivell ingressos de la llar					
Menys de 21.600 € anuals	12,1	24,2	20,0	22,7	10,6
De 21.600€ a 36.000€	15,0	35,0	20,0	18,3	3,3
Mes de 36.000€	25,4	32,9	24,1	27,4	6,6
Origen pares					
Espanyol (almenys un)	19,2	31,9	23,4	24,2	6,7
Immigrants (ambdós)	7,9	23,7	10,5	13,2	5,3

Font: Elaboració CIIMU a partir de les dades del Panel de Famílies i Infància 2006.

Observem tendències dispars entre les famílies autòctones i les immigrants, en què constatem que l'índex de mares immigrants que dediquen temps als deures és d'un 30,8%, mentre que el de les autòctones és d'un 23,9%. En canvi, els pares autòctons que s'impliquen amb els fills a fer deures arriben al 19,2%, mentre que només ho fan el 7,9% en els cas dels pares immigrants. Aquestes disparitats es mantenen en la major part d'activitats culturals compartides. D'altra banda, hi ha una relació pel que fa a la incidència de la disponibilitat de temps de la mare i la realització d'activitats educatives, especialment pel que fa a les mares que dediquen més de 40 hores a feines remunerades en què només el 14,5% dediquen temps als fills i filles a fer els deures (no s'ha inclòs la dels pares per falta de casos en algunes categories).

A part del tipus d'activitats que mantenen els pares i mares amb els fills i filles conjuntament, un altre dels indicadors que s'utilitza per mesurar la qualitat del temps intergeneracional és el nivell de comunicació. En les converses entre els adolescents i els progenitors es manté una intercanvi de valors, creences i actituds que fa que els pares se sentin més informats i partícips de la vida dels fills, com aquests se senten escoltats i aconsellats pels pares i mares. Els temps i els temes de conversa dels i les adolescents a la llar varien en funció de qui és la persona interlocutora. Com es pot comprovar a la taula 10, les mares són les principals interlocutores en temes centrals per als fills i filles, com són els estudis i les amistats.

Taula 10. Proporció d'adolescents que parlen amb la mare i el pare cada dia o gairebé cada dia segons el sexe dels progenitors i dels adolescents (%). Barcelona.

	Home	Dona	Total
Parlen amb la seva mare sobre:			
L'escola i el seus professors/es	29,1	45,1	38,5
El que fa amb els amics/gues	16,8	28,8	23,8
Les coses que passen al món i notícies	26,0	26,2	26,1
Esports	22,9	9,9	15,3
Els nois/es que els agraden	4,8	9,4	8,5
Parlen amb el seu pare sobre:			
L'escola i el seus professors/es	24,8	31,9	28,9
El que fa amb els amics/gues	12,6	17,8	15,7
Les coses que passen al món i notícies	21,8	21,2	21,5
Esports	40,1	19,3	28,1
Els nois/es que els agraden	5,0	3,5	4,1

Font: Elaboració CIIMU a partir de les dades del Panel de Famílies i Infància 2006.

El 38,5% de les i dels adolescents parlen cada dia o gairebé cada dia amb les seves mares sobre l'escola, si bé en el cas de les noies és un 45,1% i el dels nois un 29,1%. Amb el pare, en canvi, arriba a un 28,9% la comunicació diària o gairebé diària sobre temes escolars o de professors –també superior en les noies, però no tant–. En l'únic àmbit on la comunicació és major amb els pares és en el d'esports (28,1% davant el 15,3% en les mares), especialment en els nois (40,1%). Així, doncs, tornem a observar la transmissió social del gènere, en aquest cas en l'àmbit de la comunicació intergeneracional.

E. La importància del capital social de les famílies: la parentalitat positiva

El paper de les famílies té una forta influència en l'educació i les conductes dels fills i filles. Mitjançant les activitats conjuntes, la comunicació i el control parental i la "qualitat" de les orientacions, les habilitats i els coneixements transmesos –és a dir, el que es coneix com a "capital social de les famílies" (Coleman, 1988)– els nois i noies van formant un entramat normatiu, de valors i de comportament que influirà en gran mesura tant en les seves capacitats, actituds i els rendiments educatius com en els seus comportaments i actituds socials. L'empatia, el suport efectiu i el diàleg permet a pares i mares influir en la vida dels fills orientant-los, així, cap a direccions més saludables i productives i allunyant-los d'alguns riscos (fracàs escolar, comportament desordenat o vandàlic, consum de substàncies addictives, etcètera) que poden marcar el seu futur (Marí-Klose et al., 2010).

La noció de *capital social* fa referència a un conjunt d'habilitats i capacitats *parentals positives* que engloben aspectes com l'estructura dels vincles familiars (per exemple, la convivència o no dels dos progenitors amb l'infant) i dels vincles que les famílies estableixen amb el seu entorn (la relació del pares amb els pares d'amics dels nens, la dels pares amb els agents educatius), la intensitat d'aquestes relacions (per exemple, el grau d'implicació dels progenitors en la vida dels infants), el sentit o el contingut de la relació (comunicació, control, suport, afecte, etcètera), els rols i les normes que s'executen, el grau de comunicació entre el progenitors i els infants o la coresponsabilització en l'educació dels infants.

En la relació amb els fills i filles, els pares i mares exerceixen diferents estils educatius que són fruit de la combinació del grau de comunicació amb el grau de control que exerceixen sobre ells i elles. La literatura científica (Maccoby i Martin, 1983) ha classificat els estils parentals en quatre categories: autoritari, autoritatiu, permissiu i negligent. Els dos primers estils, l'autoritari i l'autoritatiu, es caracteritzen per un alt grau de control sobre la vida dels fills. L'estil autoritari, a la vegada, té una baixa comunicació amb els fills, molts cops definida per una presa de decisions jerarquitzada. L'autoritatiu, en canvi, tot i que mantén el control elevat, promou una alta comunicació o seguiment dels fills, amb una presa de decisions més democràtica. Els altres dos estils parentals, el permissiu i el negligent, es caracteritzen per un nivell de control baix. El permissiu manté un grau de comunicació elevat, per la qual cosa saben què fan i què pensen els fills, i concedeixen més capacitat de presa de decisions als fills. Els negligents, en canvi, es desentenen de la vida dels fills, ni s'interessen pel que fan o pensen, ni exerceixen cap tipus de control sobre ells.

Nous estudis del CIIMU han mostrat que els diferents estils parentals tenen una incidència important en molts aspectes de la vida dels fills i filles, com per exemple el rendiment educatiu (Marí-Klose, M., Gómez-Granell, Lanau i Marí-Klose, P. 2010). En el gràfic 21, podem observar els adolescents que han repetit alguna vegada segons els estils parentals i el sexe de l'adolescent. El percentatge d'adolescents repetidors amb una relació parental autoritativa és molt menor que qualsevol altre estil parental. En el cas dels nois, el percentatge de repetidors en famílies autoritàries, permissives i negligents és més del doble que el de famílies autoritatives. En el cas de les noies, la diferència és molt significativa entre les que viuen en llars autoritatives i les que no tenen una comunicació fluida amb els pares (autoritàries i negligents), amb una diferència de 10 punts percentuals.

Gràfic 21. Adolescents que han repetit curs alguna vegada segons estils parentals i sexe de l'adolescent. Província de Barcelona.

Font: Elaboració CIIMU a partir de dades del Panel de Famílies i Infància 2008, CIIMU.

Així, doncs, les llars que exerceixen cert grau de control cap als fills i filles, a la vegada que mantenen una comunicació elevada, són les que més afavoreixen els rendiments educatius tant dels nois com de les noies.

En general, observem que compartir temps i activitats, tenir una comunicació fluida, un control adequat i una relació democràtica entre pares i fills afavoreix el rendiment educatiu.

Conciliar vida laboral i familiar per poder tenir aquest "temps de qualitat" amb els fills segueix suposant un esforç per als pares i mares. Però no podem deixar de banda que les estructures familiars estan canviant, i les ruptures matrimonials també poden dificultar les relacions entre el progenitor absent, aquell que no viu a la llar, i l'adolescent, sempre que no es gestioni adequadament el temps que passen plegats.

F. La gestió del temps en les famílies monoparentals i reconstituïdes: la importància del pare absent

Un altre aspecte que pot implicar un dèficit en el capital social familiar és la interrupció de la convivència amb un dels progenitors després d'un divorci o d'una mort. Ja hem vist l'associació de créixer en una llar monoparental o reconstituïda i l'alta probabilitat de viure sota el llindar de pobresa o tenir problemes de salut mental. Tot i que, després del divorci dels progenitors, la legislació reconeix el dret de mantenir una relació directa i regular entre el fill i filla i el progenitor que abandona la llar, normalment el pare, les oportunitats de relacionar-se i compartir temps i activitats acostumen a disminuir. Segons les dades del Panel de Famílies i Infància del CIIMU, els adolescents que viuen tant en les llars monoparentals com en les reconstituïdes (les dues generalment encapçalades per la mare) fan menys activitats amb el pare biològic que els adolescents que viuen en llars biparentals. No només disminueixen les activitats de caràcter rutinari com veure la televisió, anar a comprar o passejar pel poble o ciutat, també disminueixen les activitats interactives o culturals (Gómez-Granell i Marí-Klose (dir.), 2012).

Aquesta falta de temps compartit entre pares i fills és motiu d'insatisfacció entre els joves. Entre els nois i noies que viuen en llars biparentals, al 32% els agradaria passar més temps amb el pare, i només un 22% voldrien passar més temps amb la mare. Quan l'adolescent conviu només amb la mare, o amb la mare i la seva nova parella, més del 60% voldria passar més temps amb el pare (gràfic 22). Així, doncs, la separació limita les oportunitats d'interacció, tot i el desig dels joves de compartir temps amb el pare absent.

Gràfic 22. Adolescents als que els agradaria passar més temps amb el pare segons estructura de la llar. Província de Barcelona.

Font: Elaboració CIIMU a partir de dades del Panel de Famílies i Infància 2008.CIIMU.

La implicació del pare biològic en l'educació del menor, sigui quina sigui l'estructura familiar, beneficia acadèmicament l'infant. Les dades del Panel de Famílies i Infància ens indiquen que quan el pare biològic parla amb el fill sobre l'escola i els seus professors i professores com a mínim un cop per setmana, el percentatge d'adolescents que repeteixen curs és menor (gràfic 23).

Gràfic 23. Adolescents que han repetit curs alguna vegada segons estructura de la llar i comunicació setmanal sobre l'escola que fa el pare biològic. Província de Barcelona.

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Panel de Famílies i Infància 2008, CIIMU.

Sabem, per recerques realitzades amb anterioritat amb el Panel de Famílies i Infància, que el seguiment de l'activitat escolar per part del pare no resident té efectes positius en diferents indicadors educatius (Marí-Klose, P. i Marí-Klose, M., 2010). Així, a igualtat de condicions socioeconòmiques de la llar, el risc d'haver repetit curs és 2,7 vegades més baix entre els adolescents que tenen pares que els fan un seguiment alt de l'activitat escolar, respecte als que tenen pares que es desentenen d'aquesta faceta o no mantenen cap contacte amb el fill o filla (gràfic 23). Quan existeix un grau elevat de comunicació amb el pare, també augmenten de manera considerable les expectatives que tenen els adolescents de fer una carrera universitària.

La implicació del pare biològic en l'educació del menor, sigui quina sigui l'estructura familiar, beneficia acadèmicament l'infant. Les dades del PFI ens indiquen que quan el pare biològic parla amb el fill sobre l'escola i els seus professors i professores com a mínim un cop per setmana, el percentatge d'adolescents que repeteixen curs és menor.

Incentivar la participació del pare absent en la vida de l'infant i que aquesta esdevingui "temps de qualitat" no és fàcil, ja que entren en joc múltiples factors, com poden ser la relació entre el pare i la mare, la gestió de l'agenda tant dels pares com dels infants, o la presència de la nova parella de la mare a la llar, entre altres. Però observant els beneficis en el menor, així com els desitjos d'aquest de passar-hi més temps, hauria de ser suficient perquè es comenci a treballar en aquesta línia (Marí-Klose, M. et al., 2012).

En síntesi, podem dir que la societat catalana és testimoni de la transició d'un model familiar patriarcal i amb un sol sustentador a un nou model en què els dos membres de la parella tenen una feina remunerada. Però aquesta transició, que comporta riscos evidents per a la convivència familiar i l'educació dels fills i filles, no ve acompanyada dels canvis culturals i polítics necessaris per a la reorganització i conciliació del temps familiar i laboral.

El gran repte de les **noves polítiques de conciliació és crear condicions propícies per a la coresponsabilització d'homes i dones i establir les bases per a una responsabilitat compartida de les tasques domèstiques.** Una veritable política d'organització del temps és una política que fomenta usos òptims del temps compartit. Hem vist que la dedicació dels pares i mares als fills i filles és una inversió de primer ordre per afavorir-ne el benestar present i el desenvolupament social i cognitiu. El seguiment familiar de l'activitat

dels fills i filles exerceix una influència positiva sobre els seus resultats acadèmics i també sobre els seus comportaments vitals i ciutadans. Per contra, els dèficits en inversions familiars en temps dedicat als fills i filles afecten negativament la salut i el benestar dels infants i estan associats amb trastorns emocionals, problemes de conducta i dificultats educatives.

G. Persones grans i dependents

La taula 11 ens presenta un indici per contextualitzar quina és la situació de la població discapacitada major de 65 anys a Barcelona. Podem veure, doncs, que l'índex de discapacitat en aquest sector de població ha augmentat progressivament en els últims anys. En el període 2000-2011 aquesta taxa s'ha més que duplicat. Si l'any 2000 la taxa era de 8,2%, aquesta xifra pujava l'any 2011 fins al 18%. L'augment en el valor d'aquest indicador suposa un increment notable de la necessitat de serveis de promoció de l'autonomia personal i de programes de prevenció de la dependència a la comunitat o al domicili. Cal tenir en compte que el creixement del nombre absolut de persones grans amb discapacitat reconeguda ha estat molt significatiu i l'any 2011 aquest col·lectiu superava les 60.000 persones.

Taula 11. Índex de discapacitat de la població de Barcelona de 65 anys i més. 2000-2011

Grups de població	2000	2011
Població 65 i més	331,665	336.891
Població 65 i més amb discapacitat reconeguda	27.148	60.555
Índex de discapacitat	8,2%	18,0%

Font: Estadística Municipal de Barcelona. Elaboració Recerca i Coneixement (AQVIE). Ajuntament de Barcelona.

El 10,5% de la població adulta de Barcelona conviu amb una persona que té necessitats especials d'atenció o dependència, sense diferències de gènere i amb una tendència a l'increment amb l'edat (gràfic 24).

Gràfic 24. Proporció de persones que conviuen amb algú que té necessitats especials d'atenció o dependència segons l'edat i el sexe. Barcelona. 2009

Font: Informe "La salut dels qui conviuen amb persones que tenen necessitats especials d'atenció o dependència a Barcelona", 2009.

En el 22% dels casos, les persones amb necessitats especials d'atenció o dependència manifesten ser elles mateixes les responsables principals de la seva cura.

La proporció de dones que assumeixen la cura de les persones amb necessitats especials d'atenció o dependència és molt superior a la d'homes (gràfic 25).

Gràfic 25. Persona que s'ocupa principalment d'algú amb necessitats especials d'atenció o dependència segons el sexe (persones entrevistades de 16-64 anys)

Font: Informe "La salut dels qui conviuen amb persones que tenen necessitats especials d'atenció o dependència a Barcelona", 2009.

Gràfic 26. Persona que s'ocupa principalment d'algú amb necessitats especials d'atenció o dependència segons el sexe (persones entrevistades majors de 64 anys)

Font: Informe "La salut dels qui conviuen amb persones que tenen necessitats especials d'atenció o dependència a Barcelona", 2009.

2.1.3 LES CONDICIONS DE VIDA DE LES FAMÍLIES

Les condicions de vida de la població s'expressen a través de múltiples dimensions. El nivell adequat o inadequat de **les condicions de vida d'una llar o una família està en funció de les activitats que fan els seus membres en l'àmbit familiar, laboral i de la comunitat.** Tanmateix, també depèn del grau de desenvolupament de l'entorn físic, del lloc de residència de la llar o de la família.

El fet de gaudir d'unes "bones o dolentes" condicions de vida apareix estretament lligat a un altre concepte, el *d'exclusió social*, que avui, en la situació de crisi econòmica que travessa la nostra societat, adquireix una gran rellevància.

L'exclusió social és un procés dinàmic que pot afectar una diversitat de persones o col·lectius, i que pot tenir un caràcter transitori o permanent. L'exclusió social no respon únicament a una insuficiència d'ingressos, sinó que les dimensions que l'afecten poden ser diverses. No és un fenomen marginal, sinó un fenomen social que qüestiona i amenaça els valors de la societat (Abrahamson 1997).

Els individus basculen de situacions d'estabilitat i seguretat a situacions de vulnerabilitat, precarietat o exclusió en un procés en què té un pes important la relació amb el mercat laboral. La desocupació és compensada per xarxes protectores, com ara la família, la solidaritat comunitària o l'Administració pública. Quan tots aquests mecanismes fallen, les persones es precipiten cap a situacions de forta irreversibilitat. Però no només les persones; les famílies són segurament les unitats de mesura més adients per analitzar l'exclusió, ja que són tots el seus membres els que arriben a patir aquesta situació directament o indirectament. A més, pot arribar a ser especialment greu en el cas dels infants i joves, que veuen condicionades negativament les seves trajectòries al llarg del cicle vital.

L'exclusió és un fenomen inherent a la lògica del sistema econòmic i social de totes les societats. En les societats industrials, la principal forma d'exclusió era l'econòmica i es definia principalment pel baix nivell relatiu de renda o pobresa. Però en l'escenari de les societats postindustrials la desigualtat de rendes derivades d'una lògica de mercat no és l'únic, ni probablement el més determinant dels eixos generadors de vulnerabilitat i exclusió social. L'exclusió social té, d'una banda, un caràcter multidimensional. Les persones poden estar en situacions de risc per raons econòmiques, laborals, de salut, educatives, de procedència, de gènere, d'edat, etcètera. D'altra banda, l'exclusió social, més que a una situació estable o inamovible, fa referència a un procés dinàmic que pot afectar moltes persones al llarg del seu cicle de vida, amb un caràcter transitori o permanent.

Totes aquestes dinàmiques tenen un denominador comú: les trajectòries vitals de les persones són avui molt més incertes i vulnerables, ja que hem passat de viure en societats en què els itineraris vitals eren, en gran mesura, socialment previsibles, a societats de trajectòries individuals desestandarditzades, en què la vida de les persones es converteix, moltes vegades, en una successió discontínua d'experiències i estats singulars, transicions no previstes (divorcis, rotació d'ocupacions o parelles, períodes d'atur entre una feina i la següent) i períodes d'incertesa i d'impàs que tenen importants conseqüències en l'àmbit econòmic, social i psicològic. Les noves coordenades de l'exclusió/inclusió social estan determinades en gran mesura per lògiques de distribució dels riscos socials al llarg del cicle vital. Els riscos s'acumulen al llarg de la vida i això és especialment greu per als infants i adolescents.

2.1.3.1 LA SITUACIÓ ECONÒMICA DE LES FAMÍLIES

A grans trets, podríem dir que els principals canvis que determinen les condicions econòmiques i poden originar una situació de pobresa i desigualtat social es relacionen amb tres grans àmbits.

En primer lloc, les noves condicions econòmiques que imposa la globalització, amb un eixamplament creixent de les diferències socioeconòmiques entre països i persones, amb els moviments migratoris de persones corresponents en busca de millors condicions de vida. En segon lloc, les transformacions profundes dels mercats de treball i l'emergència de nous models d'ocupació que s'allunyen de l'ideal clàssic de treball per a tota la vida. Finalment, en l'àmbit familiar, els canvis provocats per l'increment de ruptures familiars en un context de canvi en els rols tradicionals d'homes i dones, les dificultats de conciliació entre vida familiar i laboral, el declivi de l'autoritat parental i el canvi dels estils educatius tradicionals cap a altres de més democràtics, i l'afebliment de les xarxes familiars extenses propicien dinàmiques de risc social que afecten sobretot mares i infants.

Gràfic 27. Taxes de pobresa (moderada, alta i severa) segons grups d'edat. Espanya, 2006

Font: Elavoració CIIMU a partir de dades ECV_2006, INE.

En el gràfic 27, del 2006 (Gómez-Granell, Marí-Klose et al., 2008), ja podem veure que les persones d'entre 3 i 25 anys i les majors de 65 tenien taxes de pobresa moderada per damunt de la mitjana espanyola. Un percentatge que superava el 20% vivien en llars amb ingressos equivalents inferiors al 60% de la renda mitjana de totes les llars. Ara bé, en examinar la pobresa alta (llars amb ingressos equivalents inferiors al 40% de la renda mitjana) o la pobresa severa (llars amb ingressos equivalents inferiors al 25% de la renda mitjana) la distribució és unimodal. Els riscos més alts de pobresa es concentraven en edats més joves. Entre les persones de 6 a 25 anys, la taxa de pobresa alta pràcticament duplicava la de les persones ancianes, i la de pobresa severa gairebé la triplicava.

A. Crisi econòmica i pobresa

Fins als primers anys del segle XXI, tant a Catalunya com Espanya ens trobàvem en una situació de bonança econòmica. Paradoxalment, ni l'expansió econòmica ni el nivell d'ocupació que hi havia no va propiciar una reducció de la taxa de pobresa (que es mantenia a prop del 20%). La pobresa persistia però les formes d'exclusió i els perfils de vulnerabilitat canviaven. En els darrers anys ens hem trobat en una crisi econòmica i financera d'abast internacional però que està afectant especialment l'Estat espanyol i Catalunya en forma de pèrdua dels llocs de treball i augment de la pobresa.

Com ja va dir Seebohm Rowntree a començaments del segle XX, les situacions de privació i pobresa són el resultat de desequilibris que es produeixen entre necessitats i disponibilitats en el curs del cicle vital. Rowntree identificava la infantesa i la vellesa com dues etapes d'especial vulnerabilitat, atès que tant l'una com l'altra són etapes en què els individus no participen en el món laboral i, en conseqüència, no fan contribucions al sosteniment familiar. En el primer "Informe de la inclusió social a Espanya" elaborat pel CIIMU (Gómez-Granell, Marí-Klose, et al., 2008) vam mostrar com la pobresa moderada dibuixava a Espanya ja, en el preludi de la crisi, una distribució bimodal i es concentrava en els dos extrems del cicle vital.

Avui, les famílies sota el llindar de pobresa a Catalunya i a Barcelona han augmentat des que es va iniciar la crisi (gràfic 28).

Gràfic 28. Taxes de risc a la pobresa. Barcelona i Catalunya, 2011. Total de població

Font: Idescat i IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011.

Tot i que amb dades de l'ECVHP no es pot oferir l'evolució de la pobresa infantil per a Barcelona ni per al conjunt de Catalunya,[3] altres fonts i estudis destacats assenyalen que l'impacte de la crisi en els nens ha estat més dur que per a la resta de la població (UNICEF, 2005; Marí-Klose i Marí-Klose, 2012). Més enllà de l'evolució del fenomen, les dades reflecteixen que es tracta del grup de població més vulnerable, tant si es comparen les taxes de pobresa relativa (60% mitjana) com les taxes de pobresa alta (40% mitjana). **Així, tant per a les persones en edat de treballar de la ciutat com per als més grans de 64 anys, la taxa de risc a la pobresa és inferior aproximadament 2,5 punts percentuals.** En el conjunt de Catalunya, les diferències entre els grups d'edat són encara més accentuades, i la ràtio entre la pobresa dels infants puja respecte a la dels més grans de 64 anys a 1,45. Al mateix temps i a mesura que s'agreuja la precarietat econòmica (taxa de risc a la pobresa alta), es constata com s'accentuen les diferències entre grups de població en detriment dels infants tant a Barcelona com al conjunt de Catalunya.

3 Fins a l'edició de l'any 2011 de l'ECVHP no s'obtenia informació dels menors de 16 anys.

Però el que és més important és que la tendència ja detectada al 2006 es manté. **La intensitat de la pobresa varia segons els grups d'edat de manera considerable i on més ha afectat la pobresa és en les famílies amb fills menors d'edat.** Tal com es pot veure en el gràfic 28, el risc d'exclusió per falta de recursos econòmics es distribueix de manera desigual en els diferents períodes del cicle de vida. Els grups d'edat en els extrems són els col·lectius amb més risc de patir pobresa, en especial els infants i els joves en què s'ha vist créixer el percentatge de pobres de manera més significativa. Tot i així, la taxa de pobresa dels infants i de la gent gran no són comparables. Mentre que en els últims anys hi ha una tendència a la reducció de la taxa de pobresa en les cohorts de més edat, no es pot dir el mateix en els infants. La taxa de pobresa infantil ja ha superat la de la resta dels grups d'edat.

El percentatge de menors de 15 anys Catalunya ha passat del 17,6% el 2008 fins al 23,7% el 2010 i al 28% l'any 2011 (Idescat). En canvi, els majors de 65 anys tenen un taxa de pobresa del 21,4% al 2010 i 19,3 al 2011, gairebé 6 punts menys que al 2008 (gràfic 24). **L'agreujant de la pobresa en la infància és que hi ha un risc elevat de mantenir aquesta condició de vulnerabilitat al llarg del cicle vital i de perpetuar condicions desfavorables a les futures generacions** (gràfic 29).

Gràfic 29. Taxa de pobresa moderada i segons grups d'edat. Catalunya 2008, 2010, 2011

Nota: La taxa de pobresa moderada correspon al 60% de a mediana dels ingressos equivalents a Catalunya.
Font: Elaboració CIIMU a partir de les dades de l'ECV_2008 (INE) i Idescat.
Nota (A): Al 2010 s'ofereix la taxa de pobresa de les persones de 16-64 anys.

Les famílies a la ciutat de Barcelona no han estat alienes a la influència de la crisi. Podem veure que des d'un punt de vista monetari i relatiu, el 20,4% dels menors de 16 anys a la ciutat de Barcelona viuen amb rendes inferiors al llindar de pobresa, això és, 1 de cada 5 dels infants de la ciutat es troba en risc de pobresa (gràfic 30). Aproximadament, es tracta de 42.700 persones. Malgrat definir-les com a pobres es tracta en realitat d'infants que es troben en una situació de desavantatge clar, en aquest cas econòmic, respecte a la resta de persones del seu entorn. El llindar d'ingressos per sota del qual es considera que una persona es troba en risc de pobresa l'any 2011 és de 8.559 € i, per exemple, per a una família formada per dos adults i dos infants, el llindar està fixat en 17.975 € anuals (gràfic 30).

Gràfic 30. Taxes de risc a la pobresa i llindars de pobresa. Barcelona i Catalunya, 2011. Població menor de 16 anys

Font: Idescat i IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011.

En el conjunt de Catalunya, els infants en risc de pobresa augmenten fins al 28% (346.000 en termes absoluts). Aquesta diferència respecte a la ciutat de Barcelona s'ha d'interpretar, no obstant això, tenint en compte que la renda equivalent per unitat de consum a la ciutat està per sobre de la resta del territori. En conseqüència, quan s'aplica com és el cas un llindar supraterritorial, l'efecte és una reducció automàtica de les persones que es troben sota aquest llindar. La renda equivalent neta per unitat de consum per a Catalunya és de 15.505 €, mentre que a la ciutat de Barcelona aquesta ascendeix fins a 17.748 €.

Com s'observa en el gràfic 29, les dades del Panel de Famílies i Infància del CIIMU mostren que els ingressos anuals de les llars amb fills adolescents han disminuït considerablement respecte al 2006. El 36% de les llars admetien el 2010 que els seus ingressos anuals eren inferiors a 21.500 euros, mentre que el 2006 aquesta xifra estava a prop del 18%. **La dada més destacable com a indicador de l'impacte de la crisi econòmica és l'increment de les llars amb ingressos que no superen els 12.000 euros anuals.** Aquestes llars, que suposaven el 3,8% l'any 2006, gairebé s'han triplicat en només quatre anys i superen el 10% l'any 2010 (gràfic 31). En definitiva, els ingressos per llar han patit una disminució en general en el període que va de l'any 2006 a l'any 2010, **augmentant, per una banda, el percentatge de llars amb ingressos inferiors, i, per una altra banda, disminuint el nombre de llars amb uns ingressos anuals més elevats.**

Gràfic 31. Ingressos anuals a la llar. Barcelona. 2006 i 2010

Font: Elaboració CIIMU a partir de dades del Panel de Famílies i Infància 2006 i 2010, CIIMU.

La taula 12 mostra **el grau de mobilitat que hi ha hagut en els ingressos de les famílies entre el 2006 i el 2010**. Com a comentaris generals, podem dir que aproximadament el 46% de llars ha vist disminuir els ingressos anuals entre el 2006 i el 2010, però també cal destacar les llars que han patit una disminució més acusada i han baixat dos intervals els seus ingressos. Concretament, observem que l'11,1% de les famílies que el 2006 tenien uns ingressos d'entre 21.500 i 32.500 euros, el 2010 han passat a tenir uns ingressos inferiors a 12.000 euros anuals. També és significatiu el 20% de llars que l'any 2006 tenien uns ingressos superiors a 48.000 euros, al 2010 els seus ingressos s'han situat entre 21.500 i 32.500 euros.

Taula 12. Mobilitat dels ingressos anuals de la llar. Província de Barcelona

	2010				
	Fins a 12.000 €	De 12.001 € a 21.500 €	De 21.501 € a 32.500 €	De 32.501 € a 48.000 €	Més de 48.000 €
2006					
Finsa 12.000 €	63,9 %	34,4%	-	-	-
De 12.001 € a 21.500 €	34,8%	51,5%	10,7%	-	-
De 21.501 € a 32.500 €	11,1%	42,0%	33,7%	10,2%	-
De 32.501 € a 48.000 €	-	12,5%	35,4%	32,2%	16,4%
Més de 48.000 €	-	-	20,3%	22,6%	50,7%

- Menys de 20 casos

Font: Elaboració CIIMU a partir de les dades del Panel de Famílies i Infància 2006 i 2010, CIIMU.

Pot semblar si més no sorprenent que els menors apareguin com més pobres que el conjunt de la població adulta, considerant que els seus progenitors formen part d'aquest col·lectiu. En aquest sentit, la renda neta disponible per unitat de consum a les llars amb nens dependents és inferior a la de les llars on no hi ha menors, tal com es mostra el gràfic 32. En conseqüència, les taxes de risc a la pobresa són també més elevades: 21,2% davant el 15% de les llars sense nens dependents.

Gràfic 32. Taxes de risc a la pobresa i renda disponible per unitat de consum segons tipus de llars. Barcelona i Catalunya, 2011. Total de població

Font: Idescat i IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011.

Tal com mostren les dades de la taula 13, les dones tenen un risc a la pobresa superior al dels homes. Les dones són un grup social específicament abocat a l'exclusió social i a les condicions de pobresa per raons de desigualtat de gènere, principalment a causa de l'estructuració de les societats i els mercats.

Taula 13. Distribució de la població en risc de pobresa segons gènere. Barcelona. 2011

	%
Homes	46,6
Dones	53,4

Font: IDESCAT i IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya, 2011

Finalment, en la taula 14 es tracta el paper de les transferències socials segons el grup poblacional implicat. Com a dades significatives podem parlar, en termes generals, de la disminució de la meitat (aproximadament) del risc de pobresa després de totes les transferències, tant a Barcelona com al conjunt de Catalunya. Més concretament, podem destacar com les pensions ja fan disminuir aquestes xifres, i tenen un gran impacte, lògicament, en el sector de 65 anys i més, però també en el sector 16-64. A l'últim, cal ressaltar la diferència de quatre punts entre la taxa de risc total entre Barcelona i Catalunya.

Taula 14. Taxa de risc a la pobresa abans i després de les transferències socials. Per sexe i edat. Barcelona. 2010

	Abans de transferències		Després de pensions i abans d'altres trasferències		Després de tottes les transferències	
	Barcelona	Catalunya	Barcelona	Catalunya	Barcelona	Catalunya
Total	**37,5**	**41,6**	**20,9**	**26,9**	**16**	**19,9**
Menys 16 anys	29,1	32,5	29,1	31,4	22	23,7
16-64 anys	25,7	32,8	19,2	26,3	13,7	18,6
65 anys o més	80,4	86,1	21,6	25	19,4	21,4
Homes	**34,2**	**39,8**	**19,2**	**26,0**	**14,1**	**18,5**
Menys 16 anys	...	29,3	...	27,9	...	18,0
16-64 anys	23,1	32,0	17,3	26,2	12,2	18,6
65 anys o més	84,4	88,7	...	23,0	...	18,5
Dones	**40,6**	**43,5**	**22,6**	**27,8**	**17,7**	**21,3**
Menys 16 anys	...	35,9	...	35,2	...	29,8
16-61 anys	28,5	33,6	21,2	26,5	15,3	18,5
65 anys o més	77,6	84,2	21,4	26,4	19,2	23,7

Font: Encuesta de condiciones de vida. INE. Per Barcelona i Catalunya explotació de l'IDESCAT.

2.1.3.2 L'IMPACTE DE L'ESTRUCTURA DE LA LLAR

Un segon factor que té un fort impacte en les condicions de vida de les famílies i els seus membres és l'estructura de la llar, la seva grandària i composició. Les famílies nombroses i les monoparentals acostumen a ser les estructures amb més vulnerabilitat econòmica, una situació que pot tenir un fort impacte en els infants.

Les dades de la taula 15 ens mostren els perfils més vulnerables a Catalunya, segons el tipus de llar. Si ens fixem en les dades del 2011, veiem que hi ha hagut una gran disminució de la taxa de pobresa de les persones de més de 65 anys, ja que els alts valors que havien mantingut des del 2005 fins al 2009 es redueixen fins al 26% l'any 2011. Per contra, on es concentren els riscos principals de pobresa és en les famílies nombroses, que l'any 2011 tenen una taxa del 64,4%. Pel que fa a les llars monoparentals amb fills, tot i la manca de dades del 2011, observem una tendència irregular però que té una taxa de pobresa de les més altes, amb un 41,12% de mitjana de l'any 2005 al 2010.

Taula 15. Taxa de pobresa per composició de la llar. Catalunya

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Llars sense fills dependents (A)							
Unipersonal	38,7%	33,3%	28,3%	30,4%	28,7%	28,1%	23,7%
De menys de 65 anys	24,3%	....	13,6%	21,0%	17,6%	21,6%	21,9%
De 65 i més	55,7%	51,7%	46,4%	41,4%	41,4%	36,1%	26,0%
Amb dos adults	17,1%	18,6%	21,3%	17,7%	17,0%	14,5%	13,2%
De menys de 65 anys	9,2%	11,7%	12,8%	10,4%	11,7%	10,8%	9,5%
Amb almenys un de 65 i més	27,9%	26,9%	31,9%	27,2%	23,8%	19,3%	17,9%
Llars amb fills dependents							
Un adult amb un o més fills dependents	36,4%	41,6%	33,2%	48,0%	40,9%	46,6%	...
Dos adults amb un o més fills dependents	17,4%	21,0%	17,0%	16,4%	21,7%	21,3%	24,3%
Amb un fill dependent	10,9%	14,2%	11,5%	12,4%	20,8%	20,2%	15,5%
Amb dos fills dependents	19,0%	23,3%	17,8%	15,8%	17,6%	17,8%	22,5%
Amb tres o més fills dependents	33,9%	35,5%	37,4%	45,7%	60,3%	47,5%	64,4%

... No es disposa de casos suficients

Nota (A): Persones menors de 16 anys i entre 16 i 24 anys que viuen almenys amb un dels pares i que són econòmicament inactives.

Font: Elaboració CIIMU a partir de les dades de l'ECV_2005 fins al 2009, INE i Idescat.

Tal com s'observa en la taula 16, la mitjana d'ingressos anuals a la llar ha disminuït en general a totes les llars, però de manera més pronunciada en certes situacions familiars. Amb la incorporació creixent de la dona al mercat laboral formal i del creixement de les expectatives de consum i de benestar material, la família de doble ingrés és avui una realitat legitimada socialment i políticament. Tanmateix, un dels efectes imprevistos d'aquest fet és que les llars amb un sol sustentador, especialment si estan encapçalades per dones amb un baix nivell d'ingressos, experimenten un risc més gran de caure en la precarietat econòmica. Segons les dades del Panel de Famílies i Infància del CIIMU del 2010, una llar on tots dos membres treballen (ja siguin els dos progenitors o un progenitor i la seva nova parella) tenen uns ingressos de gairebé 36.000 euros anuals de mitjana a la província de Barcelona, mentre que aquests es redueixen un terç quan només treballa un dels dos membres.

Taula 16. Mitjana d'ingressos anuals a la llar segons situació laboral, estructura familiar, nombre de persones de la llar i lloc de naixement del pare i la mare. Província de Barcelona

	Ingressos 2006	Ingressos 2010
Situació laboral de la llar. Llars biparentals o reconstituïdes		
Els dos treballen	38.146,51	35.952,48
Només un treballa	26.636,19	23.202,27
Cap dels dos treballa	-	16.800,00
Llars monoparentals		
Treballa	23.253,97	19.866,14
No treballa	17.357,64	11.978,57
Estructura familiar		
Monoparental	22.729,30	18.498,40
Bi parental	35.470,27	31.848,50
Reconstruïda	32.215,63	30.480,00
Origen de mare i pare		
Tots dos estrangers	25.909,97	21.240,00
Un o tots dos d'origen espanyol	33.955,52	30.022,93

- Menys de 20 casos
Font: Elaboració CIIMU a partir de les dades del Panel de Famílies i Infància 2006 i 20010, CIIMU.

El gràfic 33 ens indica amb detall el nivell d'ingressos anuals a la llar segons el model d'estructura familiar el 2006 i el 2010. Les llars monoparentals són les que pateixen més vulnerabilitat econòmica respecte a les famílies biparentals o reconstituïdes, tal com hem assenyalat anteriorment. Tot i que els ingressos han disminuït en general a totes les llars, destaca que l'any 2010 gairebé el 40% de les famílies monoparentals amb fills adolescents tenien uns ingressos a la llar inferiors a 12.000 €, més del doble que l'any 2006.

Gràfic 33. Nivell d'ingressos anuals a la llar segons estructura de la llar. Província de Barcelona

Font: Elaboració CIIMU a partir de les dades del Panel de Famílies i Infància 2006 i 2010, CIIMU.

2.1.3.3 LES CONSEQÜÈNCIES DE LA POBRESA EN ELS FILLS I FILLES

Les situacions de pobresa en les llars tenen conseqüències per a tots els membres, però molt especialment per als infants. La pobresa està associada a un risc més alt de mortalitat infantil, baix pes en néixer, baix rendiment acadèmic, abandonament escolar, problemes de comportament, embarassos en l'adolescència o dificultats d'inserció en el mercat laboral. L'experiència de la pobresa i la desigualtat en els primers anys de vida condueix a formes diferenciades de viure la infància que fins i tot es poden arrossegar a l'etapa adulta. A més, existeix una probabilitat força elevada que els fills de famílies pobres acabin convertint-se en pares pobres, atès que la pobresa es transmet intergeneracionalment (Esping-Andersen 2005).

Sabem, per exemple, que l'èxit o el fracàs educatiu pot ser, cada cop més, un condicionant en la futura situació dels joves en una societat desigual. Però l'evolució educativa està fortament condicionada per les situacions de vulnerabilitat o exclusió que pateixin les famílies. En les llars per sota del llindar de pobresa, la meitat dels adolescents han repetit almenys un cop. En canvi, tot i que és un percentatge considerable, entorn del 30% dels adolescents de llars amb menys constrenyiments econòmics ha repetit alguna vegada (gràfic 34).

Gràfic 34. Adolescents que han repetit almenys una vegada segons situació de pobresa. Província de Barcelona

Font: Elaboració CIIMU a partir de les bases de dades del Panel de Famílies i Infància 2010, CIIMU.

Igualment, sabem que l'abandonament escolar és una de les màximes expressions del fracàs educatiu en els joves. Les dades del Panel de Famílies i Infància del CIIMU mostren que el percentatge d'adolescents que surten de la dinàmica educativa abans de completar la secundària postobligatòria en les famílies que estan per sota del llindar de pobresa és tres cops més elevat que les famílies que superen aquest llindar, en què la proporció és del 15,9% i 5%, respectivament. (Gràfic 35)

Gràfic 35. Adolescents que han abandonat el estudis (A) abans de completar la secundària post-obligatòria. Província de Barcelona

Nota (A): Per mesurar l'Abandonament Escolar s'ha utilitzat la definició proposada por l'OCDE: abans de completar secundària post-obligatòria i només alles que tenen entre 18 i 24 anys.
Font: Elaboració CIIMU a partir de les bases de dades del Panel de Famílies i Infància 2010, CIIMU.

La pobresa té també conseqüències en l'estat de salut de les persones (gràfic 36). Així, per exemple, en els darrers anys en els països desenvolupats s'està produint una tendència a l'alça de persones i infants que tenen més pes de l'aconsellat com a conseqüència de l'augment de productes amb un alt contingut de sucres i greixos en la dieta diària. Les dades revelen que les famílies amb menys recursos econòmics, circumstància correlacionada amb pares amb nivells educatius més baixos, tenen un consum d'aliments més hipercalòrics que les famílies amb més recursos (correlacionats amb nivells educatius més elevats).

Gràfic 36. Índex de massa corporal dels adolescents segons llindar de pobresa. Província de Barcelona.

Font: Elaboració CIIMU a partir de les dades del Panel de Famílies i Infància 2008, CIIMU.

En el gràfic 37 es poden observar també les diferències entre les famílies amb fills que han passat algun període de privació econòmica o algun procés de divorci. Hi ha una diferència significativa entre les famílies que han passat algun d'aquests processos i les que no els han passat. Les famílies amb certa fragilitat econòmica tenen més risc de patir situacions d'ansietat familiar i tensions que poden ser transmeses als infants i adolescents. El 12,3% de les famílies que han estat en algun moment per sota del llindar de pobresa tenen algun fill que se li ha diagnosticat alguna malaltia relacionada amb trastorns mentals, tres punts percentuals més que les que no han passat per algun d'aquest nivells d'insuficiència econòmica.

Gràfic 37. Adolescents que tenen o han tingut depressió, ansietat o altres trastorns mentals diagnosticats. Província de Barcelona

Font: Elaboració CIIMU a partir de les bases de dades del Panel de Famílies i Infància 2010, CIIMU

2.1.3.4 OCUPACIÓ, PETIT COMERÇ I CRISI LABORAL

El grau de vinculació de les famílies amb el mercat de treball és el principal factor responsable de la seva situació econòmica. Una vinculació que pot variar al llarg del temps com a conseqüència de situacions de pèrdua del treball, la incorporació o l'abandonament d'un membre de la llar en el mercat laboral. L'augment de població en situació d'atur no només desencadena una situació de vulnerabilitat i un augment de la precarietat en els individus aturats i les seves parelles, sinó que també en pateixen les conseqüències d'una manera directa els fills, amb el risc que condicioni el seu desenvolupament al llarg de les seves vides.

Un dels canvis més crucials, a causa del seu efecte en la vida familiar, és la incorporació de la dona, mare de família, al treball remunerat. Això ha provocat que en més de la meitat de les llars els dos pares estiguin treballant. Segons dades del Panel de Famílies i Infància del CIIMU, el percentatge de pares o parelles de la mare amb fills adolescents que estan a l'atur s'ha multiplicat per sis entre el 2006 i el 2010, i ha passat d'un 1,2% a un 7,4%. El nombre de mares o parelles del pare aturades també ha augmentat considerablement, i ha passat del 4,1% el 2006 al 11,7% el 2010. Així, el percentatge de pares o parelles de les mares que treballen de manera remunerada el 2010 ha disminuït vuit punts respecte al 2006, i en el cas de les mares o parelles del pare, ha baixat en quatre punts i mig. A més, a Catalunya la taxa d'atur de llarga durada s'ha multiplicat per sis entre el 2006 i el 2010, i ha passat d'un 1,2% de la població activa a un 7,4% (gràfic 38).

Gràfic 38. Situació laboral del pare i la mare o les seves parelles. Província de Barcelona

Font: Elaboració CIIMU a partir del Panel de Famílies i Infància 2006 i 2010, CIIMU.

Cal destacar també la disminució del percentatge de dones en situació inactiva (passa del 14,1% al 2006 al 10,9% al 2010) (gràfic 38). Un 24% d'aquestes mares que l'any 2006 estaven en una situació d'inactivitat (principalment mestresses de casa), el 2010 estan treballant. Les causes de la incorporació de les mares amb fills adolescents al mercat laboral són diverses. Per una banda, davant la dificultat de mantenir l'estabilitat econòmica de la llar en moments de crisi amb només el sou d'un dels integrants de la parella, generalment de l'home, moltes mares que potser ja no tenen tantes responsabilitats de cura del fills decideixen incorporar-se al mercat de treball. D'altra banda, es pot donar el cas que s'hagi perdut la principal font d'ingressos de la llar (ja sigui per defunció, divorci o separació), circumstància que fa que aquestes mares hagin de buscar feina.

L'augment de la inseguretat laboral produïda per la crisi i un mercat cada cop més basat en contractes temporals, i la relació entre els sous baixos i els costos elevats familiars (en especial l'habitatge) exigeix a les famílies, cada cop més, una doble presència en el mercat de treball per tenir un mínim d'estabilitat econòmica a la llar. Ara bé, la crisi ha fet augmentar el nombre de llars on ningú té feina. A Catalunya, el percentatge de menors de 18 anys que viuen en llars on cap membre treballa s'ha triplicat en els darrers cinc anys, i ha passat del 3,7% al 2005 a un 11,2% al 2010. Segons dades del Panel de Famílies i Infància del CIIMU a la província de Barcelona, el percentatge de famílies amb dos sous ha disminuït vuit punts respecte al 2006, i ha passat d'un 65% al 2006 a un 57% al 2010. Les famílies en què cap dels dos membres treballa ha passat d'un 1,3% a un 4,4% i les llars monoparentals en què el progenitor que encapçala la llar no treballa han augmentat en dos punts, i arriba gairebé al 19%. Aquest fet suposa un indicador més de l'augment de la precarietat econòmica i laboral d'aquestes famílies (gràfic 39).

Gràfic 39. Situació laboral de la llar. Província Barcelona

Font: Elaboració CIIMU a partir de les dades del Panel de Famílies i Infància 2006 i 2010, CIIMU.

A la ciutat de Barcelona les dades reflecteixen la mateixa tendència d'increment de l'atur i la precarietat laboral. A partir del 2002 i fins al començament de la crisi econòmica la població activa de Barcelona ha tingut un comportament general de creixement. De 687.300 persones actives al 2001 es va passar a més de 820.000 l'any 2008, any en què es va registrar el nombre de població activa més alt. A partir del 2008, va començar un període de decreixement, amb moments de petit creixement, com l'any 2009, en què es van tornar a superar les 800.000 persones actives, per arribar al 2012 a un nombre no superior a 780.000 persones (gràfic 40).

Gràfic 40. Evolució de la població activa a barcelona, 2001-2012

Font: Elavoració CIIMU a partir de dades de l'Ajuntament de Barcelona i Instituto Nacional de Estadística (INE). Encuesta de población Activa (3r. Trimestre). 2001-2012

Tal com s'observa a les dades relatives a l'evolució de la població activa, hi ha hagut una certa disminució del nombre total de persones actives. Aquest moviment és provocat per la lleu baixada dels homes actius però també perquè cada cop hi ha més dones en aquesta categoria: és a dir, que treballen o busquen feina (gràfic 41).

Gràfic 41. Evolució de la població activa per sexe. Barcelona. 2008 i 2013.

Nota: Dades en milers.
Font: Enquesta de població activa. INE.

A partir del gràfic 42, veiem que la taxa d'ocupació global i la dels homes han disminuït en els últims cinc anys, en què la dels homes és la reculada més gran per la davallada en més de 10 punts; però no en el cas de les dones, aquesta s'ha mantingut.

Gràfic 42. Evolució de la taxa d'ocupació per sexe. Barcelona. 2008 i 2013.

Font: Enquesta de població activa. INE.

En relació amb l'evolució de la taxa d'ocupació a Barcelona per grups d'edat (gràfic 43), la dada que crida més l'atenció és la forta davallada en els joves d'entre 16 i 24 anys. Els joves d'entre 16 i 19 anys, que són els que ja tenien les taxes d'ocupació més baixes (prop del 25% l'any 2007) han arribat l'any 2012 a una taxa del 5%, i han perdut gairebé 20 punts percentuals en un període de cinc anys. D'altra banda, la taxa d'ocupació dels joves d'entre els 20 i 24 anys ha patit una disminució de més de 22 punts percentuals entre 2007 (63,2%) i 2012 (41%).

Gràfic 43. **Evolució de la taxa d'ocupació a Barcelona per edat. 2001-2012**

Font: Elaboració CIIMU a partir de les dades de l'Ajuntament de Barcelona i Instituto Nacional de Estadística (INE) Encuesta de Población Activa (3r. Trimestre). 2001-2012

Pel que fa a la taxa d'atur per sexe (gràfic 44), observem l'augment global que hi ha hagut des del 2008. L'augment en homes i dones ha estat progressiu, sobretot a partir del 2010, però amb valors diferents: els homes registre la taxa més gran, i la de les dones, tot i que també augmenta, es manté per sota, entre 2 i 3 punts segons l'any.

Gràfic 44. **Evolució de la taxa d'atur per sexe. Barcelona. 2008-2013**

Font: Enquesta de població activa. INE.

Tant les taxes d'ocupació com les taxes d'atur són més altes per als homes que per a les dones. Això simplement indica que, en valor absolut, hi ha un nombre molt més elevat d'homes dins la categoria de població activa que no pas dones. Per tant, proporcionalment, també n'hi ha més tant d'ocupats com d'aturats.

Per contra, les dones tenen taxes d'atur més baixes, però això no vol dir que sigui perquè estan més ocupades, sinó que es deu al fet que hi ha menys dones en la població activa que homes; en canvi, n'hi ha moltes més de catalogades com a inactives (que no treballen de manera remunerada, ni declaren estar buscant feina).

La posició que ocupen les persones al mercat laboral té un impacte directe en les seves condicions de vida. Homes i dones presenten patrons de presència i absència en el mercat laboral molt diferents i, per tant, les necessitats d'atenció social també seran diferencials. És important tenir en compte les condicions en les quals les persones arriben a l'atur, ja que també hi ha diferències significatives per raó de sexe. Les dones, tradicionalment, han tingut trajectòries laborals més lligades al cicle vital. Això significa que han tingut més entrades i sortides del mercat i que, alhora, la seva presència en el mercat de treball ha estat més precària (més contractes temporals, més jornades parcials per poder compatibilitzar les diferents esferes vitals, etcètera). La conseqüència d'això és que ara elles tenen pitjors condicions d'atur que ells: tenen prestacions per desocupació més curtes i amb quanties monetàries més baixes. En canvi, els homes, com que venien de trajectòries laborals més lineals (sense tantes entrades i sortides), i alhora gaudien de salaris més alts en el mercat laboral, ara disposen de millors prestacions d'atur que les dones.

En les taxes d'atur s'observa un augment en totes les edats, **en què els joves d'entre 16 i 24 anys són els que han tingut un increment més dràstic i, sobretot, més ràpid. Entre els de 16 a 19 anys la taxa d'atur ha passat del 24,4% al 2007 al 75,7% l'any 2012, i entre els de 20 a 24 anys, la taxa d'atur ha passat del 6,3% l'any 2007 a més del 40% l'any 2012, i s'ha multiplicat gairebé per set en només cinc anys** (gràfic 45).

Gràfic 45. Evolució de la taxa d´atur a Barcelona per edat. 2001-2012

Font: Elaboració CIIMU a partir de les dades de l'Ajuntament de Barcelona i Instituto Nacional de Estadística (INE).

Mereix una atenció especial l'enquesta "La situació de les petites empreses comercials als municipis de l'àmbit de la Cambra de Comerç de Barcelona des de la perspectiva de gènere" de la Diputació de Barcelona i la Cambra de Comerç de Barcelona, del desembre del 2010. Les dades mostrades seran de l'àmbit de la província de Barcelona, tret de quan s'especifiqui que es tracta de Barcelona ciutat. Els punts més interessants de l'enquesta es destaquen a partir de la titularitat del comerç, les motivacions i satisfaccions professionals de les dones, la percepció de les problemàtiques actuals del sector i les propostes de millora des de la perspectiva de gènere.

En funció de qui és la persona titular del comerç, hi ha unes tendències sobre les responsabilitats amb el comerç. En general, quan es comparteix la responsabilitat del dia a dia del negoci amb algú altre (en el 14,5% dels casos), es fa majoritàriament amb la parella (50,6%), però seguit d'un altre familiar o amic (25,9% dels casos). Quan el titular és un home, aquests tendeixen a compartir responsabilitat, preferentment amb la parella (64,2%), o amb un familiar, especialment els fills (20,8%). Les dones, en canvi, quan comparteixen la responsabilitat del negoci ho fan amb major proporció amb una persona contractada.

Les motivacions principals de les dones per dedicar-se al comerç són (a Barcelona) el desenvolupament professional (38,6% dels casos), la continuïtat del negoci familiar (29,8%) i la millora de la conciliació de la vida personal, familiar i professional (14,4%). Quant a la satisfacció de les dones amb la professió (de mitjana), la conciliació de la vida professional i familiar queda en tercer lloc, després de la realització professional i el reconeixement social, però abans dels ingressos econòmics, que és el pitjor valorat. Cal destacar que en el sector de dones de 35-54 anys la satisfacció envers la conciliació entre la vida personal o familiar i professional és significativament més baixa que en la resta d'edats. Aquest fet pot ser perquè és en aquest tram en el qual s'acostuma a tenir més càrregues familiars i la conciliació es fa més difícil.

Quan es demana als titulars en general sobre la seva percepció de les problemàtiques actuals del sector, del conjunt de respostes la més relacionada amb la conciliació familiar podria ser la dels horaris sacrificats, que representen el 6,8% de les respostes per a dones i homes a Barcelona, i així, el vuitè problema d'un total de 16. A escala provincial, però, això es converteix en un 3,5% per als homes i en un 7,2% per a les dones. Quan es pregunta a homes i dones per separat sobre les problemàtiques del sector, hi ha diferències remarcables. Els homes enquestats donen més importància a la crisi, per tant, a la situació conjuntural, però les dones diversifiquen més les respostes i, així, atorguen més importància a factors de caràcter estructural.

Per acabar, tractarem les propostes de millora de les enquestades. La proposta que rep més suport (amb xifres molt similars entre Barcelona i província) és la d'incrementar les ajudes públiques (formació per als relleus de baixa maternal, per a la conciliació...), amb el 35% de les respostes. Les dones comerciants entre 18-34 anys són les que demanden més aquestes ajudes públiques, amb el 38,8% de les respostes.

Com a conclusions, podem dir que més dones no titulars que homes no titulars actuen com a coresponsables del negoci, ajudant l'home titular, o són coempresàries amb el marit. En proporció, els homes es fan ajudar més per les parelles o filles i fills que les dones, que acudeixen al mercat laboral. Així, **les dones titulars de petit comerç creen negoci i són generadores d'ocupació, en major proporció que els homes, que se suporten més en els lligams familiars.** A més, les dones cerquen en el comerç principalment la realització professional i la conciliació amb la vida privada.

2.1.3.5 L'HABITATGE: UN RISC ANUNCIAT

Una de les despeses més importants en la major part de llars és el cost de l'habitatge. Aquesta despesa bàsica pot arribar a tenir una influència molt elevada en els nivells de privació econòmica. Segons dades de l'Encuesta de condiciones de vida de l'Institut Nacional de Estadística (INE) del 2009, la taxa de risc de pobresa segons el règim de tinença de l'habitatge a Catalunya és del 15,6% en les persones amb habitatge de cessió gratuïta, el 15,9% en les persones amb habitatge de propietat i el 31,3% en les persones en règim de lloguer. Aquesta càrrega financera pot diferenciar enormement la situació de vulnerabilitat en perfils que, a priori, són semblants. Per exemple, aquesta càrrega no suposarà el mateix per a un pensionista jubilat que té un habitatge sense pagaments pendents que per a aquells que tenen un règim de lloguer o una hipoteca.

La taxa de pobresa es calcula habitualment mitjançant els ingressos de la llar i les unitats de consum abans de descomptar els costos d'habitatge. En canvi, el gràfic 43 ens mostra la comparativa de les taxes de pobresa abans i després de descomptar aquesta despesa en l'habitatge. Com es pot observar, l'impacte de pagaments de lloguers i hipoteques és

considerable, especialment en les llars amb infants i joves. Les cohorts menys perjudicades pel pagament de l'habitatge són les de més edat. En l'estudi d'inclusió social a Espanya i Catalunya, fet pel CIIMU l'any 2008 (Gómez-Granell, Marí-Klose, P. et al., 2008), es mostra com el percentatge de majors de 65 anys sota el llindar de pobresa augmenten prop de 4 punts després de tenir en compte el cost de l'habitatge (gràfic 46).

Gràfic 46. Taxa de pobresa moderada abans i després de descomptar els costos de l'habitatge segons grup d'edat. Catalunya.

Nota: La taxa de pobresa moderada correspon al 60% de a mediana dels ingressos equivalents a Catalunya
Font: Elavoració CIIMU a partir de dades ECV_2006, INE.

En un context d'alt nivell de precarietat laboral juvenil amb elevats preus d'habitatge, l'emancipació suposa un procés de transició gairebé impensable per a molts, i provoca situacions negatives tant per als individus com per a la societat (expectatives pessimistes, desànim, taxes baixes de fecunditat). Els efectes del cost d'habitatge són força importants per a les cohorts més pròximes als inicis de la formació d'una família i criança dels fills, que serien els que tenen entre 31 i 45 anys. Si aquests tenien un dels percentatges més baixos de taxa de pobresa descomptant els costos d'habitatge (12,4%), un cop es tenen en compte arriben fins al 23,7%.

Una de les classes en les quals es visualitza l'exclusió social que pateixen les famílies és la que fa referència a l'habitatge i l'entorn. L'exclusió residencial es pot definir com els processos que condueixen a determinats grups o collectius a no poder resoldre de manera satisfactòria i autònoma les seves pròpies necessitats residencials, que s'articulen al llarg del cicle vital.

L'anàlisi de la realitat residencial ens serveix per mesurar en quines condicions viu la població i quines són les problemàtiques que es deriven de la no-cobertura de les necessitats específiques segons les seves característiques.

El cost de l'habitatge no és un factor que tothom sofreix de la mateixa manera. No és el mateix parlar de famílies que tenen ingressos reduïts i que no han de fer front a cap tipus de pagament per l'habitatge, que famílies amb ingressos reduïts però que han de fer front als costos d'un lloguer o d'una hipoteca. Segons les dades del Panel de Famílies i Infància, el 41% de les famílies amb adolescents de la província de Barcelona tenen l'habitatge totalment pagat o cedit gratuïtament, el 45,6% són habitatges de propietat amb pagament pendents (hipoteques) i el 13,4% de lloguer.

El lloguer és una de les estratègies menys emprades per les famílies catalanes en relació amb el pagament de l'habitatge. La cultura de la propietat com a símbol d'èxit, de millora o d'inversió per a la família comporta una inclinació favorable cap a la compra d'habitatge mitjançant els crèdits bancaris i les hipoteques com a forma de pagament.

Tot i que l'establiment d'una hipoteca suposa, en la major part de casos, una despesa constant durant molts anys, en els darrers temps tot tipus de famílies amb més o menys estabilitat laboral van arribar a accedir-hi. Aquesta situació pot esdevenir un factor de més vulnerabilitat en les famílies que tenen uns ingressos més reduïts, però també en les que tenen ingressos més variables per la inestabilitat laboral en què se situen, ja sigui pel tipus de contracte o pel sector del mercat laboral en què es troben. En un context de crisi econòmica, el règim de tinença d'habitatge és un factor determinant de risc d'exclusió social per a les famílies, sobretot pel perill de no poder fer front a les hipoteques (que pot arribar a comportar la pèrdua de l'habitatge i mantenir pagaments pendents amb el banc) i amb conseqüències tan greus com el desnonament, que també pot succeir en el cas de famílies en lloguer. La gran diferència és que les famílies de lloguer tenen més possibilitats de mobilitat per reduir la despesa en l'habitatge, mentre que les d'hipoteca estan lligades a un nivell determinat de despesa.

Taula 17. Llars segons Règim de tinença d'habitatge principal. Barcelona 2006-2011.

%	2011	2006
Propietat, per herència o per donació familiar		5,71
Propietat totalment pagada	41,29	43,09
Propietat amb pagaments ajornats	17,07	22,15
Lloguer	36,11	25,45
Altres règims de tinença	3,08	3,56

Font: Elaboració CIIMU a partir de les dades de l'Enquesta de Condicions de Vida i Hàbits de la Població. Idescat ERMB

Si comparem les dades de règim de tinença de l'habitatge principal a Barcelona (taula 17) de l'any 2006 i 2011, constatem que ha augmentat el percentatge d'habitatges en lloguer, que ha passat del 25,45% al 2006 al 36,11% l'any 2011, mentre que el percentatge de llars que viuen en règim de propietat ha disminuït en termes generals. Una dada significativa, que pot estar relacionada amb els desnonaments, és la disminució en un 5% de llars en propietat que encara no han acabat el pagament.

En tot cas, al marge del règim de tinença de l'habitatge principal on viuen les llars, el que resulta clarament rellevant en relació amb la pobresa infantil és la proporció de la renda familiar destinada al pagament de l'habitatge. Tal com mostra el gràfic 47, tant a Barcelona com a Catalunya, més de dos de cada tres infants en situació de risc a la pobresa viuen en llars on es destina més del 40% de la renda familiar disponible a despeses associades amb l'adquisició o el manteniment de l'habitatge.

Gràfic 47. Taxa de sobrecàrrega de despeses de l'habitatge (més del 40% de la renda disponible de la llar). Barcelona i Catalunya, 2011. Població menor de 16 anys en situació de risc a la pobresa

Font: Idescat i IERMB. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya, 2011.

Les evidències examinades suggereixen, inequívocament, que l'exclusió residencial agreuja altres problemàtiques. Les famílies amb problemes econòmics han de fer front a situacions extremes quan no es poden fer càrrec de la despesa de l'habitatge. Aquests esdeveniments repercuteixen a tots els membres de la família de manera emocional (preocupació, estrès o tensió) i dificulten encara més la sortida de la situació d'exclusió.

En síntesi, les condicions de vida de la família són altament sensibles als canvis del seu entorn social. La situació econòmica de les famílies és cada cop més preocupant. La crisi econòmica iniciada el 2008 s'ha fet palesa en les famílies i ha incrementat de manera molt significativa l'atur tant en mares com en pares. L'augment de la inseguretat laboral produïda per la crisi, els contractes temporals i els sous baixos, juntament amb l'elevat nivell de despesa de la major part de famílies (en especial per l'habitatge) exigeix cada cop més una doble presència en el mercat de treball per tenir un mínim d'estabilitat econòmica a la llar.

Tot i això, la mobilitat de les famílies segons els nivells econòmics tendeix a la baixa i, així, augmenta el nombre de famílies en risc d'exclusió. Els ingressos anuals de les llars amb han disminuït considerablement en els últims anys. Les famílies que abans de la crisi ja tenien ingressos baixos són les grans perjudicades, i han empitjorat encara més la seva situació econòmica. El perfil d'aquestes famílies correspon a famílies amb una situació laboral precària, les llars monoparentals i les famílies d'origen immigrant. Les famílies monoparentals, en tenir per definició un sol sustentador, es troben en una situació econòmica més vulnerable. A més, la major part de les llars monoparentals estan encapçalades per dones, que tenen taxes d'atur, temporalitat i precarietat laboral més elevades que els homes. D'altra banda, les famílies d'origen immigrant acostumen a tenir les rendes més baixes, ja que generalment obtenen feines de baixa qualificació i amb sous baixos.

2.1.3.6 LA SALUT A LES FAMÍLIES

El millor indicador de l'estat de salut en la població és aquest en què es demana sobre la percepció de l'estat de salut d'un mateix. Les dades mostren que, per una banda, hi ha un augment de la percepció d'un molt bon estat de salut, mentre que, d'altra banda, ha disminuït la percepció d'un estat de salut dolent o molt dolent. El 70% de la població considera que té un estat de salut bo o molt bo (taula 18).

Taula 18. Valoració de l'estat de salut de la població de Barcelona. 2006 i 2011. Població de 16 anys i més (%)

Estat de salut	2006	2011
Molt bo	17,6	23,7
Bo	55	45,5
Regular	19,8	17,8
Dolent o molt dolent	7,6	3,9
no consta	-	9,1

Font: Idescat i IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya, 2006 i 2011.

A l'Enquesta de salut pública 2011, es va preguntar de manera específica a les persones majors de 65 anys sobre la seva pròpia salut. Podem veure que majoritàriament és bona o regular (gràfic 48). Observem també que la percepció de salut dolenta és pitjor en les dones (13,4%) que en els homes (8,6%), i que hi ha més homes (5,4%) que consideren que tenen una salut excel·lent que dones (1,2%).

Gràfic 48. La salut de les persones grans
Com diria vostè que és la seva salut en general?

Font: Elaboració dades Recerca i Coneixement a partir de l'Enquesta de salut 2011 de l'Agència de Salut Pública.

2.1.3.7 SOSTENIBILITAT A LES LLARS

Sobre la sostenibilitat en les llars barcelonines, les dades que es mostren a continuació sobre la recollida orgànica s'han considerat des de la perspectiva domèstica (taula 19). Així, doncs, podem veure que en cinc anys els residus domèstics de la recollida orgànica són més del doble.

Taula 19.
Tones recollides de residus orgànics

2007	2008	2009	2010	2011
30.411	28.130	30.044	85.015	78.317

Font: Direcció de Serveis de Neteja i Gestió de Residus. Hàbitat Urbà. Ajuntament de Barcelona

2.1.3.8 LES TECNOLOGIES DE LA INFORMACIÓ I LA COMUNICACIÓ A LES LLARS

L'accés a internet des de les llars és un bon indicador per valorar en quina situació es troben les llars respecte a les tecnologies de la informació i la comunicació. Segons el quadre següent, la presència d'internet ha augmentat un 10% aproximadament a Barcelona i Espanya, i en un 8,3% a Catalunya (taula 20).

Taula 20. Internet a les llars de Barcelona, Catalunya i Espanya. 2009-2011

	Barcelona	Catalunya	Espanya
% habitatge amb internet			
2009	65,9	62,7	54
2010	72,4	68,3	59,1
2011	75,7	71	63,9

Font: Departament de Recerca i Coneixement. Àrea de Qualitat de Vida, Igualtat i Esports.

2.2
LES POLÍTIQUES DE SUPORT I ATENCIÓ A LES FAMÍLIES

En un context global de canvis econòmics i socials accelerats, intensificats per la crisi econòmica que afecta amb força la zona euro i els països del sud d'Europa en particular, les institucions socials i polítiques consolidades durant la societat industrial travessen per moments de gran malestar i crisi. La institució familiar, que a Espanya i Catalunya ha patit transformacions molt importants en els darrers anys, està rebent de manera intensa l'impacte d'aquesta crisi i els seus membres veuen dia a dia com empitjoren les seves condicions de vida i es compromet el futur dels seus fills i filles.

En aquesta nova situació, a Catalunya i Barcelona molts dels riscos que amenaçaven les famílies, com a conseqüència dels darrers canvis demogràfics, estructurals i relacionals en què es trobaven immerses –incorporació creixent de la dona al treball remunerat i extensió del model de doble salari, baixa natalitat i fecunditat, envelliment progressiu de la població i augment de l'esperança de vida, augment de la pluralitat i diversitat familiar, increment de divorcis i separacions, crisi del model de relació patriarcal, canvi de valors en les relacions de parella i amb els fills, retard en l'emancipació dels joves, etcètera– s'estan fent realitat.

L'increment de l'atur, que afecta especialment les generacions més joves, però que s'estén en major o menor mesura a totes les edats, és la causa principal d'un altre problema: l'increment de les taxes de pobresa, un fet especialment dramàtic en el cas dels infants. La disminució dels ingressos de les famílies, la impossibilitat de fer front a despeses bàsiques, com l'alimentació, les hipoteques o el lloguer de l'habitatge, el retorn a la llar familiar de fills i filles que s'havien emancipat, l'agreujament dels malestars psicològics, emocionals i relacionals, etcètera, són altres de les situacions que afecten avui les famílies de Catalunya i Barcelona i que tenen repercussions en les vides personals dels seus membres.

En aquest context, el tradicional règim *familiarista* que ha caracteritzat la societat espanyola i catalana i que atorgava a la institució familiar una paper de primer ordre en la provisió del benestar de les persones en situació de risc o necessitat –que ja estava en declivi com a conseqüència del canvi de rol de les dones– es comença a trencar. El fràgil sistema de benestar que s'havia començat a desenvolupar al nostre país, corre el risc de desmantellar-se com a conseqüència de la crisi econòmica i financera en el moment que és més necessari. Però el fet evident és que la solidaritat familiar no pot ser més la solució principal a les situacions de vulnerabilitat familiar i personal creixent. La família, com a espai en què cal garantir els drets fonamentals dels membres, i molt especialment dels menors, s'ha d'entendre com un bé públic, objecte de polítiques públiques de suport que col·laborin al desenvolupament personal de totes les persones que la componen. Les noves condicions socials fan que totes les famílies puguin experimentar, en algun moment de les seves vides, situacions vitals negatives –dificultats econòmiques, situacions d'atur transitòries o permanents, deteriorament de la salut, problemes socials i comunitaris, problemes educatius amb els fills, ruptures conjugals, etcètera– que requereixen suport extern per afrontar-les. Però la realitat és que quan augmenta el risc psicosocial, com ara, el paper dels serveis socials es torna imprescindible per combatre l'exclusió social.

La gravetat dels problemes econòmics i de pobresa es reflecteix també en les dades dels beneficiaris de la renda mínima d'inserció[4]. Quant a les dades de Barcelona entre els anys 2008 i 2012 (gràfic 49), es mostra una evolució creixent fins a l'any 2010 (de 5.072 beneficiaris al 2008 a 7.675 al 2010), i, a partir de llavors, una disminució de més de 2.000 persones. De les 5.230 al 2012, 3.397 són dones, per tant, gairebé dues terceres parts de les persones beneficiàries de la RMI són dones (taula 21).

Gràfic 49. Evolució dels beneficiaris de RMI. Barcelona, 2008-2012.

Font: Departament de Recerca i Coneixement. Àrea de Qualitat de Vida, Igualtat i Esports. Ajuntament de Barcelona

Taula 21. RMI per sexe. Barcelona. 2012

Sexe	Nre. infants a càrrec	Nre. beneficiaris	Total d'expedients
Dona	1.381	3.397	1.444
Home	328	1.833	1,210
Total	1.709	5.230	2.654

Font: Departament de Recerca i Coneixement. Àrea de Qualitat de Vida, Igualtat i Esports. Ajuntament de Barcelona

4 La renda mínima d'inserció (RMI) té com a finalitat el desenvolupament coordinat de les accions destinades a ajudar les persones que no disposen dels mitjans econòmics suficients per atendre les necessitats bàsiques i preparar-les per a la inserció o reinserció social i laboral. Comprèn accions de prestació de serveis socials, prestacions econòmiques i suport personal per a la integració social i laboral.

En la taula 22 s'observa clarament com els districtes de Ciutat Vella i Nou Barris és on hi ha més beneficiaris de RMI. Tot i això, els districtes que se segueixen de prop pel que fa a famílies amb més infants a càrrec són Nou Barris, Ciutat Vella, Sant Martí, Horta-Guinardó i Sants-Montjuïc.

Taula 22. RMI per districtes. Barcelona, 2012.

Districtes	Nre. infants a càrrec	Nre. beneficiaris	Total d'expedients
Ciutat Vella	334	1.049	543
l'Eixample	60	326	221
Sants-Montjuïc	186	511	233
les Corts	8	44	30
Sarrià - Sant Gervasi	34	144	90
Gràcia	48	205	121
Horta-Guinardó	191	579	285
Nou Barris	444	1.054	402
Sant Andreu	159	399	177
Sant Martí	231	640	297
Atencions especials	14	279	255
Total	1.709	5.230	2.654

Font: Departament de Recerca i Coneixement. Àrea de Qualitat de Vida, Igualtat i Esports.Ajuntament de Barcelona

Analitzant la RMI segons el tipus de família receptora, constatem que les famílies monoparentals són les que més beneficiaris tenen (1.818), seguides de prop per les famílies amb nucli familiar (1.739). D'altra banda, són les dones són les que reben majoritàriament la RMI, sigui quin sigui el tipus de família a què pertanyen, i en el cas de persones soles, són els homes els principals receptors (taula 23).

Taula 23. RMI per tipologia de família i sexe. Barcelona, 2012

	Nre. infants a càrrec		Nre. beneficiaris		Total d'expedients	
	Dones	Homes	Dones	Homes	Dones	Homes
Monoparental	902	35	1.738	80	639	30
Total		937		1.818		669
Nucli familiar	473	291	1.084	655	265	159
Total		764		1.739		424
Persona sola	0	0	511	955	511	955
Total		0		1.466		1.466
Persona sola amb N.C.	6	2	64	143	29	66
Total		8		207		95
Total		1.709		5.230		2.654

Font: Departament de Recerca i Coneixement. Àrea de Qualitat de Vida, Igualtat i Esports.Ajuntament de Barcelona

2.2.1 ELS SERVEIS D'ATENCIÓ I SUPORT A LES FAMÍLIES

La xarxa de serveis socials municipals de Barcelona s'organitza en serveis socials bàsics, de serveis socials i serveis especialitzats.

Els **serveis socials bàsics** són el primer nivell del sistema públic de Serveis Socials. Atenen els ciutadans i ciutadanes de manera personalitzada i estan integrats per un conjunt organitzat i coordinat d'accions professionals amb l'objectiu de millorar el benestar social i afavorir la integració de les persones. L'objecte principal és promoure els mecanismes per conèixer, prevenir i intervenir amb persones, famílies i grups socials, especialment si es troben en situacions de risc social o d'exclusió. S'organitzen territorialment i estan dotats d'equips multidisciplinaris orientats a l'atenció individual, familiar i col·lectiva. Ofereixen atenció, orientació i assessorament sobre tots els serveis i les prestacions a què es pot accedir. També poden promoure mesures d'inserció social i laboral, i de prevenció i atenció a maltractaments. Tramiten les prestacions econòmiques d'urgència social, les prestacions econòmiques d'àmbit municipal i les altres que els siguin atribuïdes. Igualment, treballen amb les entitats i associacions de la seva zona en projectes conjunts relacionats amb l'atenció social. D'aquesta manera, contribueixen a prevenir el risc d'exclusió i enforteixen els llaços de cohesió social.

Els serveis socials especialitzats donen resposta a situacions i necessitats que requereixen tecnologies o recursos molt específics mitjançant un equip de professionals diagnostica i valora cada situació. Aquests serveis es presten en equipaments específics i s'orienten a donar resposta a situacions i necessitats socials que requereixen una especialització tècnica de diferents col·lectius socials: infància, adolescència i joventut, persones grans amb dependència o risc social, persones amb discapacitat, persones amb problemàtica social derivada de malaltia mental, persones afectats pel virus de la sida (VIH), cuidadors/es familiars o altres cuidadors/es no professionals, famílies amb problemàtica social i risc d'exclusió social, dones en situació de violència masclista i els seus fills, víctimes de delictes amb violència o persones en risc de patir-ne.

2.2.1.1 ELS SERVEIS SOCIALS D'ATENCIÓ BÀSICA

El nombre total de persones ateses als centres de serveis socials bàsics durant l'any 2012 van ser de 68.635. Si ho comparem amb les dades del 2011, **hi podem veure un increment d'unes 4.000 persones noves ateses entre l'any 2011 i l'any 2012** (gràfic 50).

Gràfic 50. Persones ateses als CSS des de l'inici de l'any (dades acumulades)

Font: Departament de Recerca i Coneixement. Àrea de Qualitat de Vida, Igualtat i Esports. Ajuntament de Barcelona

Gràfic 51. Persones ateses als CSS per mesos. Barcelona. Gener 2010 - gener 2013.

Font: Departament de Recerca i Coneixement. Àrea de Qualitat de Vida, Igualtat i Esports. Ajuntament de Barcelona

Si ens fixem en l'evolució de les persones ateses per mesos, des del gener del 2010 fins al gener del 2013, observem aquesta tendència a l'alça: en el període 2011-2012 l'augment de persones ateses va ser d'un 6,4% (gràfic 51).

Tal com veurem a continuació, aquest total de persones ateses es distribueixen de manera desigual per sexe, edat, districtes, situació laboral i tipus de problemes.

Taula 24. Persones ateses pels serveis socials bàsics segons sexe. Barcelona, 2012

Sexe	%
Dona	64,52 %
Home	35,48%

Font: Departament de Recerca i Coneixement. Àrea de Qualitat de Vida, Igualtat i Esports. Ajuntament de Barcelona

Com podem observar a la taula 24, les dones ateses al 2012 representen gairebé dues terceres parts del total de les persones, mentre que els homes atesos superen lleugerament el 35%. Es distribueix per districtes de la manera segons mostra la taula 25.

Taula 25. Distribució per districtes de les persones usuàries de SSB. 2012

Ciutat Vella	42,88	57,12
L'Eixample	33,27	66,73
Sants-Montjuïc	35,54	64,46
Les Corts	32,82	67,18
Sarrià	33,21	66,79
Gràcia	33,79	66,21
Horta-Guinardó	34,03	65,97
Nou Barris	34,68	65,32
Sant Andreu	35,07	64,93
Sant Martí	36,23	63,77

Font: Departament de Recerca i Coneixement. Àrea de Qualitat de Vida, Igualtat i Esports. Ajuntament de Barcelona

Així, doncs, **les dades mostren que les dones de 24 a 64 anys són les principals usuàries dels CSS**. Això és així perquè normalment elles són les que tenen la responsabilitat de les tasques de cura i de la llar i, per tant, són elles les que es dirigeixen als CSS per atendre demandes pròpies, de la seva família o de membres concrets de la seva família.

De la taula 26, distribució per edat, el percentatge més alt correspon a les persones entre 26 i 64 anys (45,41%), una franja d'edat en què se situen majoritàriament les persones suposadament en situació laboral activa i amb càrregues familiars, susceptibles de patir problemes d'atur, desnonaments, manca de recursos econòmics, problemes relacionals familiars, etcètera. El segon grup d'edat correspon a les persones majors de 65 anys, que representen un percentatge de prop del 43%; però entre aquests, és el grup de persones majors de 75 anys el que requereix més l'atenció dels serveis socials, amb un percentatge del 34,70%. Són dades que confirmen la vulnerabilitat d'aquest grup de població que, juntament amb els infants, tenen les taxes més elevades de pobresa, a la qual cosa s'afegeixen, en el cas de la gent gran, els problemes de salut i solitud.

Taula 26. Persones ateses a SSB per edat. Barcelona, 2012

Rang d'edat	%
0-14	4,42
15-17	1,61
18-25	5,06
26-64	45,41
65-74	8,59
75 i més	34,7
no consta	0,21

Font: Àrea de Qualitat de Vida, Igualtat i Esports. Ajuntament de Barcelona.

També són significatives les dades de la taula 27, que mostren que de les 25.181 persones ateses pels serveis socials l'any 2012 amb situació laboral registrada, el 32,75% correspon a persones en situació d'atur i el 29,30%, a jubilats. Si a les persones en atur hi afegim les que tenen un contracte temporal (5,22%), el percentatge de persones amb situació laboral precària se situa en el 38%. Novament, aquestes dades confirmen el fet que la situació laboral dels membres de la família és un altre factor, potser el més important, determinant d'exclusió social.

Taula 27. Persones ateses a SSB per situació laboral. Barcelona, 2012

Situació laboral	%
Aturat	32,75
Jubilat	29,3
Incapacitat per treballar	8,25
No treballa	8,02
Altres	6,34
Contractat de durada determinada	5,22
Economia submergida	5,14
Contractat indefinit	3,68
Autònom	0,75
Sense permís de treball	0,23
Altres contractacions	0,21
Empresari	0,04
Funcionari	0,04
Feines de la llar	0,01

Font: Àrea de Qualitat de Vida, Igualtat i Esports. Ajuntament de Barcelona.

De fet, si atenem a la causa o el tipus de problema que porten les persones a demanar l'ajut dels serveis socials, veiem que els problemes econòmics ocupen el primer lloc (29,01%) i si a aquests hi afegim els laborals, el percentatge se situa en el 46%. També tenen un percentatge alt (25,34%) els problemes relacionats amb la salut, una dada coherent amb el fet que un gran nombre de persones usuàries dels serveis socials siguin gent gran de 75 anys i més. Un percentatge alt de problemes individuals i de relació familiar, amb un 17,02%, també confirma el que hem afirmat anteriorment: en l'ampli panorama dels canvis familiars, són les relacions entre gèneres i intergeneracionals les que generen més conflictes i malestar.

El tipus de problemes de les persones ateses als serveis socials bàsics són, en primer lloc, econòmics i de manca de necessitats bàsiques; en segon lloc, sociosanitaris, i en tercer lloc, de tipus personal, familiar i relacional.

Un altre aspecte rellevant són les dades relatives als menors d'edat atesos pels serveis socials. Durant l'any 2012, un total de 765 nous menors han estat atesos als diferents districtes de la ciutat. Un nombre que, igual que succeïa amb les llars, també s'ha incrementat notablement en els darrers dos anys, com mostra la taula 26, segurament com a conseqüència de la crisi econòmica.

Taula 28. Nombre de menors nous atesos als Serveis Socials Bàsics per districte. Barcelona, 2011-2012

Districte	2011	2012
Ciutat Vella	32	45
L'Eixample	59	111
Sants-Montjuïc	74	127
Les Corts	33	38
Sarrià - Sant Gervasi	34	39
Gràcia	43	56
Horta-Guinardó	54	50
Nou Barris	73	98
Sant Andreu	54	89
Sant Martí	114	112
Total	**570**	**765**

Font: Àrea de Qualitat de Vida, Igualtat i Esports de l'Ajuntament de Barcelona

A més, veiem en el gràfic 52 que els districtes de Ciutat Vella, Sants-Montjuïc i Sant Martí són els que més menors han atès durant el 2012.

Gràfic 52. Nombre de menors atesos als Serveis socials Bàsics per districtes. Barcelona, 2012.

Font: Area d Qualitat de vida, Igualtat i Esports de l'Ajuntament de Barcelona

Novament, la informació més interessant té a veure amb el tipus de problemes que són motiu de la consulta o la demanda d'atenció. La taula 29 mostra que d'un total registrat de 2.946 problemàtiques, 1.810 (més del 50%) corresponien a problemes individuals o de relació familiar, seguits de lluny per problemes relacionats amb l'educació (365), les necessitats econòmiques (276) o la salut (235).

Taula 29. Problemes de menors atesos als Serveis Socials Bàsics per tipus de problemàtica i edat. Barcelona, 2011-2012

	Rangs d'edat			
Problema / Àmbit	**0-3**	**4-12**	**13-17**	**Total**
Individual/familiar/relacional	137	812	861	1810
Educacio/formació	11	99	255	365
Econòmic/necessitats bàsiques	56	145	75	276
Sociosanitari/salut	21	110	104	235
Lleure socioeducatiu	3	41	44	88
Habitatge residencial	13	42	21	76
Laboral	11	7	18	36
Jurídic-legal	2	13	19	34
Xarxa de proximitat i comunitat	2	6	10	18
Context i valors culturals	1	2	5	8
Total	**257**	**1277**	**1412**	**2946**

Font: Àrea de Qualitat de vida, Igualtat i Esports de l'Ajuntament de Barcelona

També és interessant assenyalar que aquests problemes relacionals es distribueixen gairebé a parts iguals entre nois i noies adolescents (861) i nois i noies d'entre 4 i 12 anys (812). És a dir, cada vegada més, els problemes de malestar psicològic i de relacions intergeneracionals, que tradicionalment afectaven l'adolescència, s'estenen a edats més primerenques.

La Llei de serveis socials estableix els ajuts econòmics que atorguen els serveis socials bàsics. **Aquests ajuts econòmics d'inclusió estan orientats a la cobertura de necessitats bàsiques per a famílies que es troben en situació de vulnerabilitat econòmica puntual o de pobresa i exclusió social.** Aquestes famílies són ateses pels serveis socials i l'ajut econòmic és un recurs que s'atorga en el marc d'un pla de treball socioeducatiu per augmentar la capacitat d'autonomia, la qualitat de vida i l'adaptació social de la persona o família.

En el gràfic 53 es pot constatar com, **des de l'any 2008 fins al 2012, les ajudes a famílies atorgades pels serveis socials bàsics s'han incrementat més d'un 41,17%.**

Gràfic 53. Ajudes econòmiques a famílies SSB (2008-2012)

Font: Institut Municipal de Serveis Socials.

Segons el gràfic 54, **la destinació principal de les ajudes l'any 2012 va ser per resoldre temes d'habitatge** (allotjament i manteniment), als quals es van destinar més del 66% de les ajudes totals. Les ajudes en tercer i quart lloc estan relacionades amb l'escola (11,04%) i l'alimentació (8,40%).

Gràfic 54. Ajudes econòmiques a famílies (2012)

Font: Institut Municipal de Serveis Socials.

Les dades dels serveis socials de la ciutat confirmen en molts aspectes bona part de les anàlisis fetes en els capítols anteriors sobre els canvis en l'estructura i les condicions de vida de les famílies, l'impacte de la crisi en aspectes com el creixement dels problemes econòmics, laborals i de malestars individuals i relacions familiars. Possiblement la crisi econòmica serà transitòria. Però les persones, i molt especialment els infants, que s'han exposat a situacions de vulnerabilitat i exclusió durant llargues temporades, poden arrossegar les conseqüències durant tota la vida futura. El paper d'acompanyament a les famílies per ajudar-les a transitar per aquestes situacions difícils és avui més important que mai.

A continuació, es presenten una sèrie de dades de serveis i equipaments de famílies i per a famílies de Barcelona, per tal de mostrar-ne la situació actual o l'evolució recent.

- **Servei d'Atenció Domiciliària de famílies (SAD)**

Servei amb accions i recursos que es duen a terme a la llar de les famílies en situació de manca d'autonomia personal, dificultats o problemàtiques familiars especials.

Taula 30. SAD Famílies

	Nre. persones (o llars) ateses amb algun servei *	Atesos amb servei de neteja o àpats a domicili	Atesos per SAD tipus "infància i família"
2010	14.790	7.226	250
2011	16.582	8.201	329
2012	18.788	9.575	376

Font: Institut Municipal de Serveis Socials, Àrea de Qualitat de Vida, Igualtat i Esports, Ajuntament de Barcelona. Atesos per SAD tipus "Infància i família": Informe mensual (acumulat anual). Taula 2.3 "Nre. d'expedients atesos per tipologia (Perfil) (12)". Columna "Infància-família".

* Atenció personal, neteja i àpats a domicili

- **Programa de suport per l'accés a l'habitatge (SAH)**

Taula 31. SAH

	2012
nre. famílies usuàries	6 famílies

Font: Departament d'Atenció a Persones Vulnerables, Àrea Qualitat de Vida, Igualtat i Esports, Ajuntament de Barcelona.
Nota: Dades dels casos iniciats des dels SSB i el Servei d'Inserció Social

Programa de suport per l'accés a l'habitatge per a famílies vulnerables que es du a terme des del Consorci d'Habitatge.

- **Servei d'Atenció Social a Població Itinerant (SASPI)**

Taula 32. SASPI

	2011	2012
Famílies ateses	100	107
Persones ateses	391	409

Font: Departament d'Atenció a Persones Vulnerables, Àrea de Qualitat de Vida, Igualtat i Esports, Ajuntament de Barcelona.

Servei dirigit a millorar les condicions de vida de les persones d'origen gitano galaicoportuguès que es troben localitzades en algun assentament de la ciutat de Barcelona.

- **Servei d'Inserció Social (SIS)**

Aquest servei, en el marc del Programa d'atenció a persones sense sostre atén famílies sense sostre amb fills, amb l'objectiu de vetllar pel desenvolupament de les relacions familiars, potenciar l'escolarització i la utilització de recursos de lleure dels infants, posant èmfasi en la detecció de situacions de risc.

Taula 33. SIS

	2011	2012
Famílies ateses	189	378
Persones ateses	218	436

Font: Departament d'Atenció a Persones Vulnerables, Àrea de Qualitat de Vida, Igualtat i Esports, Ajuntament de Barcelona.

2.2.1.2. ALTRES SERVEIS D'ATENCIÓ I SUPORT A LES FAMÍLIES

- **Espais familiars**

Servei de suport educatiu per a infants de 0 a 3 anys i a les seves famílies.

Taula 34. Espais familiars

Espai familiar Sant Martí	2010	2011	2012
Nre. places	-	-	80
Nre. famílies participants en grups estables	123	137	152
Nre. famílies assistents a tallers	70	70	90
Espai familiar les Corts-Sants		**2011***	**2012**
Nre. places		-	75
Nre. famílies participants en grups estables		125	119
Nre. famílies assistents a tallers		48	73

* Obertura l'abril del 2011.

Font: Departament de Família i Infància, Àrea de Qualitat de Vida, Igualtat i Esports, Ajuntament de Barcelona.

- **Servei de Famílies Col·laboradores (SFC)**

És un servei adreçat a les famílies en situació de dificultat temporal per atendre els fills i filles. Mitjançant la creació d'un banc de famílies col·laboradores i voluntàries (actualment de 56 famílies), el servei actua oferint a la família en dificultats una altra família propera que durant aquest temps la complementi i l'ajudi a atendre el nen o nena. Generalment són famílies monoparentals, compostes per una mare amb un o més fills a càrrec. Moltes d'aquestes són procedents d'un altre país.

Taula 35. SFC

	2011	2012
Nre. famílies al banc	42	56
Nre. estades (dies)	976	1.256
Nre. infants acollits	27	50

Font: Departament de Família i Infància, Àrea de Qualitat de Vida, Igualtat i Esports, Ajuntament de Barcelona.

- **Servei Especialitzat d'Atenció a la Infància i l'Adolescència en Risc**

La ciutat disposa de 13 equips i 92 professionals distribuïts pels diferents territoris de la ciutat i d'un equip central. Tenen la funció de dur a terme la valoració, el diagnòstic i l'establiment de mesures protectores davant de les situacions de risc greu o desemparament dels infants i adolescents de Barcelona. Es desenvolupen de plans de treball per a la rehabilitació de les famílies i es defineixen els compromisos socioeducatius de les famílies per a la millora de les competències parentals.

Taula 36. Evolució dels infants atesos*

2007	2008	2009	2010	2011	2012
3315	3239	3361	3529	3733	3586

* Atesos el desembre, mes tancat a l'any segons SIAS

Font: Departament de Família i Infància, Àrea de Qualitat de Vida, Igualtat i Esports, Ajuntament de Barcelona.

- **Programa de reagrupament familiar**

Programa que aborda l'arribada de les persones a la nostra ciutat a través del procés de reagrupament familiar. L'objectiu és facilitar la retrobada i el procés d'inserció a la nova societat a través d'un servei acompanyament.

Taula 37. Dades de reagrupaments familiars

	2009	2010	2011	2012[1]
Reagrupats al país d'origen	1288	1631	1975	1252
Nuclis en seguiment	607	1336	1952	2093
Tallers de pares i mares	11	108	159	147

[1] Dades del 31 d'octubre 2012.

Font: Programa de reagrupament familiar, Direcció d'Immigració i Interculturalitat, Àrea de Qualitat de Vida, Igualtat i Esports, Ajuntament de Barcelona.

- **Programa "Respir"**

Servei residencial per a famílies cuidadores de persones amb dependència.

Taula 38. Nre. estades a serveis d'estades temporals

2007	2008	2009	2010	2011	2012
571	551	517	492	668	668

Font: Direcció Executiva d'Acció Social, Àrea de Qualitat de Vida, Igualtat i Esports, Ajuntament de Barcelona.

- **Serveis d'atenció a situacions de violència masclista**

Equip d'Atenció a les Dones (EAD).
Equip multidisciplinari que ofereix una atenció integral a les dones i als seus fills i filles.

Taula 39. Nre. dones ateses per l'Equip d'Atenció a les Dones

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Dones ateses	971	1.039	1.106	1.220	1.210	1.139

Font: Programa de dona. Ajuntament de Barcelona.

Atenció a nens i nenes Equip d'Atenció a les Dones (EAD) i Servei d'Atenció a Nens i Nenes (SAN)
El SAN és un servei d'atenció a nens i nenes que han patit violència de gènere en l'àmbit familiar.

Taula 40. Nre. nens i nenes atesos (EAD+SAN)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Total d'infants atesos	208	490	416	387	408	532

Font: Programa de dona. Ajuntament de Barcelona.

Centre Municipal d'Acolliment d'Urgència per Violència Masclista (CMAU-VM)
Servei residencial d'urgència (24 h) per a dones que viuen violència masclista i per als seus fills i filles a càrrec.

Taula 41. Dades d'acolliment d'urgència per violència masclista

	2011	2012	% Increment 2012
Nombre d'unitats familiars acollides	69	102	47,82
Nombre d'infants i adolescents diferents acollits	64	80	25

Font: Programa de dona. Ajuntament de Barcelona.

Servei d'Atenció a Homes (SAH)
És un servei que consisteix en un espai d'informació, assessorament i tractament psicoeducatiu adreçat a homes que exerceixen o han exercit violència envers la parella o els seus fills i filles.

Taula 42. Nre. homes atesos

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Homes atesos presencialment	77	103	100	98	114	99

Font: Programa de dona. Ajuntament de Barcelona.

2.3
BALANÇ DEL PROGRAMA MUNICIPAL PER A LES FAMÍLIES 2006-2010

LÍNIA ESTRATÈGICA 1:
DIVERSITAT ESTRUCTURAL I CULTURAL / CANVIS SOCIALS

Promoure el coneixement i el reconeixement social de la **diversitat d'estructures i cultures familiars** que com a resultat de les dinàmiques de canvi social conviuen a Barcelona. Atendre de manera adequada la diversitat de les seves necessitats.

INFORMACIÓ I CONEIXEMENT

- **Recerca i anàlisi sistemàtica** sobre la diversitat familiar estructural i cultural en el marc de **l'Observatori Social**. 6/5 recerques relacionades, un fòrum i un monogràfic de la revista **Barcelona Social**. Banc de dades de recursos per a famílies al web d'Infància.
- Consolidació del grup de treball de famílies del **Consell de Benestar Social**. 29 entitats participants.

DIVERSITAT FAMILIAR

- Ajuts econòmics i suport socioeducatiu a famílies amb sobrecàrrega, en situació de crisi o amb rendes econòmiques baixes segons els territoris.

ACOLLIDA I INTEGRACIÓ DE FAMÍLIES NOUVINGUDES

- Consolidació de les **xarxes comunitàries d'acollida** de nouvinguts al territori. "Nou veïns", "Nous Barris acull", "Apropem-nos".
- Ampliació del servei d'acollida i acompanyament als districtes. 334 sessions d'acollida i 2.508 assistents, al 2010.
- Desplegament del Programa de reagrupament familiar. 3.650 persones ateses al 2010.
- Consolidació de la mediació intercultural per apropar les famílies nouvingudes als serveis públics. Ha arribat a 515 famílies al 2010.

LÍNIA ESTRATÈGICA 2:
DESENVOLUPAMENT PERSONAL / DIFICULTATS I TRANSICIONS FAMILIARS

Oferir suport integral i de caràcter universal a les famílies com a espais de desenvolupament personal dels seus membres. Atendre de manera prioritària i específica a les famílies en les **funcions, situacions i fases del cicle familiar que es preveuen de més vulnerabilitat, sobrecàrrega o crisi.**

ACCÉS DE LES FAMÍLIES A INFORMACIÓ I ORIENTACIÓ

- **Ampliació del web d'Infància** de l'Ajuntament amb tots els serveis i recursos per a infants. I aprovació d'un **projecte pilot d'orientació i atenció a les famílies.**
- Les famílies com a subjecte de treball dels serveis socials bàsics formen part **plans d'acció social territorial (PAST)** de cada districte i el nou model d'atenció definit pels **plans d'acció dels centres de serveis socials (PASC)** inclou les famílies com una unitat d'acció més. S'han executat 10 PAST i 40 PASC.

FACILITAR L'EMANCIPACIÓ DELS JOVES

- Assessorament i **servei d'habitatge.** 8 punts d'informació juvenil, programa "Viure i conviure" i Servei d'Habitatge Jove.

LES FAMÍLIES AMB UNA PERSONA DEPENDENT

- Serveis i recursos de **suport a les persones i famílies que tenen cura d'una persona gran o dependent.** Servei d'Atenció Domiciliària, Servei d'Alarma Telefònica, Centres de Dia, "Respir".
- **Projectes d'atenció grupal de suport al cuidador** consolidats. 17 grups de suport al cuidador actius al 2011.
- **La Xarxa de Famílies Cuidadores** s'ha constituït i visualitzat com una bona pràctica a la ciutat. La componen 17 entitats i institucions.

TRACTAMENT DE SITUACIONS DE CRISI O DIFICULTAT TEMPORAL

- La renovació i consolidació del **Servei d'Acolliment Familiar,** com un servei bàsic de **famílies col·laboradores** (famílies que ajuden famílies). L'any 2010 se li ha donat un nou impuls: 42 famílies al Banc i 27 infants acollits.
- **L'habitatge** com a eix entorn del qual s'han consolidat i estructurat programes, projectes i serveis de suport a l'accés. Constitueix el 70% d'ajuts econòmics a famílies expedits pels SSB.

LÍNIA ESTRATÈGICA 3: CAPACITATS / FUNCIONS PARENTALS

Atendre i donar suport a les necessitats de les famílies en les **tasques i funcions parentals** de criança, cura, socialització i educació dels fills i filles.

LA PETITA INFÀNCIA 0-3

- Definició del **model i creació de nous espais familiars municipals (0-3)** en els centres oberts municipals de Barcelona. Dos nous espais familiars en els nous centres oberts municipals. Total: 90 places.
- Continuació dels programes i **projectes educatius per a famílies amb nadons**, que són una bona pràctica a la ciutat. 120 noves places als centres oberts municipals, a més de les de l'IMEB.

SUPORT A FUNCIONS I HABILITATS PARENTALS I EDUCATIVES (INFANTS I ADOLESCENTS)

- Projectes de **vinculació família-escola.** "Temps de barri". Obertura dels patis escolars: de 1.996 usos l'any 2006 a 52 patis i 186.039 usos el 2011.
- Manteniment i desenvolupament als CSS de nous projectes de prevenció i **suport a les competències parentals** als territoris. 27 projectes (tallers, escola de pares i mares...) als CSS.
- Definició del **model de Centre Obert i articulació, consolidació i augment de la Xarxa de Centres Oberts.** 17 centres oberts que atenen prop de 1.500 infants.
- Definició i lleuger **impuls del Servei d'Atenció Domiciliària per a famílies** amb objectius socioeducatius. De 621 llars al 2008 a 680 llars l'any 2011 (el 6% del total de llars amb SAD a la ciutat).
- **Projectes de ciutat** de suport a les famílies. Publicació de recerques i guies d'activitats. El Racó de Pares i Mares a les biblioteques.

LÍNIA ESTRATÈGICA 4: CONCILIACIÓ TEMPS I VIDA QUOTIDIANA

Afavorir que totes les persones que integren els diversos grups familiars puguin **conciliar el temps i els rols familiars amb la resta d'espais i activitats de la vida quotidiana:** personals, laborals i de participació en la comunitat.

CONCILIACIÓ DEL TEMPS LABORAL I FAMILIAR

- Aplicació de la Llei de **mesures de conciliació als treballadors i treballadores municipals** dirigides a la conciliació de la vida laboral i familiar i elaboració del **Pla d'igualtat de l'Ajuntament de Barcelona.**
- Constitució de la **Xarxa d'Empreses NUST** (nous usos dels temps): 68 empreses.

HARMONITZACIÓ DEL TEMPS FAMILIAR AMB EL TEMPS DELS SERVEIS DE LA CIUTAT

- Recerca sobre els **usos del temps per part de les famílies.**
- Accions per gestionar el **temps compartit escola-família.** Activitats de temps en família. Serveis d'acompanyament a 1.025 infants.
- Iniciatives **d'intercanvis solidaris en la comunitat.** 7 bancs del temps al 2010.

LÍNIA ESTRATÈGICA 5:
VULNERABILITAT I EXCLUSIÓ SOCIAL

Prevenir, detectar i atendre situacions i **famílies d'elevada vulnerabilitat:** infants en alt risc social, famílies en situació d'exclusió severa i dinàmiques de violència intrafamiliar.

ATENCIÓ A LA INFÀNCIA EN RISC

- Dissenyat i aprovat el **Model de promoció i suport a les famílies i d'atenció a la infància i adolescència en risc**, que inclou un nou model organitzatiu per als SEAIA de Barcelona, pendent d'aplicar.

- Consolidació de l'**educador social familiar als SEAIA.** Un total de 16 educadors han atès prop de 261 infants (unes 160 famílies) l'any 2011.

- Millores de circuit, protocols i nous dispositius i **programes especialitzats de tractament a famílies amb infants en risc** i famílies nombroses. 384 famílies i 552 menors en risc.

- Nou servei per garantir la valoració urgent de la infància en risc i per dur a terme funcions d'EAIA central: **Equip Especialitzat d'Atenció a la Infància (ECEIA).** Des del 2009 fins al 2010 es van atendre 99 famílies i 135 menors. Anualment, accedeixen al circuit una mitjana de 30 casos prioritaris.

- Nou **projecte residencial i de suport a famílies**, de proximitat al territori. Projecte "Cases", amb tres nous centres i 41 places.

DETECCIÓ, PREVENCIÓ I ATENCIÓ EN SITUACIONS DE VIOLÈNCIA INTRAFAMILIAR

- Posada en marxa de programes i nous dispositius de **detecció i tractament de situacions de violència masclista** i maltractament en el si de la parella. Consolidació dels circuits de maltractament a la dona i dels protocols de tractament i atenció grupal als CSS.
  - Equip d'Atenció a la Dona. De 971 dones al 2007 a 1.220 l'any 2010.
  - Nou Centre Municipal d'Acolliment d'Urgències. L'any 2011 es van atendre 69 unitats familiars (69 dones i 64 fills o filles).
  - Punts d'Informació i Atenció a Dones (PIAD). S'atenen unes 3.000 dones l'any.
  - Servei d'Atenció a Homes. De 77 homes al 2007 a 98 l'any 2010.
  - Servei d'Atenció a Nens i Nenes (SAN). De 109 al 2007 a 129 l'any 2010.

FAMÍLIES AMB NECESSITATS BÀSIQUES NO COBERTES

- Alt volum **d'ajudes econòmiques a famílies** amb manca de necessitats bàsiques, concedides des dels CSS. 8.218 ajuts per un import de 2.274.648 €.

- Posada en marxa de programes d'inserció social per a **famílies en situació d'exclusió i sense sostre.**
  - Les famílies en habitatges d'inserció s'han mantingut estables: 41 l'any 2010.
  - Les unitats familiars sense sostre ateses han augmentat: de 154 al 2007 a 194 l'any 2010.
  - Les famílies incloses al programa de famílies itinerants també: de 74 al 2007 a 92 l'any 2010.

3.
MARC CONCEPTUAL I TÈCNIC. DEFINICIÓ DELS CONCEPTES BÀSICS

FAMÍLIA

Entenem per família un conjunt de persones unides per vincles de parentiu o convivència, que tenen un projecte familiar comú i que constitueixen una xarxa de relacions afectives, de cura i econòmiques. Siguin quins siguin els nuclis de convivència que constitueixen o les relacions afectives que els comprometen, la família és un grup de persones que tenen un projecte de vida en comú i que es donen suport mutu.

La finalitat del grup familiar és proporcionar als membres els vincles necessaris perquè, d'una banda, facin els seus processos d'individualització i autonomia, i de l'altra, s'ubiquin en una cultura de referència, aportant elements clau per a la seva socialització. La família és un sistema en què l'individu es conforma com a subjecte. L'estructura de personalitat de cada persona depèn de la qualitat i la intensitat dels vincles que s'estableixen en els primers anys de vida.

Les transformacions familiars porten a noves construccions de grups familiars, a nous vincles familiars i a considerar noves maneres de viure la família segons cada subjecte. **L'emergència de nous rols i formes familiars ens obliga a considerar noves formes de familiaritat i noves i diferents maneres de "ser família".**

CICLE VITAL FAMILIAR

Les famílies i els seus membres evolucionen al llarg de la vida familiar i passen per etapes que denominarem naturals, lligades al crons biològic i social com ara, l'etapa de parella, el naixement o adopció dels primers fills, el període de criança amb fills petits, l' etapa educativa de la mitjana infància, la presència d'adolescents a la família, l'emancipació dels fills de la llar familiar i finalment una etapa a on la vellesa, la dependència, o la malaltia i la mort tenen una prèsencia important en les famílies. Per aquestes etapes generals hi transiten totes les famílies i pressuposen una reestructuració i adaptació contínua del grup familiar en conjunt i de cada un dels membres.

Cal afegir-hi, a més, marcadors socials com poden ser la pèrdua de feina o l'inici d'una etapa laboral, un canvi de domicili, o canvis d'estructura en la família, com la separació de la parella conjugal, l'inici d'una nova relació de parella i la reconstitució de les famílies, o marcadors naturals, a vegades accidentals i importants, com la mort prematura d'algun membre de la família, un accident o una malaltia greu, etcètera. Totes són situacions que marquen una bifurcació en l'esdevenir familiar, que col·loquen la família en una situació de crisi de manera periòdica i que requereixen adaptacions i reestructuracions, sovint amb un cost emocional important.

Aquestes i altres fases del cicle vital familiar són **transicions familiars** que durant un període de temps impliquen canvis i adaptacions que afecten de manera diferent cada membre de la família. Cada família i cada membre té una manera i uns recursos per superar o afrontar aquestes situacions, sobretot tenint en compte que són circumstàncies que generen estrès, preocupació o tensió familiar que, de vegades, impedeixen afrontar-les de manera constructiva, però que també proporcionen oportunitats d'afrontar reptes, de creixement i d'aprenentatge.

PARENTALITAT POSITIVA

El concepte de *parentalitat positiva* sorgeix a partir del Consell d'Europa, l'any 2006, i es defineix com "el conjunt de conductes parentals que ofereixen benestar als nens i nenes i faciliten el seu desenvolupament integral des d'una perspectiva de cura, afecte, protecció, seguretat personal i de no-violència. Aquests aspectes promouen el reconeixement personal i donen unes pautes educatives positives per al seu creixement".

Es refereix al fet que el comportament dels pares i mares basat en l'interès superior de l'infant, que té cura, desenvolupa les seves capacitats, no és violent i ofereix reconeixement i orientació que inclou l'establiment que permet el ple desenvolupament del infant. Es planteja una construcció dialèctica de la relació fills i filles i pares i mares, en què tots són protagonistes en l'adquisició de normes i valors amb adaptacions i negociacions mútues.

La gran diversitat de models familiars comporta les diferents maneres de desenvolupar una parentalitat positiva. No obstant això, hi ha uns principis bàsics comuns que fomenten el benestar social dels infants i les seves famílies.

- Vincles afectius càlids protectors i estables.
- Entorn estructurat (normes, valors, rutines, hàbits).
- Estimulació i suport de l'aprenentatge quotidià i escolar, fomentant les seves capacitats.
- Reconeixement de valor dels fills i filles, validant les seves experiències, implicant-se en les seves preocupacions i responent a les seves necessitats.
- Capacitació dels fills i filles potenciant la seva competència i autonomia.
- Educació sense violència.

D'altra banda, no hem d'oblidar que els condicionants d'entorn i context on s'exerceix la parentalitat.

Per tant, podem dir que els condicionants que s'han de posar en joc per valorar l'exercici d'una parentalitat positiva són: el context psicosocial, les necessitats de l'infant i les capacitats parentals.

ORIENTACIÓ FAMILIAR

L'orientació familiar és una manera d'atendre i assessorar les famílies en els temes que els preocupen en la seva vida familiar quotidiana. Es tracta d'una forma d'ajuda per afrontar les dificultats, abans que esdevinguin problemes més greus.

Durant els darrers 30 anys hem ofert recursos específics: per als infants, per als adolescents, per als joves, per a les dones, per a la gent gran... Els recursos estan atomitzats i gairebé no hi ha recursos específicament per a famílies i els que hi ha, no es coneixen. Els serveis responen a necessitats reals però no a la família com a nucli.

La família té múltiples responsabilitats i ha de prendre moltes decisions en diferents temes: educatives, de salut, de temps, decisions que sovint els superen.

Freqüentment, aquesta multiplicitat d'expectatives vers elles es viu amb estrès o amb sobrecàrrega. Les famílies se senten insegures, ja que en elles recau una multiplicitat de rols i funcions que han de complir. Les famílies cerquen referents i referències perquè sovint se senten desorientades (mètodes per adormir els fills, pautes educatives, consells per posar límits als adolescents o per tenir cura dels membres dependents de la família...). Aquestes referències, que vénen de diverses parts, sovint són contradictòries; a més, allò que va bé per a uns, no va bé per a uns altres.

Si bé hi ha una especialització en tractament terapèutic a famílies, també podem afirmar que hi ha una falta de professionals preparats per acollir i donar suport a la família en els temes de la vida quotidiana i en cada una de les fases del cicle vital per les quals transiten.

És necessari atendre les famílies per donar orientació i consulta especialitzada sobre els diferents temes que els afecten com a nucli, per tal de capacitar-les per afrontar les noves situacions i utilitzar els recursos a l'abast segons el rol i les necessitats de cada membre de la família en cada etapa.
Des d'un pensament estrictament preventiu, invertir en famílies és una prevenció de conflictes i disfuncions familiars i individuals, i assegura una infància protegida, ja que a més possibilita la detecció de situacions de fragilitat en la infància que es poden convertir en maltractament o negligència greu.

HARMONITZACIÓ DEL TEMPS DE LES FAMÍLIES

La gestió del temps és un dels principals handicaps del segle XXI. Els canvis socials i familiars ens plantegen el repte d'anar més enllà de la conciliació de la vida laboral i familiar. Apareixen noves formes familiars i creix el nombre de llars amb parelles que estan ocupades laboralment i, per tant, amb ingressos dobles. El rol tradicional de la dona mestressa de casa va desapareixent progressivament, però tot i així les dones segueixen sent cuidadores, tant si tenen treball remunerat com si no. Malgrat que la participació masculina en les tasques domèstiques i familiars és encara inferior a la de les dones, es tendeix cap a una major coresponsabilitat. La masculinització de la parentalitat és encara tímida però significativa com a valor.

Amb l'envelliment, el temps d'atenció a les persones grans demana noves respostes socials, ja que no podrà ser gestionada només per les dones ni tampoc únicament per les xarxes familiars.
L'objectiu i la preocupació és com harmonitzar el temps laboral, professional, amb el temps personal, amb la família o amb la comunitat. Es busquen activitats per fer amb els fills i per compartir amb altres famílies. Es busca temps per dedicar a la família però també temps per gaudir i viure en família.

L'harmonització del temps de les famílies és un procés complex de sensibilitzacions i voluntats, que implica no solament redistribucions internes familiars, sinó canvis culturals i compromisos d'administracions i agents econòmics i empresarials de la ciutat.

CONDICIONS DE VIDA DE LES FAMÍLIES

En ciències socials, existeixen diversos conceptes que s'usen per referir-se a les *condicions de vida* de la població. Així, per exemple, es parla de *nivell* de vida per referir-se al grau de benestar de les persones o les famílies, o de *qualitat de vida*, un terme que fa més referència a la manera de viure i relacionar-se amb la societat o el medi ambient, o també de *estàndard de vida*, un concepte que es refereix als nivells mínims de satisfacció de necessitats de la població o les famílies.

En el context de les famílies, quan parlem de *condicions de vida* ens volem referir a les diferents característiques que adopten les relacions humanes en el marc de la llar o la família, que es desenvolupen en un àmbit i un temps determinat i que estan condicionades per les activitats que desenvolupen els membres de la llar i pel seu entorn físic, social i ambiental.

Les condicions de vida apareixen estretament vinculades a les necessitats humanes. L'habitatge, l'educació, la salut, el treball, constitueixen necessitats essencials, però també n'inclouen altres molt importants, com ara vel respecte als drets humans, la convivència, el lleure i la cultura o la seguretat personal.

4.
PARTICIPACIÓ I APORTACIONS

4.1
RECOMANACIONS DEL GRUP DE TREBALL DE FAMÍLIES DEL CONSELL MUNICIPAL DE BENESTAR SOCIAL

Les aportacions del Consell Municipal de Benestar Social es van recollir el 18 de març de 2013, a través d'una sessió de treball participativa del Grup de Treball de Famílies. A partir de la dinàmica de *work*-cafè i del plantejament "*Des de la teva experiència, quines propostes consideres importants per als propers tres anys per posar les famílies en el punt de mira a la ciutat de Barcelona en relació amb cada un d'aquests eixos?*", es van treballar les quatre línies estratègiques del Pla. Finalment, amb un procés de priorització en línia, el grup de treball va consensuar quines eren les aportacions més importants.

FAMÍLIA I TERRITORI

Per poder impulsar la participació i la visibilitat de les famílies a Barcelona, cal reflexionar sobre quins són els motius pels quals les famílies participen poc, ja sigui perquè els costa fer-ho o perquè no s'ofereixen prou canals de participació.

- Fomentar un sistema de suport entre famílies a través de canals de convivència i col·laboració cívica que fomentin, també, les accions comunitàries i que incloguin línies de treball sobre les relacions intergeneracionals i reconeguin les famílies com a espais de construcció del bé comú, aprenentatge, solidaritat intrafamiliar i comunitària.

- Establir condicions per a l'harmonització d'horaris, ja que el temps és un factor clau per a les famílies, amb mesures que compatibilitzin la vida laboral, la familiar, la personal i la comunitària tenint en compte els agents socioeconòmics de la ciutat.

- Promoure la participació en activitats econòmiques i funcionalment accessibles adreçades al conjunt familiar en espais públics (museus, biblioteques o espectacles), que propiciïn la compatibilitat de l'ús lúdic i cultural de la ciutat vers les famílies.

- Impulsar la visualització dels serveis que hi ha per a famílies, ja sigui des del web de l'Ajuntament amb un accés senzill a l'oferta d'activitats familiars (lúdiques, educatives, culturals, recursos o de suport social...) o a través de campanyes en centres cívics o altres espais de trobada de famílies.

Harmonització d'horaris familiars

Treball amb els agents socioeconòmics de la ciutat

SUPORT A LES FAMÍLIES EN TOT EL CICLE VITAL

Atesa la importància que tenen les fases que viuen les famílies en conjunt i també en els seus membres, es plantegen diferents mesures per donar-los suport:

Visibilització dels recursos, activitats i serveis per a les famílies

Participació de les famílies. Accessibilitat física i socioeconòmica

- Promoure espais de proximitat que integrin serveis destinats al grup familiar i que promoguin accions en clau de família.

- Donar suport als joves, que actualment tenen més dificultats per poder continuar el seu propi cicle vital i emancipar-se de la família nuclear. Es proposa promoure la creació d'habitatges.

- Adaptació de tots els formularis municipals a la diversitat de models i grups familiars.

- Donar suport efectiu a les famílies per poder desenvolupar el seu rol de cuidadors.

DESENVOLUPAMENT D'UNA PARENTALITAT POSITIVA

Les competències i habilitats educatives dels pares són clau en qualsevol família, i en aquest sentit es proposa:

Coresponsabilitat familiar

Polítiques de temps
Polítiques de gènere

- Incorporar la visió de la coresponsabilitat en els programes que ja existeixen. La figura de l'home cuidador ha d'estar especialment present en les dinàmiques familiar, promovent polítiques de temps conciliadores que facilitin aquesta coresponsabilitat entre homes i dones, i entre tots el membres de la família

- Les famílies s'han d'incloure en el programari de treball de la xarxa d'escoles bressol, incloent-hi la concepció de coresponsabilitat i el desenvolupament de la paternitat masculina.

- És important sensibilitzar de la importància del temps de criança i el temps productiu, promovent l'equilibri i la valorització del temps de cura i el temps laboral.

- Pel que fa al tema dels valors implicats en la parentalitat positiva, han de partir d'una base en què l'ètica (comportaments, hàbits, ètica de la cura) hi sigui com un valor individual, familiar i comunitari.

Suport a les famílies amb adolescents

Salut mental
Maternitats adolescents
Violència masclista i paternofilial

- Quant a les relacions entre progenitors i adolescents, es recomana impulsar de manera específica serveis d'assessorament a les famílies amb adolescents, ja sigui amb problemes de l'estat d'ànim, comportament o salut mental, en maternitats adolescents o pares primerencs. En casos de conflictes i situacions de violència filioparental, abordar-ho amb serveis específics i també amb una línia de treball preventiva per a situacions de violència masclista en adolescents.

- Les persones grans s'han d'incloure en els programes de competències parentals, promovent experiències intergeneracionals dins el marc del respecte a la gent gran, la seva promoció com a models i transmissors de coneixements i per a l'enriquiment mutu, i també evitar que, quan tenen cura dels néts (per exemple), pateixin sobrecàrrega familiar.

CONDICIONS DE VIDA DE LES FAMÍLIES

Les condicions de vida de les famílies es veuen afectades greument per la crisi socioeconòmica.

Habitatge social

Lloguer social i d'emergència amb habitatges buits d'entitats financeres

- Una de les conseqüències més importants és en matèria d'habitatge. L'accés i el manteniment de les llars l'hauria de garantir l'Administració amb un augment de l'habitatge protegit i promovent el lloguer social i d'emergència social dels habitatges buits d'entitats financeres.

- És necessari conèixer l'afectació de la crisi i les ajudes des de Serveis Socials, i desenvolupar accions preventives en situacions de risc i detecció precoç –en vista de l'augment de les famílies en risc d'exclusió social i l'aparent pèrdua de drets socials de les persones amb discapacitats– i promoure la protecció de les persones grans.

- Les ajudes s'han de convertir en polítiques actives, com ara en transport públic, material escolar, accés a activitats esportives per a infants amb famílies en dificultats socioeconòmiques o altres beneficis per a persones aturades i beneficiàries de la Targeta Rosa.

- Els estils de vida de les famílies tenen especial rellevància en temes de salut, noves tecnologies o nous valors de consum. La promoció d'hàbits saludables en alimentació i esport (sense oblidar les dificultats socioeconòmiques actuals), fomentar l'ús de les noves tecnologies en l'àmbit familiar, donar suport a un canvi de valors vinculats a compartir, el consum col·laboratiu, l'austeritat i l'aprenentatge de viure millor amb menys, en són exemples.

5.
EL PLA 2013-2016

5.1
PRINCIPIS RECTORS DEL PLA

1. **Barcelona és la ciutat de les persones i les famílies;** per aquest motiu, les famílies esdevenen una prioritat política en les actuacions municipals.

2. **La família com a capital social** per a la cura, l'educació i la vinculació afectiva o de convivència dels membres, des de la petita infància fins a la gent gran, en què el temps de dedicació i els projectes destinats al grup familiar són elements clau que ha de generar un gran pacte de ciutat.

3. **El cicle vital familiar com a procés que marca l'itinerari vital de cada persona i les diferents dinàmiques de tots els grups familiars**. Les famílies transiten de diferents maneres per cada una de les etapes del cicle vital. Cada una d'aquestes etapes naturals, biològiques o socials constitueixen situacions de fragilitat que necessiten una adaptació, però també són oportunitats de creixement i de reestructuració davant de noves situacions.

4. **La família entesa des de la perspectiva sistèmica i relacional,** que constitueix el grup nodal en què el subjecte s'estructura com a persona. La família constitueix la xarxa de suport i afecte més pròxima a la persona, però també és font de crisi, desafeccions i conflictes.

5. **L'existència de diferents models de família**. La diversitat familiar. Ser família de maneres noves i diferents.

6. **Treballar per a la prevenció.** La informació, la formació, l'orientació i el suport al grup familiar és prevenir dificultats i disfuncions.

7. **Les potencialitats, les capacitats i els recursos propis de la família** com a punt de partida per donar resposta a les necessitats familiars diverses.

8. **Donar suport a les famílies i treballar amb elles i per a elles assegura una infància protegida.**

9. **La crisi socioeconòmica com a percussora de l'empobriment familiar, generadora de noves i sovint difícils dinàmiques familiars** que afecten el conjunt del grup i l'estat emocional de cada un dels membres. Aquestes noves situacions necessiten noves respostes socials.

10. **L'afectació de la crisi econòmica pel que fa als drets i les prestacions socials està repercutint directament en la ciutadania** i pot tenir conseqüències a curt termini si la família esdevé l'única alternativa. La sobrecàrrega d'alguns dels seus membres, com ara la dona o les persones grans (avis i àvies), o les dificultats d'emancipació o el retorn dels joves al nucli familiar, són casos que evidencien que recau en la família l'assumpció de totes les dependències dels membres que la formen.

11. **La família no és l'única responsable de la redistribució del seu temps segons els rols familiars atribuïts o de la coresponsabilitat segons les variables de gènere,** sinó que aquest temps i funcions sovint són determinats per altres factors externs (horaris de ciutat, condicionants culturals, agents empresarials, etcètera) en els quals també cal treballar.

12. **La transversalitat de l'acció per a les famílies.** Perspectiva necessària per a l'aplicació de les polítiques públiques per a la família, per a una visió integrada, global i sistèmica del nucli familiar.

13. La família estableix amb l'entorn i la ciutat **una xarxa de relació territorial i comunitària que vincula els membres de la família als serveis comunitaris i institucions, segons les característiques de cada comunitat i territori.**

14. **La recerca sistemàtica i el coneixement** continuïtat de la realitat de les famílies a la ciutat.

15. **L'avaluació de programes, projectes i serveis per a la millora contínua i la innovació social.**

5.2
ORIENTACIÓ DEL PLA

Per orientar tècnicament el pla, partim del marc conceptual i pretenem donar una nova mirada a la realitat, ja no pensant només en clau de ciutadà o ciutadana i de comunitats, sinó també pensant la ciutat en clau de família.

És un pla dirigit a totes les famílies de la ciutat, sigui quin sigui el model de família, l'estil de vida o la classe social, de totes les creences i procedències. Famílies competents, famílies que necessiten un consell, famílies que estan en crisi, famílies fràgils que necessiten suport i famílies amb problemes més greus.

Considera la família capital social, una fortalesa no només per als seus membres, sinó per a tota la comunitat. Cal donar suport a la família, ja que és un valor potencial per a la ciutat.

Considerem prioritari promoure la **coresponsabilitat entre tots els membres de la família**. Cal destacar que, malgrat els avenços aconseguits en els darrers anys, les dones segueixen sent les protagonistes dins l'àmbit domèstic, tant pel que fa a la responsabilitat de les tasques domèstiques, familiars i de cura, com pel temps que hi dediquen. Així, la càrrega desigual de treball entre dones i homes posa de manifest la persistència de les desigualtats de gènere.

Pren els vincles familiars i les relacions entre els membres com la clau de volta del treball amb famílies, ja sigui per oci, vida cultural, demanda de recursos o resolució d'un problema. Considera també la família no només font de valors positius i d'afectes, sinó també de desafectes i, a vegades, de conflictes.

És un pla que vol superar els serveis especialitzats i atomitzats per temàtiques o sectors de població, i posar de rellevància els serveis, les accions o els programes dirigits i pensats específicament per a la família com a grup.

De la visió de la família passiva i tancada en el seu cercle a la família proactiva i oberta a la comunitat. La vinculació de les famílies al territori és un tema clau. Més enllà de la participació en les AMPA, les famílies es vinculen al territori i participen en diverses iniciatives, des de tasques de voluntariat fins a l'autoorganització de famílies. Les famílies es troben i s'autoorganitzen, ja sigui per les festes d'aniversari o per atendre conjuntament els seus nadons. El espais per a infants generen xarxes de relació familiar. Cal que considerem les famílies actives, no tan sols amb una mirada interna sinó envers la comunitat. De vegades, les famílies necessiten xarxes que els donin algun tipus de suport per passar de consumir l'oferta d'activitats a participar o implicar-se a tirar endavant iniciatives d'autoorganització.

Les famílies davant la crisi. En la situació actual, cal transmetre un clima de tranquil·litat i donar missatges de confiança davant un present convuls i un futur incert. El clima que es genera quan no hi ha esperances empitjora la situació. Més enllà dels problemes socioeconòmics, la crisi està influint en les dinàmiques familiars, propiciant la inversió de rols jeràrquics, regressions en el cicle vital, pèrdua d'autoestima, estrès i, en general, malestar familiar.
El suport a les persones i les famílies per creure en elles mateixes i no caure en una dinàmica depressiva, per tal d'ajudar-los a tenir un relat alternatiu, positiu i realista davant les dificultats, ara és una necessitat.

La capacitat de la família i les persones per fer front a l'adversitat i sortir-ne enfortits és una característica que anomenem *resiliència* i que en aquests moments ha d'estar més present que mai com a potencial de persones i famílies.

En aquest sentit, el pla està **orientat a dur a terme accions innovadores i alternatives que reforcin la creença en les pròpies potencialitats i l'aprofitament dels recursos personals, familiars i de la comunitat, creant llaços de solidaritat i ajuda mútua.**

5.3
EIXOS CENTRALS I GRANS LÍNIES ESTRATÈGIQUES DEL PLA

1. FAMÍLIA, COMUNITAT I CIUTAT
Línia estratègica 1.
Promoure una major visibilitat i participació de les famílies a la ciutat
5 Objectius generals, **52** Accions

2. CICLE VITAL DE LES FAMÍLIES
Línia estratègica 2.
Orientar i donar suport a la diversitat de grups familiars en les fases pròpies del cicle vital i en les transicions en què la família ha d'adaptar-se a noves situacions, per tal d'afavorir dinàmiques familiars funcionals.
5 Objectius generals, **66** Accions

3. DESENVOLUPAMENT D'UNA PARENTALITAT POSITIVA
Línia estratègica 3.
Promoure programes de suport a les competències parentals i habilitats educatives de les famílies, per al desenvolupament d'una parentalitat positiva des de la corresponsabilitat en la cura i l'educació.
5 Objectius generals, **74** Accions

4. CONDICIONS DE VIDA DE LES FAMÍLIES
Línia estratègica 4
Millora de les condicions de vida de les famílies, posant en marxa noves respostes per pal·liar les conseqüències de la crisi socioeconòmica actual en les famílies, tant pel que fa a la seva situació socioeconòmica com pel que fa a les dinàmiques familiars que es generen.
6 Objectius generals, **98** Accions

Família, comunitat i ciutat

Línia estratègica 1.
Promoure una major visibilitat i participació de les famílies a la ciutat

OBJECTIUS GENERALS 1.1

Promoure la vinculació territorial i la participació activa de les famílies en les institucions i amb els agents socials de la seva comunitat, així com la implicació de les entitats de família en els espais de participació de la ciutat.

ACCIONS

- Continuació del **Grup de Treball de Famílies del Consell Municipal de Benestar Social,** en el qual estan representades les associacions de famílies de la ciutat, que inclou totes les sensibilitats i els grups familiars de la ciutat, i prepara la creació del Consell Municipal de Família per desenvolupar una política d'atenció integral de protecció i suport a les famílies que impulsi i coordini adequadament totes les polítiques transversals d'atenció a la família dutes a terme pel Govern municipal.

- **Participació de famílies als consells de barri,** promovent temàtiques que impliquin tant les entitats familiars com les famílies dels territoris. Preveure la possibilitat d'obrir puntualment un cop l'any els consells de barri a les famílies.

- Participació de les famílies **a través d'un entorn informàtic, basat en xarxes socials**, orientat a nens, nenes i les seves famílies.

- **Suport a la participació a les AMPA de les escoles en general**, afavorint la integració de noves famílies, donant suport a les diverses iniciatives i promovent la participació en els temes de més sensibilitat social, així com la cohesió de les dinàmiques participatives de pares i mares.

  - **Programa de suport educatiu a les famílies**. Contribuir a enfortir el teixit associatiu de les AMPA amb tallers i xerrades per a pares i mares.

  - **Projecte sobre la igualtat de gènere amb les AMPA de primària**. Projecte pilot a quatre escoles que inclourà l'alumnat, el professorat, les famílies i un treball en xarxa al territori.

  - **Projecte nou per a la definició del temps no lectiu de secundària amb les AMPA de secundària**. Ús del temps no lectiu fruit de la jornada lectiva compactada amb els consells escolars a determinar per les AMPA, vinculat a temps, joves i famílies, i amb activitats des dels punts d'informació juvenil.

  - **Pla municipal de l'esport en edat escolar**. Participació de les famílies en l'organització de les activitats i en els òrgans de participació associats al pla.

  - **Programa "Noves famílies"** (Servei d'Acompanyament al Reagrupament Familiar): Promoure la participació dels pares i mares immigrants a les AMPA mitjançant la continuïtat de la línia de subvencions per facilitar la participació de famílies nouvingudes a les AMPA.

  - **Suport a les AMPA i subvenció a projectes fets per les mateixes famílies** segons el projecte educatiu dels centres.

- Enfortiment de la **vinculació de les famílies amb l'escola** i donar suport a pares i mares de famílies nouvingudes per al desenvolupament de la seva funció educativa.

  - **Programa de suport educatiu.** Xerrades i tallers a escoles per fomentar la implicació de les famílies com a agents educatius fonamentals, establint continuïtats entre el context familiar i l'escolar.

  - **Projecte "Escola i família"** de Raval sud, dins el marc de les accions comunitàries i amb els SSB com a promotors.

OBJECTIUS GENERALS 1.2

Promoure la convivència, la col·laboració cívica i la solidaritat veïnal com a sistema de suport a les famílies i entre famílies, fomentant l'acció comunitària.

ACCIONS

- **De convivència i solidaritat veïnal i entre famílies**

  - **"Bancs del temps"**

    - Ampliar el projecte "Bancs de temps" a tots els districtes de la ciutat, perquè cada districte tingui com a mínim un d'aquests projectes amb l'objectiu d'establir una xarxa d'ajuda mútua i fomentar la cohesió social en els diferents territoris de la ciutat. Analitzar el tipus d'intercanvi i la incorporació de persones noves en els que ja funcionen.

    - Iniciar propostes del projecte "Bancs del temps" en l'àmbit de les famílies amb infants i adolescents que inclogui tot el cicle familiar.

    - "Bancs del temps" a Sants de maternitats compartides.

  - **Activitats d'oci en família dins el programa "Temps de barri".** Xarxes del "Temps de barri, temps educatiu compartit".

- **Programa de patis escolars oberts al barri**. Donar una alternativa de lleure als infants i joves i les seves famílies que s'exerceix de manera autònoma en un context segur i de proximitat, amb activitats de dinamització educativa obertes i gratuïtes per a tothom, vetllant perquè cada barri disposi, almenys, d'un pati obert.

- D'autoorganització entre famílies i ajuda mútua

  - **Xarxes d'ajuda mútua entre famílies reagrupants i reagrupades** del Programa d'acompanyament al reagrupament familiar per tal d'afavorir l'intercanvi d'experiències.

  - Projectes de col·laboració entre pares i mares i autoorganització de xarxes de famílies en el marc de les **xarxes comunitàries de ciutat** i territori.

  - **Suport a l'autoorganització de les famílies a partir d'espais per a infants:** escoles, casals infantils, centres oberts, ludoteques...

  - **Camins escolars:** participació de les famílies en la creació d'entorns escolars més segurs per als nens i nenes que van a peu a l'escola. Continuïtat en les escoles que ja tenen camí inaugurat, i suport per iniciar-ne de nous i incrementar-ne la qualitat.

OBJECTIUS GENERALS 1.3

Impulsar mesures per a l'harmonització d'horaris familiars, laborals i dels serveis de la ciutat per compatibilitzar la vida laboral, familiar, personal i comunitària.

ACCIONS

- **De compatibilitat de la vida laboral, familiar, personal i comunitària**

  - **Xarxa NUST:** sensibilització de les empreses per conciliar la vida personal, familiar i laboral.

    - Promoure la qualificació d'Empresa Familiarment Responsable (atorgada per la Generalitat de Catalunya) per a les empreses que ho acreditin, en coordinació amb la Xarxa NUST.

  - **Premi Barcelona a l'Empresa Innovadora en Usos del Temps i Conciliació**

    - Treballar amb les empreses i els agents de la ciutat per impulsar mesures que facin possible la conciliació de la vida familiar i laboral, a més d'impulsar accions de reconeixement i bones pràctiques.

- **D'harmonització d'horaris de la ciutat amb els horaris familiars, laborals i serveis**

  - **Pacte del temps**: impuls d'un acord ciutadà entre Ajuntament, organitzacions i institucions per promoure la qualitat de vida i la conciliació de la vida personal, familiar i laboral a través de la millor gestió del temps a la ciutat.

  - Promoure mesures i serveis que facilitin la conciliació i la coresponsabilitat.

  - **"Dossiers del temps"**: documents de reflexió i propostes sobre el temps de les persones i famílies a la ciutat per contribuir al diagnòstic i a la difusió de la situació actual.

    - Anàlisi de la situació del temps i dels infants

    - Anàlisi del temps i la gent gran

OBJECTIUS GENERALS 1.4

Promoure una major visibilitat de les famílies a la ciutat per situar la família en el punt de mira de la ciutat i promoure recursos en clau familiar.

ACCIONS

- **Accions de comunicació i promoció de la família a ciutat en el marc de l'Any Internacional de la família**, coincidint amb el 20è aniversari de la Declaració de l'Any Internacional de la Família.

  - Accions de l'Any International de la Família centrades en els tres eixos: lluita contra la pobresa familiar i l'exclusió social, l'equilibri entre la vida laboral i la familiar, i la promoció de la solidaritat intergeneracional.

  - "Barcelona és família": campanya per promoure una mirada familiar a la ciutat i de visualització dels recursos i serveis en clau de família tant a escala territorial com a la ciutat.

  - Visibilitat de la família com a grup en els mitjans de comunicació.

- **Visibilitat als webs i a les xarxes socials**

  - Millorar la recerca en les diferents pàgines web de l'Ajuntament perquè es puguin trobar fàcilment activitats familiars lúdiques, educatives, culturals, de lleure i suport social.

  - Revisar la possibilitat de fer una entrada per a famílies en les pàgines web municipals que sigui pertinent per la temàtica.

- Manteniment del web de Nova Ciutadania: reagrupament familiar. Facilitar informació a les famílies que sol·liciten el reagrupament familiar a Barcelona.

- **Suport a la restauració en clau de família i suport al comerç de proximitat**

  - Suport a l'elaboració d'un programa del Gremi de Restauradors que incentivi les activitats familiars als establiments de restauració, per atreure el públic familiar, que ofereixin un espai concebut i adaptat a famílies amb infants (entreteniment, accessoris, espai físic, decoració...). Elaboració d'un distintiu per als restaurants ***family friendly*** o *pro family* per als restaurants amb oferta destinada totalment o parcialment al públic familiar.

  - Experiència pilot al districte de Sant Andreu per a la **promoció de les relacions de proximitat dels barris**: consum de proximitat, espai públic, restaurants del barri, esbarjo de proximitat, etcètera.

- **Manteniment del coneixement i recerca sistemàtica** de la realitat de les famílies a la ciutat en tots els àmbits rellevants: condicions de vida, educació, salut, immigració i reagrupament familiar, etcètera, i promoure'n estudis i publicacions.

  - Presentació pública virtual de l'evolució de la situació de les famílies a la ciutat (*open data*, webs...).

  - Establiment d'indicadors d'avaluació d'impacte de la intervenció social.

  - Incloure preguntes sobre la família a través d'enquestes d'opinió (família com a variable estadística).

- **Incorporació de la família com a unitat d'acció en la dinàmica municipal de l'Ajuntament de Barcelona**

  - Organització una jornada professional de ciutat sobre pràctiques i projectes d'intervenció social amb famílies per compartir coneixements amb altres professionals en relació amb l'atenció social.

  - Impuls d'un servei d'informació i orientació familiar a la ciutat i d'un banc de recursos per a famílies per a ús de professionals, entitats i famílies.

OBJECTIUS GENERALS 1.5

Organitzar activitats a la ciutat econòmicament i funcionalment accessibles, adreçades al conjunt del grup familiar per facilitar la vida lúdica i cultural de les famílies.

ACCIONS

- **Activitats de qualitat als centres cívics.** Proporcionar una oferta d'espectacles de qualitat i activitats per a famílies amb fills i per al conjunt de les famílies des dels centres cívics dels districtes de la ciutat.

- **Espais públics i famílies.**

  - Estudi i anàlisi de l'espai públic i la convivència: publicació d'un dossier del temps.

  - **"A l'estiu, Barcelona t'acull".** Facilitar el coneixement i l'ús dels espais públics i l'entorn en general: museus, biblioteques, mercats, espais de lleure, etcètera.

  - **Sessions de teatre infantil accessible** (per a infants amb discapacitat visual i auditiva) als districtes de les Corts i l'Eixample.

  - **Música als Parcs.** Programa de concerts als parcs de Barcelona per a tots els públics i les famílies, per fer d'aquests espais públics llocs de trobada i gaudi.

- **Activitats als museus per a infants i famílies.**

  - Organització d'accions puntuals i tallers periòdics.

  - **Millora de l'accessibilitat dels museus municipals** perquè les persones amb discapacitat puguin gaudir dels museus i de les activitats que s'hi desenvolupen. Pla de treball amb la Direcció de Centres Patrimonials de l'ICUB.

- **Continuació de la programació d'activitats dirigides a famílies des de les biblioteques**
  - **Lletra Petita**, que ofereix un ventall ampli i variat d'activitats infantils i per als pares i mares.
  - **Punt de trobada.** Facilitar el coneixement i l'ús dels espais públics i l'entorn: museus, biblioteques, mercats, espais de lleure, etcètera.
  - **Projecte d'accessibilitat** a la comunicació per a l'ús i gaudi de les biblioteques del Consorci per part de persones amb diversitat funcional.
- **Millorar l'oferta cultural de qualitat per a infants i famílies als barris**. Espectacles infantils als centres cívics i campanyes a les escoles.
- **Difusió dels drets humans i la Carta de drets i deures de la ciutat de Barcelona**
  - **Cicle de cinema per als infants i famílies**: mitjançant el cinema, en sessions obertes a infants amb les seves famílies, amb materials pedagògics i un col·loqui posterior.
- Activitats esportives per a famílies
  - **"Diumenges esportius":** projecte del Pla estratègic de l'esport consistent en activitats de promoció de diferents pràctiques fisicoesportives per dur a terme a l'espai públic.
  - **Activitats esportives per a infants i joves durant les vacances escolars a les pistes poliesportives dels districtes**.

Cicle vital i transicions familiars

Línia estratègica 2.
Orientar i donar suport a la diversitat de grups familiars en les fases pròpies del cicle vital i en les transicions en què la família s'ha d'adaptar a noves situacions per tal d'afavorir dinàmiques familiars funcionals.

OBJECTIUS GENERALS 2.1

Fomentar serveis, recursos i programes d'orientació, assessorament i suport especialitzats en famílies com a mesura de prevenció de problemes i conflictes familiars, promovent els vincles intergeneracionals, els recursos i les potencialitats pròpies de la família.

ACCIONS

- **Impulsar la creació d'un servei especialitzat d'informació i orientació a famílies,** en els processos de la vida quotidiana del cicle vital familiar, que abordi les qüestions en clau de família, diferenciant-lo de la resta de serveis concebuts per a problemàtiques o sectors de població concrets. Aquesta experiència pilot vol abordar, en clau preventiva i de proximitat, les dificultats relacionals familiars promovent les potencialitats de les famílies i la complementarietat amb els serveis de l'entorn.

- **Situar les famílies en el centre de l'atenció des dels serveis socials bàsics.** Aplicació i millora dels protocols d'atenció a famílies des dels centres de socials bàsics territorialitzats: plans de suport bàsic, de tractament i seguiment. Grups de suport social i psicosocial.

- **Informació i orientació a joves** per facilitar-ne l'emancipació i independència, afavorint el seu procés de diferenciació de la família d'origen i suport a famílies de persones joves:

  - Punts d'informació, web i xarxes socials per a l'orientació i suport.

  - Portal web jove: nou sistema de comunicació per a joves basat en l'ús de les xarxes socials.

  - Assessorament de la XPIJ.

  - En col·laboració amb el Consorci de l'Habitatge, foment de l'accés a l'habitatge.

    - Foment del model de **"dret a superfície"**, facilitant l'accés a l'habitatge als joves mitjançant un model en què l'Ajuntament fa una reserva de sòl i que representa una disminució de costos per als usuaris.

    - **Foment de l'habitatge compartit.** Possible línia de treball amb el Consorci de l'Habitatge per fomentar l'habitatge compartit entre els joves, dins el pla d'accions del 2013.

- **Suport a les famílies en procés de separació i divorci i promoció de la coparentalitat. Promoure la mediació** familiar per afavorir la resolució dels processos de separació i divorci, evitant costos emocionals a l'infant i promovent la coparentalitat i potenciant la relació intergeneracional.

  - Orientació de pares i mares en procés de separació des dels serveis socials bàsics (advocats, treballadors socials, psicòlegs...) i altres serveis que treballin amb la família.

  - Potenciació dels circuits i protocols tècnics de derivació de famílies susceptibles de mediació procedents dels CSS i dels EAIA al Centre de Mediació de Dret Privat de Catalunya.

OBJECTIUS GENERALS 2.2

Impulsar el reconeixement i el suport a la diversitat de grups familiars existents per raó de la seva estructura, composició o procedència, perquè puguin desenvolupar el seu propi projecte de família en igualtat de condicions.

ACCIONS

- **Suport i acompanyament a les famílies nouvingudes** per a l'agrupament dels seus membres, posant en marxa **nous projectes específics segons les necessitats actuals** i atenent els processos de desagrupació que s'estan produint pel retorn d'alguns membres de famílies migrades al seu país.

  - **Programa de noves famílies**

  - Suport jurídic i acompanyament social a les famílies extracomunitàries que sol·liciten el reagrupament familiar a Barcelona.

    - Intervenció individual o familiar abans de l'arribada dels familiars reagrupats per preparar el retrobament.

    - Tallers de pares i mares per preparar l'arribada dels familiars reagrupats.

    - Espai estable de treball amb pares i mares quan ja han arribat els seus fills per a la recuperació de vincles i rols parentals.

    - Posada en marxa d'un programa de prevenció i atenció adreçat a famílies reagrupades xineses i pakistaneses.

  - Programa de **mediació intercultural,** adreçat a famílies acabades d'arribar que fan ús dels serveis públics.

- **Xarxes d'acollida comunitàries**, amb accions específiques per a famílies nouvingudes, com ara "Apropem-nos" (Poblenou), amb iniciatives per fomentar la participació de famílies amb infants a les festes del barri; formar una xarxa d'ajuda mútua mitjançant el Punt d'Acollida, compatibilitzar la formació de dones amb la cura dels fills, entre altres.

- Treball amb les **dones del col·lectiu gitanoportuguès.** Tallers d'inserció laboral i temàtics per aconseguir canvis de valors en els estils de vida del col·lectiu.

- Treball amb **famílies d'ètnia gitana**: projectes en funcionament amb la Fundació Pere Closa i amb la Universitat Autònoma de Barcelona sobre l'absentisme i l'èxit escolar, dirigit als alumnes i al seu entorn familiar.

- **Desenvolupament d'accions per afavorir el reconeixement, la sensibilització i la visualització de l'existència dels diversos i nous models de famílies, i en especial les famílies homoparentals i bisexuals:**

  - Treball amb Associació de Mares i Pares de Gais i Lesbianes (AMPGIL) i Associació de Famílies Gais i Lesbianes (FGL).

  - Promoció de xerrades a les AMPA sobre la diversitat de models familiars.

  - Vetllar perquè els formularis municipals tinguin en compte la diversitat de models familiars.

  - Activitats periòdiques a les biblioteques, com ara la narració de contes, per a la difusió de nous models familiars en el marc del Pla municipal per al col·lectiu lesbià, gai, transsexual i bisexual.

  - Desenvolupament de les accions promogudes des del Consell LGTB.

- **Accions de suport per pal·liar situacions de sobrecàrrega en famílies amb un sol progenitor, reconstituïdes o nombroses.**

  - Suport psicosocial des dels SSB a les **famílies monoparentals** donant suport a l'especificitat de problemàtiques i situacions de discriminació i desigualtat concretes en què es poden trobar les dones.

  - Suport a entitats (convenis) que treballen amb les famílies monoparentals encapçalades per dones, famílies nombroses i famílies amb persones discapacitades al seu càrrec i que es troben en situació de precarietat i risc d'exclusió social.

  - Suport a entitats que donen resposta a la necessitat social de projectes de cura i atenció educativa a la petita infància i les seves famílies.

OBJECTIUS GENERALS 2.3

Promoure recursos i serveis adreçats a donar suport a famílies cuidadores vetllant pel dret de la família a cuidar les persones del seu nucli, promovent iniciatives que facilitin la lliure elecció del rol i de les tasques de la persona cuidadora tenint en compte la perspectiva de gènere.

ACCIONS

- **Xarxa de suport a les famílies cuidadores**, xarxa que forma part de l'Acord ciutadà per a una Barcelona inclusiva, i que té com a objectiu avançar en el reconeixement i la visualització de la tasca que desenvolupen les entitats en el suport a les famílies cuidadores de persones grans dependents, adults dependents, malalts crònics i famílies amb infants malalts.

  - Projecte de comunicació per visualitzar els serveis i recursos que s'ofereixen a les famílies cuidadores. Guia en línia *Guia d'entitats i grups de suport en l'àmbit social i de salut de Barcelona: http://tjussana.entitatsbcn.net/tj/gams/index.php*.

  - Continuar desenvolupant la Xarxa de Suport a les Famílies Cuidadores per reduir l'impacte de cuidar persones amb discapacitat. Augment de les activitats de la xarxa, preveient la publicació d'un nou informe de la situació actual basat en l'Enquesta sobre salut de Barcelona del 2011.

- **Suport de Serveis Socials als familiars cuidadors o cuidadores de persones grans o dependents.**

  - **Suport grupal** des dels CSS. Definir i consolidar tècnicament el model únic d'atenció i suport grupal al cuidador.

  - Servei **d'Assistent Personal**

- **Incloure les persones grans, avis que cuiden néts, en els programes de suport al cuidadors i en els de competències parentals**, i vetllar per evitar-ne la sobrecàrrega.

  - **Promoure la lliure elecció dels avis i àvies per a la cura dels néts i nétes,** dins de la línia municipal de treball de l'envelliment actiu de les persones grans.

- **Suport a les famílies per a la conciliació i la gestió dels temps mitjançant diversos recursos i programes:**

- Continuar amb el programa **"Respir" per a persones grans.**

- **Suport a famílies amb persones amb discapacitats.** Programa de respir especialitzat de DINCAT (persones amb discapacitat intel·lectual): programa de cangurs (servei de cura dels infants el cap de setmana).

- **Programa "Temps per tu":** espai on els familiars disposaran de temps personal, mentre els fills i filles gaudeixen d'una activitat socialitzadora, i d'un temps de lleure de qualitat.

  - De famílies cuidadores de persones amb dependència. Continuïtat a Sant Martí, Eixample i Sarrià. Ampliació i millores a la resta de districtes de la ciutat, i en concret a Sant Andreu, Nou Barris i Horta-Guinardó.

  - De famílies cuidadores d'infants amb discapacitat. Continuïtat a vuit districtes: Eixample, Sants-Montjuïc, les Corts, Sarrià-Sant Gervasi, Horta-Guinardó, Nou Barris, Sant Andreu i Sant Martí. Ampliació als districtes de Ciutat Vella i Gràcia. Experiència pilot a tres biblioteques amb un espai on els familiars disposaran de temps personal, mentre els fills i filles gaudeixen d'una activitat socialitzadora, i d'un temps de lleure de qualitat.

  - De famílies de joves i adults amb discapacitat: vacances de Nadal i estiu al districte d'Horta-Guinardó, i dissabtes quinzenalment a la Fontana. Possibilitat d'obrir nous grups.

OBJECTIUS GENERALS 2.4

Continuar promovent recursos d'atenció, suport i tractament davant de crisis familiars, situacions de conflicte i malestar emocional.

ACCIONS

- **Famílies en situació de crisi conjuntural familiar**

  - **Atenció, suport i tractament per a famílies en situació de crisi conjuntural** des dels centres de serveis socials.

  - Formació psicosocial específica per tractar famílies en crisi i conflicte per als professionals dels CSS.

  - **Suport a les situacions de crisi conjuntural familiar mitjançant grups d'ajuda mútua**, ja sigui per qüestions de salut física o altres, així com grups d'acompanyament en el dol que ofereixin assessorament i suport a famílies que estan en procés de dol per la pèrdua d'un familiar, entre altres.

  - Línia de subvencions a entitats que fan suplència de determinats familiars que es troben en situació de salut difícil, amb sobrecàrrega emocional i organitzativa.

  - **Servei d'Atenció Domiciliària per a les famílies.** Servei amb accions i recursos que es duen a terme a la llar de les famílies en situació de manca d'autonomia personal, dificultats o problemàtiques familiars especials. Garantir la cobertura total de la demanda d'atenció domiciliària de les llars amb infants.

  - **Servei de famílies col·laboradores** com a dispositiu per a les famílies que, de manera temporal i per diferents circumstàncies (salut, conciliació de la vida familiar i laboral, etcètera), no poden atendre els infants i necessiten la col·laboració d'una altra família que els ajudi.

- **Detecció, tractament i suport de famílies amb malestar emocional o problemes de salut mental.**

  - **Línia de subvencions a grups d'ajuda mútua** dels familiars de persones que pateixen les malalties mentals i altres malalties, o bé grups d'acompanyament en el dol.

  - **Suport al projecte "Obertament",** projecte per a la lluita contra l'estigma de les persones amb trastorn mental, duta a terme pels principals agents socials del sector de la salut mental a Catalunya.

  - Aplicació de protocols de detecció i tractament a **persones amb problemes de salut mental i problemes socials des dels CSS** i amb coordinació amb el centre de salut mental del territori.

OBJECTIUS GENERALS 2.5

Promoure l'aplicació sistematitzada de protocols de detecció, atenció i tractament especialitzat, i la rehabilitació de competències parentals de famílies en situació de més vulnerabilitat, patrons de relació disfuncionals i risc de maltractament.

ACCIONS

- Posada en marxa d'una **recerca aplicada** de la Universitat de Girona, l'Àrea de Qualitat de Vida, Igualtat i Esports i IMSS, de tres anys de durada, per **valorar l'eficàcia del conjunt de pràctiques d'intervenció psicosocioeducatives en famílies amb infants en risc lleu en el marc dels SSB**, i concloure aquelles amb què s'obtenen **resultats més satisfactoris.**

- **Situacions familiars de vulnerabilitat o disfuncionalitat**

  - Aplicació dels protocols de detecció des dels SSB.

- **Famílies amb infants i adolescents en risc lleu i moderat**

  - Millorar l'atenció i tractament des dels serveis socials bàsics posant l'èmfasi en el circuit d'atenció i en els plans del nou marc competencial de la LDOIA (Llei 14/2010, de 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència).

- **Competències parentals**

  - Homogeneïtzar i promoure el model d'atenció familiar o grupal de suport i **rehabilitació en el marc dels serveis socials.**

- Aplicació de programes i mesures d'atenció, tractament i rehabilitació de competències parentals a **famílies amb infants en situacions de risc greu i maltractament,** prioritzant els recursos de proximitat.

  - Continuació de la formació de professional especialitzat en diagnòstic de les situacions familiars que puguin estar creant una situació de risc greu o desemparament dels infants al seu càrrec, en el marc dels Serveis Especialitzats d'Atenció a la Infància i a l'Adolescència.

  - **Projecte "Cases d'infants".** Promoure les places de suport del projecte com a reforç als plans de tractament.

  - Establir convenis amb entitats de **tractaments especialitzats per a famílies** amb fills a càrrec que presenten diferents tipus de disfuncionalitat: abusos sexuals, dificultats en la competència parental, etcètera.

  - Desenvolupar plans de treballs amb **les famílies biològiques** amb la finalitat de millorar les capacitats parentals per pal·liar o disminuir les greus disfuncions que han derivat en la situació de risc greu o desemparament dels fills a càrrec mitjançant els SEAIA.

  - Proposar **recursos alternatius,** preferentment altres nuclis familiars, quan la família d'origen no pot fer-se càrrec dels infants desemparats, mitjançant les mesures de protecció establertes per llei.

  - **Projecte "Jo torno a casa".** Projecte específic per treballar amb les famílies i els infants dels centres per tal d'avançar el retorn a casa i consolidar la proposta del retorn amb la família.

- **Famílies que pateixen violència masclista o de gènere, des dels diferents serveis i equipaments: EAD, CSS, entre altres.**

  - Aplicació dels protocols de detecció i tractament. Millorar l'atenció proporcionada pels serveis socials municipals generalistes i pels serveis d'altres dispositius a dones, infants i adolescents que viuen situacions de violència masclista.

  - Consolidar el dispositiu municipal dels **centres d'acolliment temporal** i d'urgència i ampliar els recursos d'acolliment de llarga estada.

  - Potenciar el **Servei d'Atenció a Homes (SAH)** com a espai d'informació, assessorament i tractament a homes que volen canviar la manera de relacionar-se i allunyar-se de les conductes violentes.

- **Famílies que pateixen violència vers les persones grans**

  - Campanya de sensibilització del bon tracte a les persones grans adreçada a totes les famílies de la ciutat.

  - Programa d'informació i sensibilització als professionals.

  - Revisió i adaptació dels protocols d'actuació. Grups de millora.

  - Formació especialitzada per a l'aplicació dels protocols.

- Aplicació dels protocols de detecció i tractament en **famílies que pateixen violència intergeneracional (adolescents)**.

Desenvolupament d'una parentalitat positiva

Línia estratègica 3.
Promoure programes de suport a les competències parentals i habilitats educatives a les famílies per al desenvolupament d'una parentalitat positiva des de la coresponsabilitat en la cura i l'educació.

OBJECTIUS GENERALS 3.1

Desenvolupar, sistematitzar i estendre els programes d'informació, formació, eines i acompanyament als progenitors per desenvolupar les seves habilitats educatives i donar suport en les competències parentals des dels diferents equipaments municipals.

ACCIONS

- Extensió de l'oferta del **Programa d'habilitats i competències parentals** promogut per l'Agència de Salut (2 a 12 anys), per a la promoció de la parentalitat positiva, potenciant aspectes determinants en la generació de dinàmiques relacionals familiars, augmentant tant en nombre de tallers com en nombre de famílies. Aquest programa és una eina sistematitzada per als pares i les mares per gestionar situacions difícils amb els seus fills i les seves filles i els proporcionen estratègies personals, emocionals i educatives per implicar-se en un model de parentalitat adequat per a infants i joves.

  - **Ampliació de l'oferta:** vuit tallers nous i augment del nombre de famílies.

    - **Xarxa d'habilitats parentals de Barcelona.** Xarxa que disposa de 30 professionals i es desenvolupa en tres reunions anuals.

    - **Formació** de professionals.

- **Escoles i tallers de pares i mares a diferents serveis**

  - Accions adreçades a treballar habilitats educatives per a les diferents etapes evolutives o temàtiques específiques, que es desenvolupen en el marc dels centres de serveis socials, els projectes comunitaris de territori, les àrees bàsiques de salut (ABS) i els centres educatius.

  - SASPI: cursos i formació de suport per capacitats a dones del col·lectiu gitanoportuguès.

- **Espais complementaris adreçats a les famílies en equipaments socioeducatius**

  - **Xerrades i activitats lúdiques i d'informació per a la capacitació parental** per al foment de les relacions pares, mares i infants en equipaments culturals i de lleure (casals i espais infantils, ludoteques, centres oberts).

- **Programes i activitats de Biblioteques Municipals**

  - Activitats adreçades a pares, mares i infants, com els centres d'interès, presents de manera transversal a totes les biblioteques.

- **Racó de Pares i Mares a la xarxa de biblioteques,** que és un espai per assessorar els pares i les mares sobre lectures per als fills o per a ells mateixos d'aspectes relacionats amb l'infant i la seva cura i educació ("Què llegim"), o per introduir els més petits en el món dels llibres ("Primeres passes").

- **Producció de material educatiu per a pares i mares**

  - **Projecte "Maleta de les emocions",** que aborda estratègies personals, emocionals i educatives per a la relació quotidiana amb els fills i les filles.

- **Accions formatives a les famílies** a les escoles bressol municipals.

- **Programes a les escoles**

  - **Programa de suport educatiu a les famílies**. Generar espais formatius i de socialització de coneixements d'experiències on les famílies puguin trobar suport a la seva funció educativa amb xerrades i tallers a les escoles.

  - **Desenvolupar un nou programa d'aprenentatge emocional en les escoles.** Posada en marxa a partir d'una demanda de professionals d'ensenyament primari.

- **Esport en família.** Promoció d'activitats conjuntes.

- **Webs i espais educatius a internet:** Consell Escolar Municipal - CEMB, Educació, Racó de Pares i Mares a les biblioteques, web Nova Ciutadania (informació educativa per a les famílies nouvingudes), creació del portal Barcelona Bressol.

- **Incorporar les noves tecnologies i les xarxes socials en l'acció educatives**, especialment en els espais formatius per a pares i mares ja existents.

  - Ciberaules, espais lúdics i educatius en temps extraescolar que permeten fer-ne ús a menors i pares amb dificultats per accedir a les noves tecnologies.

- **Accions en el marc de les accions comunitàries de territori i dels plans de desenvolupament comunitari, per donar suport a les estratègies personals, educatives i emocionals dels pares i mares per a la seva implicació en la dinàmica de convivència familiar positiva, com ara:**

  - **Espai familiar a Verdum** per a famílies amb infants de 0-3 anys. Promoció de les relacions familiars entre pares i mares i infants amb la intervenció d'educadors socials.

  - **Escola de famílies** al Poble-sec. Espai per a famílies amb fills, de 3-12 anys, i el suport de professionals de l'Agència Municipal de Salut Pública i Psicòlegs Sense Fronteres per treballar temes de límits, educació i hàbits.

  - **"A Roquetes fem educació"** a Roquetes. Des de la Taula Socioeducativa s'han presentat dos projectes d'acompanyament a l'escolarització en famílies risc social, desenvolupats del gener al juny del 2012.

  - **Projecte "El racó de les famílies"** (Casc Antic) dins el marc de les accions comunitàries i amb la participació de l'Agència de Salut, CSS i dues escoles del barri.

OBJECTIUS GENERALS 3.2

Donar suport a les famílies amb infants de 0 a 3 anys a través dels diferents programes de suport educatiu i sociosanitaris, fomentant de manera específica la paternitat masculina i la implicació del pare.

ACCIONS

- **Implicació dels pares en la criança 0-3**

  - **Implicació dels pares en el procés prepart i postpart,** col·laborant i respectant el dret de les mares a gaudir de la seva maternitat.

  - **Projecte "Canviem-ho".** Projecte dirigit als homes de la ciutat de Barcelona que promou la implicació dels homes en la igualtat entre homes i dones.

- **Programes de suport** a les famílies en la cura, atenció i estimulació cognitiva dels **fills menors de 9 mesos,**

  - "Ja tenim un fill" i "Benvingut nadó", que l'Ajuntament de Barcelona ofereix dins els espais familiars, centres de salut i altres equipaments.

  - Programa per afavorir **l'alletament matern** a les escoles bressol municipals.

- **Seguir desenvolupant l'acció de les escoles bressol municipals** com un element fonamental de suport a les famílies de la ciutat, quant a competències parentals i habilitats educatives, promovent la inclusió en les escoles bressol activitats i treball amb les famílies.

- **Espais familiars** per a infants de 0-3 anys i de suport educatiu per a famílies. Manteniment dels existents als districtes de Sant Martí, Sants - les Corts i Bon Pastor, Casa dels Colors de Sants-Montjuïc, Erasme Janer de Ciutat Vella i Petit Drac de Sarrià - Sant Gervasi.

  - Oferiment de grups específics de suport i capacitació parental a pares i mares molt joves als espais familiars.

- Convenis amb entitats que segueixin línies de treball amb pares i mares molt joves.

- Organització de nous espais per compartir experiències d'aprenentatge entre famílies i xerrades i activitats d'informació per a la capacitació parental.

• **Espais complementaris de suport a les famílies en equipaments**

- Suport a les famílies en l'educació, estimulació i relació amb els infants fins a 3 anys, mitjançant programes específics que es desenvolupen als espais familiars, casals i ludoteques de la ciutat.

- Servei de **ludoteca en família** per a la petita infància dins els equipaments infantils municipals. Escola de pares a la ludoteca.

• **Petita infància a les biblioteques**

- Projecte **"Primeres passes"**, per a famílies amb infants de 0-3, dins del Racó de Pares i Mares (activitats per assessorar els pares i les mares sobre lectures per als fills o introduir-los en el món dels llibres).

• **Programa de detecció precoç i orientació a famílies (0-4).** Suport educatiu a les famílies desenvolupat a través dels centres de desenvolupament infantil i atenció precoç (CDIAP).

• **Promoure la utilització dels espais dels diferents equipaments i programes per a les famílies del SIS i del SASPI.**

OBJECTIUS GENERALS 3.3
Donar orientació, suport i assessorament a famílies amb fills adolescents i joves per afrontar aquesta etapa del cicle vital familiar.

ACCIONS

• **Espais per a adolescents i joves.** Abordar temes relacionats amb família que més interessin als adolescents en els punts JIP dels IES i impartir formació integral a l'Espai Jove Garcilaso.

• **Grups de suport socioeducatius** de la xarxa de serveis socials bàsics: dirigits específicament a adolescents i **grups de suport social i psicoeducatiu dirigit a famílies amb fills adolescents** en conflicte.

• **Posada en marxa d'un centre d'adolescents de la ciutat.** Equipament per donar atenció i orientació socioeducativa a les famílies amb adolescents que passen per aquest moment del cicle vital familiar i també per a situacions de fragilitat, conductes de risc, conflictes relacionals, absentisme escolar o altres situacions que la família pugui demandar.

• **Prevenció a les escoles.**

- **Programa "Salut i escola",** promogut pels departaments d'Educació i de Salut, i altres programes amb l'objectiu de millorar la salut dels adolescents a través de **la prevenció de situacions de risc i la detecció precoç de problemes de salut.**

- Programa de **prevenció del tabaquisme i el consum d'alcohol i altres substàncies psicoactives, amb informació i assessorament a les famílies a través de les AMPA i els consells escolars dels centres.**

• **Programa "Noves famílies"**

- **Suport social i educatiu a adolescents i joves nouvinguts a la ciutat i les seves famílies**. Atenció social individualitzada i familiar, i suport individual socioeducatiu per a adolescents i joves reagrupats.

- **Activitats educatives i lúdiques** en col·laboració amb la xarxa de biblioteques de Barcelona per afavorir les xarxes socials, l'ajuda mútua, el coneixement de l'entorn (ciutat) i la llengua catalana ("Punt de trobada" i "A l'estiu, Barcelona t'acull" durant els mesos de juliol i agost).

- **Nou projecte de suport acadèmic i socioeducatiu per a l'accés a les proves de selectivitat,** en col·laboració amb la xarxa de biblioteques de Barcelona.

• **Servei i projectes de prevenció, tractament i assessorament a joves consumidors i les seves famílies**

- **Servei d'Orientació sobre Drogues (SOD).** Continuar amb l'assessorament familiar sobre drogues i amb l'atenció individualitzada a l'adolescent.

- **Campanyes de prevenció del consum d'alcohol i altres drogues** dirigides a tota la comunitat educativa.

- **Programes de tractament** adreçats específicament a adolescents (CAS Horta-Guinardó).

OBJECTIUS GENERALS 3.4

Sensibilitzar la població del valor afectiu i educatiu que té la dedicació de temps familiar per a la criança i educació dels fills en totes les edats, i posar en marxa accions per facilitar el temps en família i per a la família.

ACCIONS

- **Resoldre nous problemes de conciliació laboral i familiar**

  - Treball amb les empreses i el teixit productiu de la ciutat (NUST i altres).

  - Reducció de la jornada per a les famílies amb fills menors.

- **Promoure l'equilibri i la valorització del temps de cura i educatiu i el temps laboral o productiu**

  - Sensibilització de la lactància natural i accions de suport.

  - **Donar suport a les escoles bressol, promovent la inclusió d'activitats i el treball amb les famílies**, compatibilitzant-ho amb la jornada laboral.

  - **Centres oberts.** Treball i orientació als pares i mares dels infants en el marc dels plans Individuals.

  - **Programa de suport educatiu.** Enfortir les capacitats de les famílies per acompanyar, estimular o orientar l'èxit escolar dels fills i filles.

OBJECTIUS GENERALS 3.5

Promoure programes de sensibilització, espais de debat i formació en hàbits i valors educatius per a les famílies.

ACCIONS

- **Treball amb les famílies de manera tranversal,** en tots els programes, projectes serveis i equipaments per a la transmissió de valors educatius

  - Promoure **models més igualitaris** en l'àmbit educatiu, escolar i en el lleure.

  - Promoure la **coresponsabilitat** i la igualtat de gènere, l'educació no sexista i la coeducació, interpel·lant els homes en la construcció d'una societat més igualitària.

  - Promoure la promoció d'estils educatius basats en la **comunicació, el vincle i en l'establiment de límits.**

  - Promoure el respecte per les diferències i la **resolució de conflictes a partir del diàleg.**

  - Promoure la comunicació entre fills i pares i les **relacions intergeneracionals.**

  - Promoure el diàleg entorn del tema **de la mort, la vellesa,** les voluntats anticipades o la delegació de l'autonomia.

  - Promoure el **compromís dels fills respecte de les persones grans**

  - Incorporar **l'ètica** (comportaments, hàbits, ètica de la cura) com un valor individual, familiar i comunitari.

  - La solidaritat i **el compromís social al voltant del bé comú** i una societat més justa.

- **Accions transversals per a l'educació en valors**

  - Promoure la modalitat de **voluntariat en família** entre la ciutadania de Barcelona amb la finalitat que esdevingui una eina d'educació en valors i de millora de la cohesió social. La família utilitza el temps de lleure per a la realització de voluntariat compartit segons la disponibilitat de cada membre en forma d'accions solidàries amb les persones grans, el medi ambient i la protecció animals, amb persones desafavorides i en l'àmbit de la comunitat.

  - **Programa per a una xarxa d'escoles que promoguin la igualtat i la no-discriminació,** per a l'etapa de l'educació obligatòria dels 6 als 16 anys, que impliqui tots els actors (AMPA, alumnat i professorat) i que faci especial incidència en els efectes dels estereotips de gènere en les primeres etapes de la infància, els quals poden condicionar les manifestacions de violència masclista i també les sortides professionals. El projecte s'iniciarà a les escoles públiques, si bé a mitjà termini es pretén arribar a totes les escoles de la ciutat. Elaboració de recursos pedagògics.

  - **Punts "Jove, informa't i participa!" (JIP),** amb una metodologia de treball pròpia en el desenvolupament de la funció dinamitzadora en valors com l'educació i la cultura, la coresponsabilitat, la igualtat de gènere i els estils de vida saludables.

- Disseny d'estratègies d'informació, formació, l'adquisició i l'ús de bones pràctiques i habilitats que ajudin les persones, especialment infants, adolescents i joves, **a donar valor a la coresponsabilitat.**

  - **Difusió de dades estadístiques confrontades que mostrin l'actual desequilibri** entre els sexes pel que fa a la realització del treball familiar, domèstic i de cura.

  - **Campanya per promoure la responsabilitat compartida** a la llar en l'àmbit domèstic per tal de compatibilitzar el temps domèstic i el temps de cura als infants amb la vida quotidiana i laboral.

  - Posada en marxa **d'activitats per a infants i famílies als casals infantils** per abordar la coresponsabilitat en els treballs de cura.

  - **Comissions de coresponsabilitat** als consells de dones dels districtes.

- **Promoció de les experiències i activitats intergeneracionals** dins el marc del respecte a les persones grans, la seva promoció com a models, referents i transmissors de coneixements, per a l'enriquiment mutu.

  - **Col·laboració entre casals infantils, casals d'estiu i espais de persones grans, centres cívics i serveis d'infància,** afavorint la implicació de les persones grans en l'educació i el lleure dels infants.

  - **Acció "Compartim escola", "Horts urbans intergeneracionals", "Aprendre amb la gent gran",** creació i explicació de contes i projectes per a la promoció de la lectura entre persones grans i infants.

- **Promoció de l'esport educatiu i l'activitat física com a hàbit de vida saludable** en el marc del lleure socioeducatiu i per a la promoció de valors positius per al desenvolupament de l'infant com a persona.

  - Promoure la **participació de pares i mares** en els diversos programes de sensibilització i educació que lluiten contra la violència en l'esport.

  - **Campanya "Compta fins a tres"** d'educació a esportistes, tècnics i famílies en els valors i el joc net associats a l'activitat esportiva de competició.

  - **Codi ètic de conducta a l'esport de competició** (sobretot en edat escolar). Es preveu iniciar accions de treball directa en el si de les mateixes entitats per instaurar el codi ètic.

- **Programa de suport educatiu.** Fomentar accions encaminades a l'educació en valors per una ciutadania activa i inclusiva amb xerrades i tallers en escoles.

Condicions de vida de les famílies

Línia estratègica 4.
Millora de les condicions de vida de les famílies, posant en marxa noves respostes per pal·liar les conseqüències de la crisi socioeconòmica actual en les famílies, tant pel que fa a la seva situació socioeconòmica com pel que fa a les dinàmiques familiars que es generen.

OBJECTIUS GENERALS 4.1

Disposar d'eines sistematitzades i d'estudis especialitzats que permetin un coneixement més profund de la realitat de les famílies a Barcelona.

ACCIONS

- **Promoció del coneixement continuat de la realitat de les famílies**
  - Coneixement en els diferents àmbits de les condicions de vida de les famílies i, en especial, l'impacte de la crisi en diferents col·lectius de famílies a la ciutat.
  - Recerca sistematitzada de la situació de **salut de les famílies a Barcelona.**
  - Estudi de **l'impacte de la crisi econòmica en les dones,** a partir de les diverses situacions socials, econòmiques, laborals, culturals i familiars. Anàlisi de l'impacte específic de la crisi econòmica en l'ocupació de les dones i impuls de polítiques d'ocupació que tinguin en compte aquests condicionants per superar-los.

OBJECTIUS GENERALS 4.2

Continuar definint beneficis en matèria de fiscalitat i accés a equipaments segons les situacions familiars predefinides.

ACCIONS

- **Mesures i beneficis per a grups familiars determinats en matèria de fiscalitat**
  - Estudiar en el futur la possibilitat d'incrementar les bonificacions quant a l'IBI i altres impostos segons el tipus de famílies.
- **Mesures i beneficis en matèria d'accés a equipaments, béns i serveis**
  - Accés **a escoles bressol.**
  - Ajuts econòmics a famílies des dels serveis socials bàsics per accedir a **material escolar i educatiu, reforç escolar i reeducació, sortides extraescolars i activitats de lleure.**
  - Ajuts econòmics a famílies des dels serveis socials bàsics per garantir la cobertura de totes les demandes de famílies per a **menjador escolar.**

  - **Accés a menjadors socials** a totes les famílies segons les seves necessitats.
- **Campanya de vacances d'estiu per a famílies amb infants**
  - Ajuts econòmics a famílies amb rendes baixes per a l'accés dels fills i filles a la campanya de vacances d'estiu.
  - Facilitar monitors i monitores de suport per a infants amb discapacitat als casals d'estiu ordinaris i als casals especials. Suport al bany.
- **Accés a serveis culturals. Biblioteques**
  - Reducció de tarifes al 50% per a famílies nombroses, monoparentals, persones amb Carnet Jove o Targeta Rosa, o la gratuïtat d'aquestes activitats (Targeta Rosa gratuïta o derivacions de serveis socials), segons els casos, per facilitar l'accés a les activitats programades.
- **Accés a centres cívics i altres equipaments municipals**
  - Reducció de tarifa per a persones en atur per a la realització de tallers o la seva gratuïtat per facilitar l'accés a les activitats dels **centres cívics, i preus econòmics per a activitats de promoció d'infants i joves.**
  - Programa estable als centres cívics d'activitats gratuïtes per a tothom.
  - Impuls d'activitats accessibles per a persones amb discapacitat.
- **Accés a serveis esportius**
  - Mesures d'accessibilitat econòmica a les activitats esportives extraescolars per infants i adolescents.
    - Programa "Convivim esportivament", engegat el curs escolar 2012-2013, que s'adreça a població en risc d'exclusió social. Les actuacions es duen a terme a les escoles segons la proposta dels districtes, que valoren, entre altres aspectes, el nivell socioeconòmic de les famílies.
    - Programa d'ajudes econòmiques per a la pràctica esportiva que es fa al districte de Sants-Montjuïc.
- **Accés al transport públic**
  - Determinar les tarifes familiars actuals i les tarifes socials previstes per al nou sistema tarifari 2015.
  - Estudiar conjuntament amb l'Autoritat del Transport Metropolità la creació d'un títol per a famílies nombroses i monoparentals de caràcter unipersonal per a tots els membres de la família, per poder-ne fer ús de manera independent aplicant-hi una bonificació.

OBJECTIUS GENERALS 4.3

Reforçar o posar en marxa mesures i projectes específics per pal·liar les conseqüències de la crisi socioeconòmica actual en les famílies: habitatge, ocupació i serveis socials.

ACCIONS EN RELACIÓ AMB L'HABITATGE

- **Promoure programes i mesures de prevenció per facilitar els processos d'accés a l'habitatge de les famílies**

  - Impuls d'una nova modalitat d'accés a l'habitatge, el **dret de superfície,** amb la qual l'Ajuntament manté la propietat del sòl, es facilita el control de les transmissions per garantir amb objectivitat els seus nous destinataris i es dóna prioritat a la demanda d'allotjament (dret d'ús) davant de la d'inversió (dret de propietat).

  - **Centralització a les oficines d'Habitatge de la informació i la gestió de diferents serveis i projectes en matèria d'habitatge**, competència de diferents administracions.

- **Continuar, reforçar i iniciar nous processos de treball per a l'accés a l'habitatge**

  - Continuació del treball des dels **serveis socials bàsics** en orientació, informació, derivació i suport en matèria d'habitatge.

  - Programa de **suport per l'accés a l'habitatge** per a famílies vulnerables que es desenvolupa des del Consorci d'Habitatge.

  - S'engega un procés de treball per establir **acords amb entitats financeres** per la cessió d'habitatge social que **incrementi el fons de lloguer social.**

  - **Finançament del Fons de Lloguer d'Habitatge Social,** subvenció de les quotes dels lloguers dels pisos d'emergència i contingents especials (gent gran, discapacitats i violència de gènere), de tal manera que les famílies paguen en funció dels seus ingressos.

  - **Increment dels habitatges dotacionals** com a acció que afavoreix l'emancipació juvenil.

  - **Habitatges d'inclusió**: increment de la dotació de pisos d'inclusió fins a 50 de gestió municipal.

- **Reforçar les accions en el lloguer i el manteniment de l'habitatge**

  - Increment del 20% de les hores d'atenció o assessorament jurídic a les oficines d'Habitatge en temes de lloguer i manteniment.

  - Augment **dels ajuts econòmics per a famílies amb problemes d'habitatge i residencials,** ja sigui tant en ajuts directes (accés, lloguer, pensions, etcètera) com per a la prevenció de desnonaments.

  - Manteniment del **Programa d'arranjaments d'habitatge SSB** en el marc del Servei d'Atenció Domiciliària.

  - Vetllar per augmentar els ajuts a la rehabilitació per a les famílies sense recursos suficients.

  - Increment dels ajuts i les subvencions a la instal·lació d'ascensors.

- **Posar en marxa un conjunt de mesures per prevenir i pal·liar els efectes dels desnonaments en les famílies**

  - Cobertura de deutes per a la prevenció de desnonaments en el marc del seguiment social a la família.

  - Posada en marxa d'un **servei de mediació entre propietaris i llogaters** per evitar els procediments judicials instats per propietaris i trobar una solució alternativa als desnonaments.

  - Es crea una **comissió mixta sobre desnonaments a Barcelona** composta per: Plenari de l'Ajuntament, col·legis professionals, judicatura, entitats, empreses i caixes.

  - **Conveni amb el Col·legi de Procuradors** que inclou una comunicació als SSB quan està previst un llançament d'una família amb menors.

  - Definir i signar un **protocol amb el tribunal de justícia,**Col·legi d'Advocats de Barcelona.

  - Posada en marxa de dos **centres d'allotjament temporal per a famílies** desnonades ateses per SSB; un ja obert, al carrer de Las Navas de Tolosa, dotat de 25 unitats habitacionals, i un altre de previst per a l'any 2014, al carrer de Londres-Villarroel, de 45 unitats.

  - Reforç dels ajuts econòmics destinats a allotjament temporal (Direcció de Famílies i Serveis Socials).

  - **Adhesió de l'Ajuntament de Barcelona al Conveni per la creació del Fons Social d'Habitatges**, dotat de 5.891 habitatges a tot l'Estat (uns 30 a Barcelona).

ACCIONS EN RELACIÓ AMB L'OCUPACIÓ

- **Mesures per pal·liar els efectes de la desocupació en la família,** tenint en compte especialment la dificultat d'accés al mercat laboral de determinades edats, així com les situacions d'atur de llarga durada segons la perspectiva de gènere

  - **Programa d'orientació i recerca de feina per a persones d'entre 40 i 60 anys** que es desenvoluparà el 2013 i que atendrà 1.000 persones.

  - **Convenis amb entitats i Barcelona Activa** que treballin la inserció laboral dels col·lectius amb més necessitats (aturats de llarga durada, joves, persones d'entre 40 i 60 anys, dones...).

  - **Figura de l'inseridor laboral** en els serveis municipals adreçats a persones sense llar.

  - **Ajuts econòmics per a la inserció laboral a famílies des dels SSB.**

  - **Tallers per a la recerca de feina i formació digital en els espais multimèdia de les biblioteques**, especialment per a joves i majors de 50 anys.

- **Mesures pal·liatives per a col·lectius específics** dissenyant estratègies específiques i establint acords de col·laboració amb institucions competents per millorar l'accés al treball.

  - **Programa "Noves famílies":** anàlisi dels perfils laborals de les famílies ateses. Col·laboració amb institucions públiques o d'iniciativa social per a la recerca de feina.

- **Promoció de l'ocupació juvenil** com a mesura principal per afavorir-ne la independència, i que els joves puguin deixar la família d'origen i crear-ne una de nova, tenint en compte la perspectiva de gènere

  - Desenvolupament de les mesures del pla de xoc per a l'ocupació juvenil. Campanya **"Treball a l'hivern"**, campanya **"Treball a l'estiu"** (joves).

  - **Programes que facilitin l'accés de les joves** al mercat laboral en col·laboració amb la Regidoria d'Adolescència i Joventut, en especial en les matèries en què les dones no són presents tradicionalment.

  - Programes de **qualificació professional** (PQPI). Ajuts econòmics per becar places en aquest programa per a joves d'entre 16 i 19 anys i promoure'n la qualificació i inserció laboral.

  - Programa "Dedeuauna", per a joves d'entre 16 i 25 anys de Nou Barris sense estudis i que no estan inserits laboralment, amb l'objectiu d'inserir-los formativament o laboralment (novembre 2012 - juny 2013).

- **Impulsar l'accés de les dones al món laboral i professional en igualtat de tracte i oportunitats que els homes,** potenciant la presència femenina en llocs de responsabilitat

  - Incorporació de la **perspectiva de gènere en el Consell de la Formació Professional de Barcelona.**

  - Millorar la informació, els serveis i els **recursos d'ocupació, autoocupació i formació laboral per a les dones i**, en especial, per als col·lectius en situació d'especial vulnerabilitat, en col·laboració amb altres àrees, administracions i societat civil.

  - Potenciació de la **formació laboral a dones en atur,** creant **nous nínxols d'ocupació,** dissenyant programes específics per a l'ocupació de les dones amb l'objectiu de permetre'n l'accés, la presència i la permanència, així com programes d'acompanyament a la inserció i formació per a col·lectius de dones amb índexs baixos d'ocupabilitat o per a dones en atur.

  - Creació de **recursos i accions de sensibilització i de comunicació que afavoreixin l'ocupació de les dones** que es trobin en situacions d'especial vulnerabilitat (amb discapacitat, en situacions de violència masclista, que exerceixen la prostitució i es volen integrar al mercat de treball normalitzat, ètnies minoritàries, majors de 50 anys...).

- **Emprenedoria familiar i famílies empresàries, ja que les petites empreses i comerços son majoritàriament d'iniciativa familiar**

  - Conèixer el sector i les seves característiques, establint contactes de treball amb l'Observatori Dona, Empresa i Economia de la **Cambra de comerç de Barcelona i amb la** Xarxa de Dones Emprenedores.

  - Estudiar les repercussions familiars tant en l'àmbit relacional com pel que fa a la conciliació del temps.

  - Aprofundir en la perspectiva de gènere del sector, atès que un 64,5% dels titulars són dones.

ACCIONS DELS SERVEIS SOCIALS

- **Reforç dels recursos per donar suport bàsic a famílies amb les necessitats bàsiques no cobertes, posant en marxa plans de tractament i seguiment en els casos que sigui necessari**

  - Garantir la detecció de situacions de manca de cobertura de la necessitat bàsica d'alimentació en els alumnes escolaritzats a la ciutat de Barcelona, amb l'objectiu d'arbitrar les mesures necessàries per assegurar-ne una nutrició de qualitat.

    - Cobertura del total de les demandes d'ajuts econòmics per alimentació dels alumnes escolaritzats les famílies dels quals tinguin dificultats per cobrir les despeses de menjador assegurant, conjuntament amb el Consorci d'Educació, que la cobertura d'alimentació dels alumnes escolaritzats sigui l'adequada.

  - Conveni amb Creu Roja pels *kits* d'alimentació i de suport bàsic.

  - Conveni amb el Banc d'Aliments per tal de millorar la distribució d'aliments frescos. Taula solidària d'aliments.

  - Projectes de distribució solidària d'aliments a diferents districtes.

  - Augment del conjunt d'ajudes econòmiques a famílies des dels SSB, en especial per temes d'habitatge i residencials,inserció laboral, ajuts per alimentació, roba, menjador escolar, però també per al desenvolupament educatiu i social: llibres i material escolar, sortides escolars i lleure socioeducatiu, i tots els temes que es consideren necessitats bàsiques, en especial per a famílies amb fills menors.

  - Augment del conjunt d'ajudes econòmiques a famílies del Departament de Serveis Socials i Família adreçades a famílies en situació de risc greu i desemparament (conceptes que tenen a veure amb necessitats materials bàsiques o educatives i relacionals).

  - Establiment o ampliació de convenis amb entitats que desenvolupen projectes d'atenció a la petita infància no escolaritzada i les seves famílies i que donen resposta a la necessitat social de projectes de cura i atenció educativa a la petita infància i les seves famílies.

- **Posada en marxa de recursos projectes i experiències innovadors que donin resposta de manera proactiva a les conseqüències que la crisi socioeconòmica té en les dinàmiques familiars**

  - Posada en marxa d'una xarxa de detecció de situacions de nova pobresa que afecti famílies de fragilitat especial: monoparentalitat i amb manca d'ingressos, famílies nombroses i amb manca d'ingressos, infants menors, tots els membre adults de la família en atur, discapacitats, etcètera, a través del CSS, ABS i centres oberts, entre altres.

  - Reforç d'assessorament, informació i orientació a famílies afectades per la crisi des de tots els equipaments municipals d'atenció social.

  - Posada en marxa de plans de tractament social específics per a famílies:

    - Nuclis que han retornat a la seva família, pas que constitueix una regressió en l'etapa del cicle vital i requereix noves pautes de convivència i reestructuració de l'espai vital.

    - Família d'origen o extensa que pateix sovint situacions de sobrecàrrega.

  - Grups de suport psicosocial als serveis socials per a famílies afectades per la crisi.

  - Projectes de suport grupal específics per a caps de família en atur, baixa autoestima i dificultats d'adaptació a nous rols familiars i necessitat de reinserció laboral.

    - Actuacions específiques per a l'acompanyament al desagrupament familiar de famílies nouvingudes, una part de les quals torna al país d'origen.

- **Continuar i reforçar els programes adreçats a famílies de més vulnerabilitat perquè les situacions s'han deteriorat, cronificat o intensificat. Situacions de més vulnerabilitat**

  - **Programes per a famílies itinerants:** equip específic que treballa amb famílies gitanes portugueses, dins el servei del SASPI.

  - **Projecte del SASPI dirigit a famílies en assentaments** d'origen romanès, de l'Europa de l'est, etc i situacions a la Font d'en Fargues, Sants, Sant Martí...

  - **Posada en marxa del Pla d'assentaments 2013**, amb la implicació de totes les administracions, prioritzant la dignitat i la seguretat de les persones, la convivència cívica, veïnal i social, i treballant les possibles sortides de les persones vulnerables que visquin als assentaments.

  - **Programes per a famílies sense sostre** a través de l'equip específic que treballa amb famílies dins el servei del SIS.

- Impulsar, en col·laboració amb Càritas Diocesana de Barcelona, **dos nous centres per a l'atenció integral i integrada a les famílies amb infants menors de 6 anys en situació de risc o exclusió social** als districtes de Ciutat Vella i de Nou Barris de la ciutat.

OBJECTIUS GENERALS 4.4

Promoure estils de vida i hàbits familiars saludables, alimentació, activitat física i contacte amb la natura.

ACCIONS

- **Prevenció i promoció d'entorns familiars saludables**

  - **Desenvolupament del programa "Fem salut"**, de promoció d'entorns escolars saludables a les escoles en què participen professorat, alumnat i famílies, amb un increment del nombre d'escoles participants.

  - **Tallers "Recomanacions per ser una família saludable"**. A càrrec del grup d'infermeria del Servei de Salut Comunitària en alguns barris. Es preveu la possibilitat de formar els equips d'infermeria dels equips d'atenció primària per fer-ho en consultes o en grups.

  - Xerrades sobre salut per a famílies a la xarxa de biblioteques. Se'n fan dues per curs.

  - **Document de l'ASPB Consells per ser una família saludable,** amb contingut gràfic per als membres de famílies que no saben llegir o no entenen el català o el castellà.

- **Hàbits d'alimentació familiar**

  - Tallers de prevenció de sobrepès i l'obesitat infantil per a infants i pares i mares, a biblioteques i en col·laboració amb l'ASPB, en els barris de més risc de la ciutat.

  - Sessions de formació als menjadors socials per millorar els hàbits alimentaris i nutricionals.

- **Suport a les famílies en la salut sexual i reproductiva**

  - **Programa "SIRIAN".** Programa de consell sobre salut sexual i reproductiva per a dones autòctones i immigrants. Consell individual sobre contracepció en famílies residents i famílies immigrades en barris desfavorits.

- **Nen malalts i hospitalitzats**

  - **Treball amb famílies i drets dels infants. Carta europea dels drets dels nens i nenes hospitalitzats** sobre els drets dels infants, orientat a pares i mares i editada pel Programa de drets civils en format de lectura fàcil.

  - Treball de difusió de malalties d'infants incorporant contes en el fons de les biblioteques i organitzant sessions de contacontes, en funció del programa d'activitats de les biblioteques i en col·laboració amb entitats.

- **Famílies de persones grans**

  - **Xarxa d'horts urbans.** Programa per millorar les condicions de vida de famílies grans i l'activitat física, oferint un treball agrícola proper a les seves llars, que inclou uns valors socials, com l'ús del propi temps, l'educació mediambiental amb els infants de les escoles i les relacions intergeneracionals que es generen.

OBJECTIUS GENERALS 4.5

Donar suport a models culturals familiars i en família que promoguin l'accessibilitat a la informació i l'adquisició de coneixement en el marc dels diferents contexts culturals.

ACCIONS

- **Formacions en noves tecnologies per a tots els membres de la família, per fomentar les relacions entre el membres de la família i l'accés a la informació**

  - Espais multimèdia de les biblioteques.

  - Programes d'ensinistrament en l'ús de les noves tecnologies, adreçat a població sense llar, desenvolupats pels serveis de centres de dia municipals.

- **Difondre la lectura i l'accés al coneixement, l'aprenentatge i la formació**

  - Promoure la xarxa de biblioteques com a espais culturals de referència oberts a tota la família i per a totes les edats:

    - **Clubs de lectura juvenil i per a tota la població en la xarxa de biblioteques**, en col·laboració amb l'IMEB i els IES, com ara el Club de lectura de novel·la negra (dins del marc de Barcelona Negra) i "Perseguint la història".

    - **"El cau dels somnis"**, dins els tallers de descoberta sobre la lectura per a infants de 7-10 amb les seves famílies, i **"Guies de lectura"** per temes que poden ser d'interès per a pares i mares.

    - **"T'interessa"** i altres cicles temàtics. Activitats periòdiques o puntuals que donen informació, transmeten valors i promouen models i hàbits familiars, com ara en l'intercanvi de llibres, temes de salut, diversitat funcional, ètica, altres cultures d'arreu del món, etcètera.

- **Programa de suport a la lectura com a porta d'entrada al coneixement.**

  - Promoure millores en l'actitud envers la lectura dels infants i les famílies en biblioteques o altres espais, segons el districte. Projecte amb nous instruments d'avaluació, validats per tots els agents educatius que participen en el projecte.

  - Projecte desenvolupat a l'espai Lola Anglada per donar suport a pares i mares en l'acompanyament dels fills i filles en el procés lector: formacions i xerrades sobre llibres per als progenitors i els infants; curs Poesia per a infants (2013); jocs lingüístics per fer a casa. Previsió per al 2014, en col·laboració amb Casa Àsia, de la incorporació de jocs, narracions i contes aportats per pares i mares d'altres països per a tots als infants del projecte.

OBJECTIUS GENERALS 4.6

Promoure un estil de vida sostenible, i el coneixement de la biodiversitat a la ciutat desenvolupant projectes per incorporar hàbits i pràctiques per a la sostenibilitat mediambiental, tant en l'àmbit domèstic com a la ciutat.

ACCIONS

- **Equipaments de temàtica ambiental**

  - **Aula ambiental:** programació d'activitats obertes per centres educatius i activitats de lleure (Eixample).

  - **El Centre de la Platja.** Equipament orientat a tots els públics, les famílies, entre altres, que informa, organitza activitats i fa exposicions temàtiques sobre el litoral barceloní.

  - **La Fàbrica del Sol.** Activitats i visites adreçades al públic escolar i familiar a l'equipament per a l'educació ambiental, promogut per l'Àrea de Medi Ambient de l'Ajuntament de Barcelona, en col·laboració amb l'associació Futur Sostenible.

- **Programes educatius de temàtica ambiental**

  - **Bioblitz BCN.** Jornades anuals per a la descoberta de la biodiversitat a Barcelona, amb activitats per al públic en general i famílies.

  - **Agenda 21 escolar.** Programa de suport als centres educatius per a projectes de sostenibilitat en què participen el professorat, l'alumnat, monitors, personal no docent i famílies. El programa ofereix, entre altres, cursos, seminaris i tallers de formació per al professorat, AMPA, monitors...

  - **"Com funciona Barcelona?".** Programa educatiu per a escoles per al coneixement de les instal·lacions de la ciutat. S'imparteixen tallers relacionats amb la gestió ambiental de la ciutat perquè l'alumnat l'apliqui a les escoles i a casa, com ara, "Seguint la pista de l'orgànica", "Fem recerca sobre sostenibilitat" o "Ens endinsem a les clavegueres".

  - **"Fes de casa teva un jardí".** Tallers de coneixement de plantes de casa i de jardineria adreçat a tota la família per apropar la jardineria domèstica, organitzats per l'Ajuntament en col·laboració amb la Confederació d'Horticultura Ornamental de Catalunya.

  - **Programa educatiu del Pla de prevenció de residus municipals 2012-2020.** Treball entorn de l'ús d'embolcalls més sostenibles, la fracció orgànica de les deixalles, etcètera.

- Activitats i tallers de temàtica ambiental als **centres cívics**

- **Espai lúdic ambiental del parc de la Ciutadella.** Activitats dirigides a infants (0-5 anys) i famílies, amb el joc i l'educació ambiental com a eines per a la conservació del medi ambient a la ciutat.

- Fomentar un **canvi de valors** vinculats a l'acte de compartir, els consums col·laboratius, l'austeritat i l'aprenentatge de viure millor amb menys.

6.
SEGUIMENT I AVALUACIÓ DEL PLA

El Pla municipal de família 2013-2016 és un pla marc amb una visió global i transversal de la família a la ciutat de Barcelona que emmarca les polítiques de família en quatre grans línies estratègiques.

Els objectius i les accions programàtiques del pla s'inclouen en aquests grans eixos estratègics. El pla és la garantia de coherència i unitat d'acció de tot el desenvolupament programàtic.

El seguiment del pla es farà, per tant, a partir de la programació executiva de cada òrgan de gestió competent, ja sigui sectorial o territorial.

PLA MARC
LÍNIES ESTRATÈGIQUES

OBJECTIUS GENERALS
Objectius específics

PROGRAMACIÓ EXECUTIVA
Accions

SEGUIMENT EXECUTIU
Indicadors

SEGUIMENT
GRAU DE COMPLIMENT DEL PLA

AVALUACIÓ FINAL DEL PLA

Per avaluar-lo, el pla es dota, d'un sistema d'indicadors mesurables vinculats a la cadena:

Planificació
–
Programació
–
Execució
–
Avaluació
–
Reprogramació

Aquest **pla** és un marc d'actuació, a tres anys vista, que ha de permetre fer-ne una revisió anual, així com els ajustos i la reprogramació necessaris de cada àmbit amb el mateix marc estratègic de planificació.

El **programa** és una guia d'actuació concreta que determina objectius operatius i que es dota d'un conjunt d'indicadors de gestió lligats operativament als objectius marcats per a cada projecte, procés o servei, mitjançant els quals executa les diferents accions que ja estan descrites en el pla.

Per fer-ne **l'avaluació** es disposarà d'un **sistema d'indicadors** del pla que estarà format majoritàriament per indicadors significatius del conjunt d**'indicadors de gestió**, és a dir, indicadors relacionats amb l'objectiu operatiu de cada acció. Però també es tindran en compte **indicadors de procés i indicadors d'entorn** en relació amb la valoració de l'impacte global del pla.

Per al seguiment del pla es preveuen els mecanismes següents:

- **Un sistema d'indicadors significatius.** Indicadors de resultats mesurables, vinculats als programes, acordats amb els responsables executius i altres indicadors de procés i d'entorn.

- **La taula tècnica transversal** de seguiment del pla, formada per tots els responsables tècnics dels diferents departaments relacionats amb temes d'infància i que han participat en la seva elaboració. Les funcions d'aquesta taula són les següents:

  - Seguiment del desenvolupament del pla, a partir del compliment de les accions previstes segons els indicadors.

  - Anàlisi tècnica dels processos i detecció de temes no previstos.

  - Recull d'indicadors pertinents per al seguiment i l'avaluació del pla.

- **La Comissió de Seguiment politicotècnica,** que tindrà com a funció la valoració del grau de compliment del pla.

- S'elaborarà un **informe anual d'avaluació del Pla per a la infància.** Aquest informe ha d'incorporar:

  - El conjunt d'indicadors per a cada línia estratègica i el grau de compliment en relació amb l'objectiu operatiu marcat.

  - Una valoració del procés executiu

  - Una valoració del grau de compliment global del pla

  - Nous temes que puguin sorgir

Aquests informes es presentaran a:

- La Comissió de Seguiment politicotècnica

- La Comissió de Govern

A escala de calendarització, es preveu una fase prèvia de programació amb els òrgans executius i una selecció d'indicadors. El seguiment es farà semestralment a través de la taula tècnica. D'altra banda, l'avaluació global del grau de compliment del pla es farà anualment.

Qualitat de Vida,
Igualtat i Esports

Pla municipal
de família
2013-2016

ÒRGANS DE GESTIÓ IMPLICATS:

- Departament de Família i Infància
- Departament d'Atenció a Persones Vulnerables
- Departament de Drets Civils
- Departament de Participació Social
- Departament de Gent Gran
- Programa d'Adolescència i Joventut
- Programa de Dona
- Programa de Temps i Qualitat de Vida
- Programa de Salut
- Programa d'Immigració
- Institut Municipal de Serveis Socials (IMSS)
- Institut Barcelona Esports (IBE)
- Institut Municipal de Persones amb Discapacitat (IMD)
- Institut de Cultura de Barcelona (ICUB)
- Institut Municipal d'Educació de Barcelona (IMEB)
- Participació Ciutadana
- Consorci de Biblioteques
- Comunicació de Ciutat
- Consorci de l'Habitatge
- Hàbitat Urbà: Habitatge
- Hàbitat Urbà: medi ambient
- Institut d'Hisenda
- Seguretat i Mobilitat
- Comerç i Consum
- Economia, Empresa i Ocupació

7. BIBLIOGRAFIA I REFERÈNCIES DE SUPORT

7.1 BIBLIOGRAFIA DEL PLA

Bibliografia sobre famílies a l'Ajuntament

Abrahamson, P. (1997). "Combating Poverty and Social Exclusion in Europe", a W. Beck, L. van der Maesen i A. Walker (ed.), *The Social Quality of Europe*, The Hague: Kluwer Law International, p. 55-127.

Alberdi, I. (1999). *La nueva familia española*. Madrid: Taurus.

Alberdi, I. i Escario, P. (2007). *Los hombres jóvenes y la paternidad*. Bilbao: Fundación BBVA.

Allen, S. M. i Hawkins, A. J. (1999). "Maternal gateleeping: mothers' beliefs and behaviours that inhibit greater father involvement in family work". *Journal of Marriage and the Family*, 61 (1), p. 199-212.

Anton Alonso, F. (2012). "L'exclusió residencial de famílies amb adolescents: radiografia i avaluació d'impactes". A. C. Gómez-Granell i P. Marí-Klose. *IV Informe sobre la situació de la Infància i la Família a Barcelona i Catalunya: Família i relacions intergeneracionals: un espai d'oportunitats per a l'educació dels fills*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona i Institut d'Infància i Món Urbà (CIIMU).
Disponible a: www.ciimu.org.

Ayala, L. i Cantó, O. (2009). *Análisis y propuestas sobre pobreza infantil en España*. Madrid: UNICEF.

Beck-Gernsheim, E. (2003). *La reinvención de la familia. En busca de nuevas formas de convivencia*. Barcelona:Paidós.

Brullet, C. i Roca, C. (2004). "Relacions familiars i autoritat". A. C. Gómez-Granell, et al. (dir). *Informe 2004. Infància, famílies i canvi social a Catalunya*. Barcelona: Institut d'Infància i Món Urbà (CIIMU).

Brullet, C. i Roca, C. (2008). "Tener y cuidar hijos: estrategias, tiempos, redes sociales y políticas de apoyo a la crianza". A: C. Brullet i C. Gómez-Granell (dir.). *III Informe sobre la situació de la Infància i la Família a Barcelona i Catalunya: Malestares: infancia, adolescencia y familias*. Barcelona: Graó.
Disponible a: www.ciimu.org

Brullet, C. (2010). *Temps, cura i ciutadania. Coresponsabilitats privades i públiques*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona
Disponible a: www.ciimu.org

Castiñeira, A. i Elzo, J. (2011). *Valors tous en temps durs*. Barcelona: ESADE.

Cherlin, A. (1999). "Going to Extremes: Family Structure, Children's Well-being and Social Science". *Demography*, 36 (4), p. 421-428.

Cherlin, A. (2010). *Marriage Go-Round. The State of Mariage and The Family in America today*. Nueva York, Knopf.

Cohen, P. i Bianchi, S. M. (1999). "Marriage, Children, and Women's Employment: What Do We Know?" *Monthly Labour Review*, 122 (12), p. 22-31.

Coleman, J. (1988). "Social capital in the creation of human capital". *American Journal of Sociology*, 94 (suplement), p. 95-120.

De Miguel, J.M. i Arcarons, A.F. (2012).“Són realment les noies més exitoses que els nois? *Família, classe social i gènere en la transició a la universitat”*. A: C. Gómez-Granell i P. Marí-Klose. *IV Informe sobre la situació de la Infància i la Família a Barcelona i Catalunya: Família i relacions intergeneracionals: un espai d’oportunitats per a l’educació dels fills*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona i Institut d’Infància i Món Urbà (CIIMU).
Disponible a: www.ciimu.org

Delgado, M. (coord.) (2007). *Encuesta de fecundidad, familia y valores 2006: opiniones y actitudes*. Madrid: Centro de Investigaciones Sociológicas.

Escapa, S. i Maranzana, L. (2012). *“Percepcions enganyoses del cos en l’adolescència: la influència de la família i el grup d’iguals”*. A: C. Gómez-Granell i P. Marí-Klose. *IV Informe sobre la situació de la Infància i la Família a Barcelona i Catalunya: Família i relacions intergeneracionals: un espai d’oportunitats per a l’educació dels fills*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona i Institut d’Infància i Món Urbà (CIIMU).
Disponible a: www.ciimu.org

Esping-Andersen, G. (2004). “Education and equal life chances. Investing in Children”. A: O. Kangas i J. Palme (ed.). *Social Policy and Economic Development in the Nordic Countries*.London: Palgrave Macmillan.

Esping-Andersen, G. (2005). “Inequality of Incomes and Opportunities”. A: A. Giddens i P. Diamond (ed.). *The New Egalitarianism*. Cambridge: Polity Press.

Esping-Andersen, C. (2007). “Families, Government and the Distribution of Skills”. *Demosoc Working Paper*.

Esping-Andersen, G. i Palier, B. (2009). *Los tres grandes retos del Estado del Bienestar*. Barcelona: Ariel.

Flaquer, L. (2003). “How can we orientate the reform of social policies. Challenges, dillemas and proposals”. *Wellchi Working Papers 8.*
Disponible a: http://www.ciimu.org/webs/wellchi/working_papers/wp8_flaquer.pdf

Flaquer, L., Almeda, E. i Navarro, L. (2006). *Monoparentalitat i infància*. Barcelona: Fundació Obra Social “la Caixa”.

Flaquer, L. (2012). “Pobresa infantil: conseqüències en les condicions de vida i el rendiment escolar dels i les adolescents”. A: C. Gómez-Granell i P. Marí-Klose. *IV Informe sobre la situació de la Infància i la Família a Barcelona i Catalunya: Família i relacions intergeneracionals: un espai d’oportunitats per a l’educació dels fills*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona i Institut d’Infància i Món Urbà (CIIMU).
Disponible a: www.ciimu.org

Gómez-Granell, C. (dir.) (2002). *I Informe sobre la situació de la Infància i la Família a Barcelona i Catalunya: La Infància i les famílies als inicis del Segle XXI*. Barcelona: Institut d’Infància i Món Urbà (CIIMU).
Disponible a: www.ciimu.org

Gómez-Granell, C. (dir.) (2004). *II Informe sobre la situació de la Infància i la Família a Barcelona i Catalunya: Infància, famílies i canvi social a Catalunya*. Barcelona: CIIMU. Disponible a: www.ciimu.org

Gómez-Granell, C. (dir.) (2004). *II Informe sobre la situació de la Infància i la Família a Barcelona i Catalunya: Infància i famílies: realitats i tendències*. Barcelona: Ariel. Disponible a: www.ciimu.org

Gómez-Granell, C. i Brullet, C. (dir.) (2008). *III Informe sobre la situación de la Infancia y la Familia en Barcelona y Cataluña: Malestares: infancia, adolescencia y familias*. Barcelona: Graó.
Disponible a: www.ciimu.org

Gómez-Granell, C. i Marí-Klose, P. (dir.) (2008). *Informe de la Inclusió Social a Espanya 2008*. Barcelona: Obra Social Caixa Catalunya.
Disponible a: www.ciimu.org

Gómez-Granell, C. i Escapa, S. (2010). *Infants i famílies a Barcelona*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, Àrea d’Acció Social i Ciutadania.
Disponible a: www.ciimu.org

Gómez-Granell, C. i Julià, A. (2012). *L’impacte de la crisi en les famílies. Una anàlisi de les dades del Panel de Famílies i Infància a la província de Barcelona*. Barcelona: Diputació de Barcelona i Institut d’Infància i Món Urbà (CIIMU).

Gómez-Granell, C. i Marí-Klose, P. (dir.) (2012). *IV Informe sobre la situació de la Infància i la Família a Barcelona i Catalunya: Família i relacions intergeneracionals: un espai d’oportunitats per a l’educació dels fills*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona i Institut Infància i Món Urbà (CIIMU).
Disponible a: www.ciimu.org

Gray, M.R., i Steinberg, L. (1999). “Unpacking authoritative parenting: reassessing a multidimensional construct”. *Journal of Marriage and the Family*, 61, p. 574-587.

Iglesias de Ussel, J., Marí-Klose, P., Marí-Klose, M. i González, P. (2009). *Matrimonios y parejas jóvenes. España 2009*. Madrid: Fundación SM.

Iglesias de Usel, J. i Marí-Klose, P. (2011). “La familia española en el siglo XXI: los retos del cambio social”. A: F. Chacón i J. Bestard (dir.). *Familias. Historia de la sociedad española*. Barcelona: Cátedra.

Lewis, J. (2006). *Children, Changing Families and Welfare State*.Cheltenham: Edwaar Elgar.

Lipovetsky, G. (2003). *La Era del vacío: Ensayos sobre el individualismo contemporáneo.* Barcelona: Anagrama.

Maccoby, E. E. i Martin, J. A. (1983). “Socialization in the context of the family: Parent-child interaction”. A: P. H. Mussen i E. M. Hetherington (ed.). *Handbook of child psychology, 4. Socialization, personality and social Development, (4th edition)*, p. 1-101. New York: Wiley.

Marí-Klose, P., Gómez-Granell, C., Brullet, C. i Escapa, S. (2008a). *Temps de les famílies: anàlisi sociològica dels usos dels temps fins de les llars catalanes a partir de les dades del Panel de Famílies i Infància*. Barcelona: Departament d’Acció Social i Ciutadania, Generalitat de Catalunya.

Marí-Klose, P., Gómez-Granell, C., Escapa, S. i Brullet, C. (2008b). “La reorganització dels temps de la vida quotidiana a les llars catalanes amb fills i filles adolescents”. *A Barcelona Societat, 15*, p. 35-54.

Marí-Klose, P., Marí-Klose, M., Granados, F. i Gómez-Granell, C. (2009). *Informe de la Inclusió Social a Espanya 2009*. Barcelona: Fundació Caixa Catalunya.

Marí-Klose, M., Gómez-Granell, C., Lanau, A. i Marí-Klose, P. (2010). *Acompanyament a l’escolaritat: pautes per un model local de referència*. Barcelona: Diputació de Barcelona.

Marí-Klose, P., Marí-Klose, M., Maranzana, L. i Granados, F. (2010). *Adolescents a Barcelona: estils de vida, àmbit educatiu i conductes relacionades amb la salut.* Barcelona: Ajuntament de Barcelona

Marí-Klose, P. i Marí-Klose, M. (2010). "Las nuevas modalidades familiares como contexto de transición a la vida adulta: el logro educativo en hogares monoparentales". *Revista de Estudios de Juventud,* 90, p. 161-179.

Marí-Klose, P., Marí-Klose, M., Vaquera, E. i Cunningham, S. (2010). "Infància i futur. Noves realitats, nous reptes". *Col·lecció Estudis Socials,* 30. Barcelona: Fundació Obra Social "la Caixa".

Marí-Klose, M. i Marí-Klose, P. (2012). "Separats després del divorci? La implicació del pare no resident i el seu impacte en el benestar dels nois i noies". A. C. Gómez-Granell i P. Marí-Klose. *IV Informe sobre la situació de la Infància i la Família a Barcelona i Catalunya: Família i relacions intergeneracionals: un espai d'oportunitats per a l'educació dels fills*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona i Institut d'Infància i Món Urbà (CIIMU).

Marí-Klose, P. i Marí-Klose, M. (2012). "Crisi i pobresa infantil a Catalunya". *Docs Infància a Catalunya*. Barcelona: UNICEF.

McLanahan, S. i Sandefur, G. (1994). "Growing up with a single parent: what hurts, what helps". Cambridge: Harvard University.

McLanahan, S. (2004). "Diverging Destinies: How Children Fare Under the Second Demographic Transition". *Demography*, 41 (4), p. 607-27.

Meil, G. (2006). *Padres e hijos en la España actual*. Fundación "la Caixa".

Merino, H., Pombo, M. i Godás, A. (2001). "Evaluación de las actitudes alimentarias y la satisfacción corporal en una muestra de adolescentes". *Psicothema*, 13 (4), p. 593-545.

OCDE (2008). *Growing unequal? Income distribution and poverty in OCDE Countries*, OCDE. París.

Pujadas, I. i López Villanueva, C. (2012). "Demografia metropolitana i transformació de les llars". A: AA.VV. *Noves formes de família*. Barcelona:Ajuntament de Barcelona

Rodrigo, M.J., Máiquez i Martín (2011). *Parentalidad positiva y políticas locales de apoyo a las familias*. Madrid: Ministeri de Sanitat i Política Social i la Federació Espanyola de Municipis i Províncies (FEMP).

Rowntree, B. S. (1997). "Poverty: A study of Town Life". Londres: Routledge/Thoemmes (1st edition: 1901).

Sarasa Urdiola, S. (2012). "Efectes de l'escola bressol en el desenvolupament dels adolescents". A. C. Gómez-Granell i P. Marí-Klose. *IV Informe sobre la situació de la Infància i la Família a Barcelona i Catalunya: Família i relacions intergeneracionals: un espai d'oportunitats per a l'educació dels fills*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona i Institut d'Infància i Món Urbà (CIIMU).

Serra Majem, L., Ribas, L., Aranceta, J., Cárman, P., Saavedra, P. i Peña, L. (2003). "Obesidad infantil y juvenil en España. Resultados del Estudio enKid (1998-2000)". Barcelona: *Med Clin*,121 (19), p. 32-725.

Solsona, M. i Simó, C. (2010). "El registro estadístico de las rupturas de unión en España: evaluación e ideas para avanzar desde la demografía". *Papers*, 95 (3).

Subirats, J. et al. (2004). "Pobreza y exclusión social. Un análisis de la realidad española y europea". *Col·lecció Estudis Socials*,16. Barcelona: Fundació "la Caixa".

Torns, T. et al. (2002). *El estudio de la doble presencia: una apuesta por la conciliación de la vida laboral y familiar (informe de investigación)*. Bellaterra: QUIT-Departament de Sociologia, Instituto de la Mujer.

UNICEF (2005). "Child Poverty in Rich Countries 2005". *Innocenti Report Card*, 6.
Disponible en xarxa awww.unicef.org/irc

UNICEF Innocenti Research Centre (2007). "Child poverty in perspective: An overview of child well-being in rich countries". *Innocenti Report Card*, 7. Florència: The United Nations Children's Fund.

8.
ANNEX

A continuació es presenta, en primer lloc, un recull dels serveis d'atenció i suport estrictament dirigits a famílies i altres serveis relacionats amb les famílies, i, en segon lloc, els programes d'atenció i suport a famílies classificats per temàtiques.

8.1 SERVEIS D'ATENCIÓ I SUPORT A FAMÍLIES

SERVEIS ESPECÍFICS PER A FAMÍLIES
Atenció a persones i famílies als centres de serveis socials: 40 centres
Atenció a persones i famílies sense sostre (SIS)
Atenció a famílies itinerants i en assentaments (SASPI)
Servei d'Atenció Domiciliària Familiar
Espais familiars per a infants 0-3 anys i de suport educatiu per a famílies (6 serveis)
Servei de Famílies Col·laboradores
Centres per l'atenció integral i integrada a les famílies amb infants 0-6 anys (PAIDOS): 2 centres
Centre d'adolescents
Servei d'Orientació sobre Drogues: assessorament familiar sobre drogues amb fills consumidors

ALTRES SERVEIS RELACIONATS
Servei Especialitzat d'Atenció a la Infància i l'Adolescència (SEAIA): 13 equips
Xarxa de centres oberts: 2 centres municipals, 17 de conveniats
Xarxa de Punts d'Informació Jove (XPIJ): 9 punts d'informació
Xarxa "Jove, informa't i participa!" als IES (JIP): 62 punts d'informació
Equip d'Atenció a la Dona
Servei d'Atenció a Homes
Serveis d'Atenció a Nens i Nenes
Centre d'Acolliment Temporal d'Urgència per Situacions de Violència Masclista

8.2 PROGRAMES D'ATENCIÓ I SUPORT A FAMÍLIES

Programes	
ATENCIÓ SOCIAL	Programa "Noves famílies": servei d'acompanyament al reagrupament familiar
	Xarxa de Suport a les Famílies Cuidadores
	Grups d'ajuda mútua
	Cases d'infants (rehabilitació de famílies amb infants en risc)
	"Jo torno a casa" (retorn a la seva família d'infants i adolescents en acolliment residencial)
	Programes de suport per a l'accés i el manteniment de l'habitatge
	Programes d'orientació i recerca de feina
	Pla de xoc per a l'ocupació juvenil
	Ajuts econòmics d'inclusió
	Programes de reforç per a famílies amb necessitats bàsiques no cobertes
	Programa "Respir" per a famílies cuidadores de persones amb dependència
SALUT	"Fem salut"
	Grups d'ajuda mútua
	"Obertament" (salut mental)
	Aprenentatge emocional a les escoles
	Programa "Salut i escola"
	Consells per ser una família saludable (tallers a les escoles)
	Programa de prevenció de l'obesitat infantil a Barcelona (POIBA)
	Programa de consell sobre salut sexual i reproductiva per a dones autòctones i immigrants ("SIRIAN")

EDUCACIÓ	Programa d'habilitats i competències parentals (Agència de la Salut)
	Escola i tallers de pares i mares (famílies)
	Espais complementaris adreçats a famílies en equipaments socioeducatius (casals infants, centres oberts...)
	Ludoteca en família
	Racó de Pares i Mares (xarxa de biblioteques)
	Programa de suport educatiu a les famílies (IMEB)
	"Ja tenim un fill", "Benvingut nadó"
	"Primeres passes" (xarxa de biblioteques)
	"Canviem-ho" (implicació dels homes en la coresponsabilitat)
	"Aprendre amb la gent gran"
	Programa de suport a la lectura
	"Com funciona Barcelona?"
	Pla de prevenció de residus municipals
	Accions formatives per a les famílies a les escoles bressol municipals
ESPORTS	Esport escolar
	"Diumenges esportius"
	"Compta fins a tres"
	"Convivim esportivament"
CULTURA	Música als Parcs
	Lletra Petita (xarxa de biblioteques)
	Clubs de lectura juvenil (xarxa de biblioteques)
	Tallers de descoberta de lectura (xarxa de biblioteques)
	Cicles temàtics (xarxa de biblioteques)
	Cicle de cinema per a infants i famílies
	Activitats per a infants i famílies als museus

COMUNITAT	Banc del Temps
	Xarxa NUST
	Dossiers del temps
	"Temps de barri, temps educatiu compartit"
	Patis escolars oberts al barri.
	Xarxa d'Horts Urbans
	El Pregó de la Laia
	"A l'estiu, Barcelona t'acull"
	"Temps per tu"

**Qualitat de Vida,
Igualtat i Esports**

Pla municipal
de família
2013-2016

**Qualitat de Vida,
Igualtat i Esports**

Pla municipal
de família
2013-2016

Pla municipal de família
2013-2016

BCN

BCN

Pla municipal de família 2013-2016

bcn.cat/qualitatdevida
twitter.com/**Barcelona_cat**
facebook.com/**Bcn.cat**